ION POP-RETEGANUL

LEGENDE, POVESTIRI ȘI OBICEIURI ROMÂNEȘTI

Ion pop reteganul

Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti

cu desene de N. Brana

Casa Şcoalelor
Bucureşti

1943

Eu despre mine

Azi pe la orele patru după amiază primesc poşta acolo, între altele, primii şi două rugări dela doi învăţători: unul care cere abecedare şi legendare de a Blajului şi altul tot astfel de cărţi, numai cât de ale lui Petri. Până cetesc eu acestea, unul din prietenii ce fu prezent la desfacerea poştei, desfăcu învelitoarea revistei «*Convorbiri pedagogice*» Nr. 10 care încă sosi cu poşta de azi.

— «Ioane», îmi zice acel prieten, aci este portretul tău.

— Se poate?

–– Da s'a putut.

–– Eu nu ştiu chiar nimic de tot lucrul; cu a mea ştire şi învoire lucrul acesta nu este făcut. Să văd cel puţin ce biografie îmi face.

Şi mă pun şi cetesc însumi biografia mea cu glas tare, dar, se vede că cine a scris-o nu a avut informaţii suficiente, căci s'au strecurat şi erori.

Fiindcă intrai dar în revistă ca Pilat în Credeu, iată adevărata mea biografie, care, e drept că a cerut-o amicul Stoica, proprietarul revistei, încă de mult, dar eu nu am dispus de timp să mă ocup de biografia mea, nici am ambiţionat cândva să mă fac publicului cunoscut pe astă cale.

Silit deci de împrejurări, nu mai pot refuza, ba sunt chiar silit să rectific biografia mea, scrisă de amicul Stoica, iar rectificând-o, să o scriu de tot. De cumva voi fi cam lung în vorbă, bunii cetitori vor ierta, ştiind bine că de un timp încoace mă ocup mai mult cu poveşti, cari lungi sunt dela fire.

M'am născut la 1853 în 10 Iunie, în opidul Reteag, lângă Someşul Mare, în Transilvania. Părinţii mei sunt agronomi, Dumitru şi Mărina. De origine este familia noastră din Măgoagea, o comună avută, nobilă şi pur românească, de legea greco-ortodoxă lângă Lăpuş: Numele nostru de familie a fost Bota. Moşul meu însă, deşi nobil şi ştiutor de carte românească, fu silit să se facă de bună voie iobag, venind în Reteag pe o moşie iobăgească. El, moşul meu, avu încă trei fraţi: unul se făcu preot, altul turnător de clopote bisericeşti, care se stabili în Banat, în părţile Mehadiei, ori doară chiar la Panciova, şi alt frate, George (Ghiurca) despre care-mi spunea buna mea, mama tatei, că a fost unul din cei mai frumoşi bărbaţi ce a văzut în vieaţă. Acest frate al moşului meu George, ca nobil, a studiat şcoalele din Cluj şi drepturile, apoi a fost în oficii publice prin Secuime, unde s'a căsătorit cu nobila domniţă Clara Cont. Căsătoria nu le-a fost binecuvântată cu prunci, dar prin diligînţă au adunat averi frumoase, din cari după moartea unchiului George s'au împărtăşit toate neamurile lui, între cari mai aproape a fost tatăl meu şi nescai veri ai lui din Banat. La deschiderea testamentului întâmplată în Szercdahely, dacă nu mă înşel la anul 1864, a convenit tata cu verii lui din Banat, dar fiind unicul dintre erezi, plugar necărturar, neştiind nici limbi streine nu-mi ştiu spune mai nimic despre neamurile noastre din Banat. Prin testamentul făcut la St. Abraham, unde avea unchiul George bunurile, dto 6 April 1856 lăsă toată averea nemişcătoare ce o avea în comuna St. Abraham, pe seama şcoalei din Măgoagea[1]. Acea avere s'a prefăcut în bani, şi adică în suma rotundă de 4.000 fl. v. a. şi stă sub îngrijirea V.

1 Şi locul natal al lui Pintea Viteazul, eroul cântat în baladele poporale; vezi «Trandafiri şi viorele» pag. 79, unde publicai o baladă de a lui Pintea; mai am câteva, precum şi biografia lui, şi aştept numai vremi mai bune să le pot tipări.

Consistor Arhiepiscopesc din Sibiu. Din venitul acelei sume se susţine şcoala gr.-ort. din Măgoagea, respectiv se plăteşte leafa învăţătorului cu 300 fl. la an, că la din contra, cu toate că comuna e mare, numai un fleac de leafă şi-ar scoate, ca şi ceilalţi învăţători din apropiere: Cine vede însă edificiul şcoalei din Măgoagea, nu zice nicicând că aceea are o fundaţiune de 4.000 fl. ci crede că numai prin repartiţii pe un popor sărac se susţine, Din testamentul unchiului George numai atâta am voit a arăta, că ce atragere a avut el către locul natal şi cu deosebire către şcoala de acolo. Daună numai că fie ertatul meu unchi nu şi-a ajuns scopul, căci şcoala nu stă aşa, după cum doria el. Inainte de asta cu şase ani concurasem eu să merg învăţător la acea şcoală; fireşte că n'am fost ales, deşi documentele arătau că eu eram unicul din concurenţi care întruniam condiţiile prescrise prin lege, dar eram unit, apoi şcoala e confesională gr.-ort., afară de aceea s'a mai putut observa şi niscai chilipiruri, dar treacă cu noaptea! Familia noastră după tata, dară, este de legea gr. ortodoxă. Venind însă moşu în Reteag şi văzând că Reteganii încă sunt Români, n'a mai făcut capital din separările confesionale, ci şi-a botezat copiii la biserica românească, care este unită. El era Elie Bota, dar fiind ştiutor de carte şi fiind încuscrit cu mulţi preoţi, îi ziceau oamenii Bota Ilie popă, apoi numai popa llie, iar tatii Bota Dumitru popa, în fine Popa Dumitru şi azi este Pop Dumitru.

Mama este născută în comuna Baţa, şi are numele familiar Szabados; nume ce apare unguresc, dar în Baţa mai jumătate satul poartă acest nume, şi adică, numai Românii, iar altă parte de Români din Baţa au ungurescul nume de Hatoş. Din cinci fii ce am fost la părinţi am rămas singur cu o soră, Elena, măritată după Petre Anca, subnotarul cercual în Reteag.

Casa în care m'am născut era un bordeiaş de nucle, cu furci bătute în pământ, acoperită cu paie, şi cu două fereşti mici, ca două coale de hârtie. Tata era om sărac, scăpase de iobăgie cu pământ puţin şi fără vite. Când m'am născut cu avea 2 porci, mai târziu avea şi boi, şi oi, iar după ce crezi dela unchiul George vreo doi bani, făcu casele în care şede astăzi.

De micuţ umblai şi eu, cu alţi copii de ţăran la oiţe, fireşte începutul îl făcui cu păstorirea gâştelor, unde făcui cunoştinţă cu Pilaton şi Ciucuran, doi băieţi de ţigan, din cari unul e azi voivod la ţiganii dela noi şi are un copil de-l chiamă Gheorghică pe care-l poartă cu fes turcesc, roşu ca para focului. Pilaton şi Ciucuran îmi erau buni prieteni, până aveam merinde, dacă mi se găta merindea – oh atunci ni se cam ciunta prictenia, dar a doua zi o încheiam d'acapo.

În acea vârstă aflam multă poezie în cântarea:

Astă vară pe sclişte
Am fost păcurar la gâşte,
Astă vară pe epoare
Am fost păcurar la cioare.

Avansai însă, devenii păcurar la oi, apoi iarna la şcoală la noi în sat, la dascălul Ion Dan. El era atunci tânăr, îi ziceam domnişor. Dar n'a stat, numai un an la noi, apoi a venit un Grigore Iuga, preparand de Năsăud. Dela acesta am învăţat ceva. După el urmă dascăl în Reteag Ion Oltean azi notar cercual, iar după acela Alexandru Suciu, învăţătorul actual din Mediaş. La toţi umblam iarna la şcoală şi dela toţi deodată cu Paştile începeam păstoritul vitelor.

În toamna anului 1865, am stăruit să mă ducă tata la şcoală la Năsăud. Asta era

a treia toamnă de când stăruiam de tata să mă ducă la şcoală la Năsăud, dar el nu se învoia; nu că doară ar fi urît învăţătura, nu, ci el zicea: de dau pe Ion la şcoli, ştiu că se înstrăinează de acasă ca şi unchii mei. În cele din urmă am izbutit ceva eu; aveam pe acelea vremi doi prieteni buni în şcoalele Năsăudului, pe Ion Oltean, azi preot în Secuii de Jos lângă Lăpuş, şi pe George Chira, azi învăţător grăniceresc în Spini, lângă Orăştie. După ce ieşii însă în lume, mă căii de multe ori: de ce am insistat atâta pe lângă tata să mă ducă la şcoală, că mai bine puteam trăi ca plugar la moşioara mea.

În Năsăud stătui 4 ani şi în al 5-lea până la Paşti: trei ani în norme, în clasa 2-a la învăţătorul Basiliu Mureşan şi în a 3-a şi a 4-a la învăţătorul Cosma Anca şi 1 an în cl. I gimnazială şi altul până la Paşti în cl. II gimnazială[2]. Când eram în clasa II gimnazială a dus tata şi pe sora mea Elena la şcoala de fetiţe din Năsăud. Dar în postul Paştilor m'am îmbolnăvit şi după Paşti nu am mai mers la şcoală, am stat la cură de zăr, iar în toamna anului 1870 am mers la preparandia din Gherla, unde stătui un an şi în toamna anului 1871 trecui la preparandia din Deva ca să ascult prelegerile marelui pedagog Vasile Petri, dar nu fui norocos a le auzi, căci d-sa bolnav fiind se retrase în pensiune. La preparandia de stat fiind, m'am pus, împins de necesitate, instructor la mai multe familii fruntaşe.

În anul şcolastic 1872/73 ascultam deodată cursul al II-lea şi al III-lea de pedagogie, dar nu stătui numai până în Faur 1873, când, temându-mă că voi fi înrolat la miliţie şi deschizându-se posturi vacante la şcoala din Orlat, mersei acolo ca învăţător secundar. După finirea anului şcolastic, prin Iulie 1873 mersei iar la Deva, luai 5 copii în instrucţie şi-i învăţai toată vocaţiunea, preparându-mă pentru examenul de calificaţiune, care l-am şi făcut în toamna acelui an cu eminenţă. Dar reîntors la Orlat, sunt chemat la asentare. Mă înrolară la oaste, dar îmi dădură licenţă de un an, astfel stătui ca învăţător la Orlat şi în anul şcolastic 1873/74. In toamna anului şcolastic 1874/75 încă începui învăţământul la şcoala din Orlat, dar la 1 Noemvrie 1874 fui dus la miliţie şi adică la reg. 63, de unde mă eliberai pe un an în Ianuarie al anului 1875. Zicea căpitanul Luca Câmpian adesea să rămân la miliţie, dar mie nu-mi convenia nici decât. In anul 1875 funcţionai ca învăţător comunal la şcoala din Vâlcelele Rele în comitatul Hunedoarei. Acolo nu aflai şcoală, închiriat deci o casă, iar în loc de bănci bătui niscai scânduri pe pociumbi eu cu mâna mea, cum putui, şi adusei abecedare şi începui şcoala. Până atunci nu fusese şcoală în Vâlcelele Rele, oamenii îi ziceau «oşcolariţă». In primul an, din Faur până în Iulie scosei peste 30 cetitori, că băieţii erau talentaţi şi veniau bucuroşi la şcoală, iar părinţii încă nu-i opriau. Toamna anului 1875 până prin Decemvrie stătui tot acolo, când trebui să merg la miliţie, apoi mersei ca învăţător la şcoala grănicerească din Baru-Mare, pe valea Jiului, în fundul ţării Haţegului. De aci încep adevăratele lupte pentru mine, aci mă pusei pe studiu mai serios şi iată cum:

Incă până eram învăţător în Vâlcelele Rele cerui dela comitetul Asociaţiunii transilvane să-mi dee foaia Transilvania, toate cursurile apărute până atunci, cu preţ scăzut. Şi-o căpătai. Din ea mă amorezai în citire, dela oamenii din sat ceream cântice şi poveşti etc., dar nu aveam curaj să le public undeva, temându-mă că m'or râde redactorii de le voi trimite.

2 In Năsăud primii numele de Reteganul adaus la adevăratul nume, din cauză că în fiecare clasă erau mai mulţi cu numele Ion Pop.

Ca învăţător în Baru Mare, izolat cu totul de lumea externă, în trei ani de zile puţin am părăsit casa, cu deoscbire iarna nu puteam nici că aveam unde eşi. Astfel, ca să-mi treacă timpul mai iute, să nu mă prindă urîtul, să nu mă plictisesc, vorbă importată din România, trebui să fiu neîntrerupt ocupat; cetiam încontinuu scrieri de ale Românilor noştri şi scriam, ceea ce puteam, cu deosebire adunam material pentru literatura poporală, care-mi era foarte dragă. Mă mai ocupam şi cu cultivarea florilor, ce puteam foarte bine, având edificiul şcoalei nouă ferestre mari duble, între cari aveam iarna plin de vase cu flori, cari vara le puneam în grădină. Primăvara şi vara mă ocupam cu cultivarea grădinei; făcui cea mai frumoasă pomărie în acel ţinut. Pe acele vremi se făceau în comitatul Hunedoarei cele mai multe şcoli comunale. Mai fiecare comună era ameninţată cu şcoală comunală. Eu afiliai la şcoala din Baru Mare copiii din comunele Petros, Bărişor şi Valea Lupului, astfel, până fui eu acolo aceste 9 trei comune fură scutite de şcoale comunale. Ce va fi fiind azi pe acolo, spună cei ce ştiu.

În anul 1878, ultimul ce-l mai petrecui în Baru-Mare, avui un grozav proces, căci făcui o rugare comunei Petros, în care aceea se plângea contra jidanului arendaş şi primar comunal totdeodată. Scăpai însă teafăr şi în toamna anului 1878 fui transferat ca învăţător diriginte la şcoala grănicerească din Lisa, lângă Făgăraş.

Dar la mergerea mea din Baru-Mare către Reteag, stătui în Gherla câteva zile. Aici îmi spun niscai prieteni că la preparandia din oraş se caută un dascăl practic şi mă îndeamnă să concurez la acest post. Ajuns în Reteag aflu la poştă decretul de învăţător diriginte definitiv sosit dela Comitetul fondurilor grănicereşti din fostul Reg. rom. I pentru şcoala din Lisa. Văzându-mă aci definitiv, iar de altă parte rugându-mă un amic să-mi retrag petiţia dela Gherla, căci retrăgându-mi-o sunt prospecte să capete el acel post, îmi retrăsei petiţia dela Gherla şi mersei la Lisa. Dar după vreo câteva săptămâni mă trezesc cu o scrisoare dela Comi-tetul din Sibiu ca să le returnez decretul ce-l am ca definitiv, că nu mi se compete şi să primesc altul de provizor. Eu ştiind că după regulamentul şcoalelor grănicereşti, îndată ce am funcţionat 2 ani la acele şcoale, am dreptul să-mi cer denumirea definitivă, spun verde acelui comitet convingerea mea şi trimit de altcum decretul cerut şi reţin pe cel ce zicea comitetul că mi se compete. Dar Comitetul se supără foc pe mine pentru imputarea ce i-o făcusem şi mă ameninţă cu transferarea. Senatul şcoalei face protest, iar Comitetul se mânie şi pe Senat şi declară că cu Senatul şcoalei din Lisa sistează orice corespondenţă, iar învăţătorul diriginte este destituit cu finea anului şcolastic 1878/79. Eu, fiindcă post mi-oi căpăta şi la alte şcole, nu am făcut niciun capital din ameninţările comitetului, mi-am împlinit chemarea de dascăl, mi-am organizat pomologia – care altcum în bună stare mi-o lăsase antecesorele Nicolau Albani – încât în vara anului 1870 s'a văzut îndemnat Inaltul Comitet al Asociaţiunii Transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român a mă renumera cu 25 fl. v. a. constatându-se că numai pomăria condusă de D. Mihai Domide din Sângeorgiu de lângă Năsăud, care fu premiat cu 30 fl. se află mai pre sus decât a mea.

Dar cu, după examenul de vară, mersei în Reteag, ducând cu mine suveniri de multe feluri din frumoasa, dar săraca Ţara Oltului.

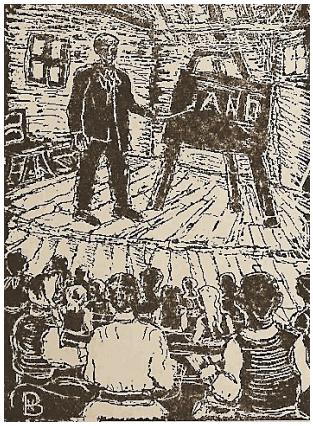

În toamna anului 1879 m'am dus ca învăţător la şcoala confesională din Bouţariul inferior şi superior, în dieceza Lugojului, chiar în pasul Porţii de Fier. Acolo aveam salariu numai 200 fl, şcoala o aflai părăsită, desgrădită, ruptă, ca vai de loc. Indată primăvara o îngrădii, reparai cuartirul învăţătorului, pusei bază unei pomării şi provăzui cu cărţi pe toţi băieţii, că nu aflai, la mergerea mea acolo, niciun unic abecedar. Şcoala era plină de copii, progresul era pipăit. Doi ani am stat aci. După 2 ani s'a urcat leafa învăţătorească la 300 fl. numai să mai stau, dar cu m'am tras în munţii lui Iancu şi Horea, învăţător la şcoala confesională din Bucium-Şeasa, aparţinătoare Arhidiecezei Blajului. Aci am organizat din nou şcoala, că deşi existase aici şcoală încă din zilele fericitului Şincai şi Iosif cel bun, dar era după sistemul vechi. Trei ani am stat aici, în care am ridicat şcoala la adevărata ei valoare, apoi m'am tras mai la centrul Ardealului, în Săncel, lângă Blaj. Credeam că fiind Sâncelul în imediata apropiere a Blajului, văzând că salariul învăţătorului este de 300 fl. cuartir şi lemne, ştiind – din auzite – că Sâncelul e comună 12 avută, credeam că voi afla trebile şcolare în rândul cel mai bun. Grozavă amăgire. E drept că edificiul şcoalei pe din afară era bun şi frumos, dar îl aflai desgrădit pe de o parte, iar cuartirul învăţătorului ca un staul uzurpat, fără padiment şi cuptor, cu ochii ferestrelor tot sdrenţe şi copii fără cărţi.

În vreo trei săptămâni pusei şcoala în rând bun, plătind multe de toate din punga mea proprie, cu deosebire cărţile băieţilor şi recuisitele de scris, pentru cari azi mai am bani pe la ei, şi cu bani voi fi până la a doua venire. E drept că după spusa sâncenilor şi a d-lui protopop de acolo, nicicând nu fu frecventarea şcoalei ca sub conducerea mea, dar şi aceea este drept ca mai rău nicăiri nu căpătai salariul ca în Sâncel. Noroc avui cu două familii, a d-lui possesor Niculae Ruşanu şi a d-lui protopop Bran, la care îmi era casa deschisă şi masa întinsă gratis, din prictenie, că altcum nu ştiu cum o aş fi dus, că şi azi mai am salar în Sâncel, deşi a trecut un an de când venii de acolo şi, deşi am rugat pe Senatul şcoalei de acolo în mai multe rânduri, ba chiar şi pe veneratul ordinariat metropolitan, din Blaj, dar fără rezultat.

Când ocupai postul din Sâncel, fui denumit de învăţător comunal în Banat, la Satul Nou, cu un salar mult mai bun ca în Sâncel, dar cu preferai a rămânea în apropierea Blajului cu speranţa că domnii cei mari îşi ţin promisiunile, am văzut însă cu timpul că m'am înşelat.

Până fusei în Sâncel, mă chemă odată Ex. sa d-l mitropolit Vancea la curte şi-mi făcu propunerea să merg învăţător la şcoala din Ghimeş, căci e ameninţată din partea inspectorului reg. ung. să o prefacă în şcoală comunală; eu însă nu putui primi, căci eram ocupat ca redactor, ce dintr'un loc izolat ca Ghimeşul, între munţii

săcueşti, îmi era peste putinţă.

In Octomvrie a anului 1886 primesc o invitare din Năsăud, că să competez pentru careva din posturile dăscăleşti vacante de pe valea Someşului, din fostul district al Năsăudului. Timpul era înaintat; eu începusem prelegerile la şcoala din Sâncel, salariul nu mi-l căpătam, spese aveam mari cu redigearea foilor şi lucru mult, deci concurai şi fusei ales în Rodna, unde mă strămutai în Noemvrie 1886. Vă mărturisesc că-mi părea rău că las Sâncelul, unde pusei şcoala în rând bun şi făcui o pomărie de model, iar padimentul cuartirului învăţătoresc îl făcusem numai cu câteva zile însumi cu mâinile mele, dar a servi fără plată, nu mai puteam, că mă strângeau şi pe mine alţii în curele. Imi luai adio dela prietenii din Sâncel şi Blaj cu cari trăii atâtea zile bune, văzui, pentru ultima dată pe venerabilul moş Cipariu, care mă iubea foarte şi venii aici, unde sunt şi în ziua de azi, şi unde mă aflu foarte bine, numai cât salariul (300 fl. la an) e prea mic în comparare cu pretenţiile unui opid metalurgic ca Rodna.

De când sunt dascăl, numai odată, în Baru Mare, m'am plâns că nu am copii destui la şcoală, dar amicul căruia mă plânsesem, îmi zise: de nu ai – fă-ţi, şi mi-am făcut, şi de atunci listă de lenevire din mâna mea n'a ieşit, dar nici elev fără cărţi nu am lăsat, chiar de i le-am cumpărat din punga mea cea spartă.

În vieaţa mea am organizat din nou 5 şcoale: cea din Vâlcelele Rele, Bouţariu, Bucium-Şeasa şi Sâncel, iar la şcoalele din Orlat, Lisa şi Rodna, de nu am contribuit la ridicarea nimbului lor, cel puţin le-am ţinut în starea în care le aflasem.

Nu pot suferi om leneş, tăndălos, din care cauză mi-am atras adesea duşmani, combătând lenea deopotrivă cu neglijarea limbii materne.

Din toate celea până aici zise se vede că nu am făcut mai mult decât îmi impunea datorinţa, din care cauză n'ar fi avut de ce mă mai pune amicul Stoica în fruntea numărului 10 al revistei sale.

Că m’am ocupat în timpul liber cu literatura, e drept; dar ce trebuia să fac? cu ce era să omor vremea de seara, de când lăsam copiii acasă şi până dimineaţa când se adunau iarăşi? De somn se mai şi satură omul dela o vreme, apoi în groapă n'om avea alt lucru, putem tot dormi. Iar salariul dăscălesc nu-mi permitea, –şi nu-mi permite să umblu numai din petreceri în petreceri, deci am stat şi stau la masă, cetesc şi scriu ce am şi ce pot.

Pe cale autodidactică mi-am însuşit niţel limba germană şi maghiară, dar niţel, cât mă pot azi folosi de opuri din limbile acelea, că la perfecţie nu le-oi duce până-i cucul – cuc!

A scrie începui mai întâi în *Gura Satului*, apoi în *Cărţile săteanului român*, după aceea în *Familia, Noua bibliotecă română, prin unele calendare, Observatorul, Transilvania, Şcoala română, Foaia şcolastică, Telegraful român, Gazeta Transilvaniei, Contemporanul, Gazeta poporului şi Tribuna*. Când eram în Sâncel mă angajasem ca colaborator primar la *Foişoara* amicului Gr. Sima, apoi la redactarea şi edarea *Cărţilor săteanului român*, care o purtai un an de zile ca să mă bag în datorii, căci pe la bunii abonaţi mai am şi azi aproape 200 fl., mai în fine lucrai la revista *Convorbiri Pedagogice* aproape un an de zile, care-mi umplu punga de nimic, iar de prezent colaborez la revista *George Lazăr*.

Din materialul literaturii poporale publicai opşoarele «*Trandafiri şi viorele*» în editura d-lui N. F. Negruţ din Gherla şi «*Ţiganii*» în editură proprie, dar ambele au

slabă trecere, semn că trebuia dat scumpul material 15 unor oameni cu titluri mai mari să-l publice, atunci doară ar fi avut mai mare trecere. De un an şi mai bine îmi zace nepublicat un tom de Poveşti ardeleneşti netipărit; la 1 Faur 1888 se va pune sub tipar, din partea d-lui N. J. Ciurcu, librar în Braşov.

De prezent lucru mai mult la literatura poporală, am peste patru mii poezii poporale şi aproape la o sută subiecte din mitologia poporului român, afară de teancurile de manuscrise ce aşteaptă purisare şi studiere; când vor fi gata? şi când vor vedea faţa tipografului ? nu ştiu.

Când eram în Sâncel, îndemnat de Rev. d. canonic Ioan Moldovan din Blaj scrisei «*Inimoara*» adică floarea poeziei naţionale care o luă în editură d-l W. Krafft din Sibiu, după ce nicio tipografie română din această patrie nu voi să o tipărească.

În Septemvric a anului 1886 m'am gândit mult ce ar fi de făcut ca elevii şcoalelor rurale să nu fie lipsiţi de cărţile cele mai necesare, de abecedare şi legendare. Nu reflectai însă nicicând la şcoala condusă de mine, că eu, în şcoala mea, elev fără carte n'am avut, i-am câştigat chiar şi din punga mea numai să-mi ajung scopul, să-i învăţ a citi şi a scrie; am avut înaintea ochilor numărul preponderent al şcoalelor române confesionale, atât gr.-catolice şi gr.-ortodoxe cari sunt lipsite de cărţi. Deci m'am pus şi am apelat la mărinimozitatea tuturor Românilor, să contribue după voinţă şi putinţă la ridicarea unui fond de abecedare şi legendare pentru elevii săraci ai şcoalelor române rurale. După ce venii aici rugai pe domnii inteligenţi de aici să conlucre împreună cu mine pentru acest scop. Şi dumnealor nu refuzară, ne întrunirăm într'un comitet de ajutorare sub preşedinţia magnificului domn Florian cavaler de Porcius, v. căp. em. şi renumit botanist, membru al Academiei Române. De aici am reînoit apelul, atât către public în genere, dela care ceream milă pe seama celor mai mizeri băieţi ai poporului, cât şi către învăţători, ca să ne arate lipsele. Puţin însă s'a putut face, pe lângă toate apelurile comitetului nostru, căci chiar cei mai avuţi ai neamului, cei ce strigă la dese ocâzii în gura mare: Naţia, neamul trebue luminat; cei ce continuu pun vina pe preoţi şi pe dascăli că nu limpezesc mintea naţiei, aceia sunt cari nu au contribuit nicio moncetă chioară pentru acest scop. Tot ce a incurs, a fost dela dascăli de cei mai mici, preoţi, iar de ceşti mici, posesori şi plugari, câteva domnişoare şi doamne câţiva comercianţi tineri din Braşov, puţini funcţionari din aceşti mai mărunţi. Dar să fi dat ceva consilierii, mitropoliţi şi episcopii, canonicii, protopopii, advocaţii (cu excepţie de d-l Emanuel Ungureanu din Timişoara), medicii, inginerii, profesorii cei mari cu plăţi mai mari, posesorii cei mari de pe câmpie, din munţii cu aurul şi de pe aiurea, feri Doamne. Aşa apoi, numai din gură, dela mesele încărcate de mâncări alese şi beuturi scumpe, slab vom lumina neamul, dacă nici abecedare nu-i dăm[3].

Rodna, la 10 Noemvrie 1887.

I. Pop-Reteganul.

Din revista *Convorbiri Pedagogice* Nr. 11 din 1887

3 Ion Pop-Reteganul a murit în Reteag la 3 Aprilie 1905.

Busuioc şi siminică

Cică a fost odată un om sărac, sărac de nici focul în vatră nu-i ardea, de sărac ce era, Şi avea un botei de copii, că la el se împlinise vorba celuia:

Copii mulţi şi haine rele,
Rău mă tem c'oi cădea 'n ele.

Apoi gândeai că nici nu-i lucru bun, din ce avea copii mulţi, muerea-i tot mai făcea, în tot anul doi-trei gemeni, până avea câte găuri sunt pe un ciur, şi încă mai mulţi cu trei; iar averea? din ce i se înmulţea numărul copiilor, de aceea vedea mai bine cât e de bună la cei ce o au, că el nu avea nimic, dar nimic odată, numai bordeiul cu copii şi ceca ce aganisea cu lucrul mâinilor, prin sat, dela cei cu avere şi cu copii mai puţinei. Multe nopţi nu putea bietul om închide ochii din pricina sărăciei, că vedeţi d-voastră omul care-i sărac, cum îi data, adeseaori nici cină de'o seară nu are, apoi a culca atâta spuză de copii necinată, şi totuşi a dormi în tihnă nu se poate, dar nu se poate de felul felului, aşa zic cei păţiţi; de multe ori auzea bocindu-se câte trei-patru guri de foame, de multe ori şi-ar fi dat şi sufletul, numai să ştie că-i va putea sătura; de multe ori ar fi luat chiar lumea în cap numai să nu mai audă atâta plâns şi să nu mai vadă atâta sărăcie – dar nu se putea deslipi de odraslele cari i le-a dat Dumnezeu.

Acolo se înlâlni cu o babă, lungă, sacă, deşirată, colţată, cât să fugi mâncând pământul dinaintea ei.

Odată, când gândeai că-i mai supărat, i se bolnăveşte femeia şi zace la pat vreo două săptămâni, şi nu se tămădueşte până ce-i mai face o bucurie... îi mai naşte un copil, dar numai unul, lucru cu care omul nostru nu era obişnuit, că muierea lui până atunci avusese tot câte doi şi câte trei odată. Şi cum naşte muierea, cum se uşurează de dureri, şi omul prinde un fel de nădejde. Lui nu-i mai trebue popă, nu nănaşă, ci ia pruncul şi merge, merge, până iese afară din sat, că-i era şi ruşine să ştie sătenii, că muierea lui a mai făcut un prunc, şi adică numai unul, lucrul acesta, cu care nime din satul lor nu era obişnuit.

A fugit bietul om, de ruşine, dar mai cu dinadins a fugit de groază, căci se temea, că nu-şi va căpăta nănaşe la prunc, că perdindase tot satul cu copiii ce-i avusese mai înainte, şi nu era muiere în sat care să nu-i fi fost cumătră. Trebuia să-şi caute cumetrii pe aiurea: şi asta era chiar nimerit lucru, deoarece nu erau cu noroc cumetrii din satul lui, orice îi dăduse ca dar de botez tot îi pierise, şi nu se

putu apuca de nimica. Acum dară ieşi din sat şi merse, merse multă împărăţie, vorba povestii, ca Dumnezeu să ne ţie... şi merse până dădu în pădure. Acolo se întâlni cu o babă, lungă, sacă, deşirată, colţată, cât să fugi mâncând pământul dinaintea cei, El însă nu se îngrozi nicidecât, ci-i dete bineţe:

— Bună ziua, mătuşo.

— Bună să-ţi fie inima, nepoate, dar de unde şi până unde?

— Mă duc, mătuşă, până unde voi da de moarte, să-mi boteze copilaşul ăsta, că mai am acasă copii câte găuri sunt într'un ciur şi încă mai mulţi cu trei, şi toţi sunt botezaţi, şi la fiecare mi-am căpătat cumetrii, dar parcă-i făcătură, ori eu, ori ei sunt fără noroc, că la nimic nu mă pot apuca din darurile botezelor, cu toate că eu am făcut boteze, cât n'a mai făcut om în lumne.

— Chiar bine ai nimerit, nepoate, eu sunt moartea adă să-ţi botez copilul şi să văd dacă nu-i fi mai norocos, pe loc ce te cumetreşti cu mine?

Şi-i botează moartea copilul, şi-i puse nume Busuioc, şi-i dărui un cimpoi şi două oi.

Acum merse omul nostru acasă voios şi începu a lucra iar prin sat, ca să-şi poată hrăni copiii, dar lucrurile parcă-i mergeau altfel, nu ca mai înainte; las că şi din copii, unii erau mărişori de puteau lucra pe la vecini barem pentru hrană, dar şi altfel parcă era mai îndestulat, copiii nu mai erau aşa mâncăcioşi ca mai înainte, cele două oi, ce i le dădu moartea, nu-i mai pieriră, ci se înmulţeau grozav, fătând tot câte doi-trei miei odată fiecare, apoi şi lapte dau, de nu-i mai duceau dorul ca mai înainte; vorbă scurtă: lucrurile mergeau spre bine. Dar şi Busuioc creştea, într'o zi ca 'n două, într'o lună ca în nouă, până se făcu un fecior încât să-i cauţi pereche într'un târg, nu într'un sat, în două; şi era frumos şi cu minte de gândeai că-i un prinţ, nu copil de om prost.

Când ajunse Busuioc de însurat, nu era nicio fată prin împrejurul acela, care să nu fi voit a merge după el, numai de o ar fi peţit, dar el nu se uita nici la una fără îşi păzea lucrul lui, umbla la oile lui şi zicea, în cimpoi toată ziuliţa. Odată îl vede tată-său pus pe gânduri, şi-l întreabă ca un părinte:

–– Dar ce ai, dragul tătucului, doară eşti beteag, ori ce ai, de stai aşa nu ştiu cum?

–– Mă gândesc, tată, unde să ştiu merge a poţi, că pe oricine n'aş lua, dar nici sus din cale afară nu m'aş urca.

— Bine dragul tatii, lasă-ţi oiţele în grija noastră, şi tu mergi de-ţi caută de cap, pe cine vei lua – cu aceea vei trăi, numai să dee Dumnezeu să fie într'un ceas bun cu noroc.

Şi se luă Busuioc, şi merse, merse, multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie..., şi se duse până într'o pădure mare-mare, şi tot merse prin pădure până nimeri într'o poiană, iar în mijlocul poienii erau nişte curţi jur împrejur ocolite cu zid până în nori. Inlăuntrul curţilor auzi o cântare, un glas femeiesc. După ce încetă glasul, se puse Busuioc a ocoli zidul curţilor, doară, doară ar afla un loc pe unde ar putea străbate înlăuntru, dar pace! gândeai, că de ce îl ocoleşte mai mult, de aceea se face tot mai înalt. Într’un târziu ajunge la porţile curţilor, dar acelea groase ca şi zidul, înalte tot ca el, şi erau de fier. Nu era modru să poată străbate înlăuntru. Supărat, necăjit, se gândeşte ce are de-a face? să meargă îndărăt, nu se îndură, până nu va vedea femeia cea din cetate, care cânta aşa de frumos, de i-a turburat

inima; să intre la ea, nu putea. Ce să facă deci Busuioc? Mai oftă, mai suspină, se mai gândi şi răsgândi, până-l mai năpădi plânsul de necaz, că nu poate vedea pe aceea care-i fermecase inima... cu glasul ei. Atunci îşi aduse aminte, că are ceva în traistă, şi-şi scoase cimpoiul, şi începu a trage una de jale, dar atât de jalnică cât paserile din zbor căzdeau de jalea lui, frunzele copacilor se scuturau, iar fiarele pădurilor îşi mai pierdeau răsuflarea, stând încremenite şi ascultându-l. Şi tot cânta din cimpoi, până nu mai văzu că prinde poarta a se deschide singură de jale. Dacă o văzu deschisă se duse încetinel pe lângă ca, dar tot zicând din cimpoi, şi intră înăuntru, în ograda curţilor şi se uită în toate părţile doară, doară va vedea muierea aceea, pe care o auzise cântând, dar nu văzu pe nime. Şi umblă el toată grădina, şi se uită pe tot locul, dar nu zări nicio faţă femeiască, numai colo în desişul pomilor zări o păuniţă mândră, ascunzându-se dinaintea ochilor lui.

Şi dacă văzu el, că în zadar a intrat în ogradă, că nu vede ceea ce voia să vadă, ba văzând că şi porţile s'au închis în urma dânsului, încât nu poate nici a înturna către casă, nici a vedea pe aceea ce dorea să o vadă, îl cuprinse un nou necaz, o nouă supărare, jale... întristare. In jalea lui cea mare prinse din nou a cânta din cimpoi, dar atât cânta de jalnic, de şi pietrile gândeai că trebue-să se despice de jale. Şi numai ce văzu, că păuniţa se ridică dintre pomi şi sbură în sus, iar când se lăsă în jos în apropierea dânsului, se făcu o fată atât de frumoasă de să mai fi avut doi ochi să te uiţi la ca el înmărmuri cu cimpoiul în gură, uitându-se la ea, dar ca se luă de lângă el şi cu trei sărituri fu înlăuntrul curţilor, închise uşa după sine de nici că se mai putea vedea că este uşă ori ba, în păreţii curţilor. Multă vreme o fi stat Busuioc fără grai, privind în urma fetei, în urmă-i veni răsuflarea, se simţi asudat, îşi şterse sudorile. de pe frunte şi începu a se gândi: oare năzăritu-i-s'a o zână? visat-a? ori ce poate să fie? Nu-i venea să creadă. In urma urmelor îi veni în minte din fir în păr, toată întâmplarea, şi numai nu-şi smulgea părul din cap, cum de fu atât de slab de înger, de nu cuteză a prinde vorbă cu mândra zână; cum de o a lăsat să fugă, fără de a-i zice barem bună ziua? Uită de toate, nu mai auzi nimic, nu mai văzu nimic, numai chipul ei era înaintea ochilor lui. De îngândurat şi ostenit ce era, căzu jos de pe picioare, şi începu a se blestema în gândul său.

Şi cum sta şi se frământa cu gândul, nu-i mai venea suflet, nu mai vedea şi nu mai auzea nimic, Era necăjit peste fire şi – Doamne fereşte – şi-a pus de gând să se omoare.

Trebue să mor să nu mai chinuesc atâta. Aşa se gândea Busuioc şi se gândea la moarte, şi începu a căuta prin traistă cuţitul lui cel mare, păcurăresc, să se junghie. Dar cum băgă mâna în traistă, dă de cimpoi, şi-şi gândeşte: Inainte de moarte să mai trăgăne de jale, cât toate curţile să se clătească din temelii. Şi puse cimpoiul la gură şi cântă, şi cântă, de nu alta, fără şi vântul sta locului şi-l asculta, iar soarele plângea cu lacrimi de sânge de jalea lui. Dintr'odată numai vede, că în peretele curţii se deschide o uşă şi pe ea iese zâna şi merge aţă la el. După ce era aproape de el, îi făcu semn cu mâna să înceteze din cimpoi, şi-i zise:

–– Nu te mai tângui, voinice, că ştiu dorul tău şi jalea ta; ştiu cine eşti, ştiu ce te poartă pe aici, eu de mult te aşteptam, iar tata mi-a spus că nu este împotriva dragostei noastre.

Atunci Busuioc aruncă cimpoiul cât colo, cuprinse fata de mână şi-i zise:

— Rogu-te, zână dragă, spune-mi unde sunt? cine eşti tu? cine e tatăl tău? sunt

cu treaz? visez? ori doară am înebunit?

–– Nu visezi, voinice, nu eşti beat, nici nebun, ci numai infierbântat eşti o leacă de dragoste; eu sunt fiica celui mai puternic împărat din lume, la care se închină şi bogaţii şi săracii, şi drepţii şi păcătoşii, şi împăraţii pământului şi cerşetorii cei mai nebăgaţi în seamă; mulţi au umblat să mă afle, dar cu dorul acela s'au dus din lume, cu care intrară; când auzii însă cântecile tale cele jalnice din cimpoi, am rugat pe tata să deschidă poarta să te pot vedea; el m'a ascultat iar de atunci sunt tot atât de nebună de dragul tău, cum eşti şi tu de al meu...

— Şi cum e numele tatălui tău?

–– Norocul, zise fata, şi arătă cu mâna spre uşa curţilor, de unde ieşea un moş alb ca lâna cea de oi bălai, şi păşind încet către dânşii.

— Fiţi binecuvântaţi, fiii mei, zise moşul punând mâinile pe capetele tinerilor, tu, fătul meu Busuioc, te-ai născut într'o planetă bună, soru-mea, Moartea, te-a botezat, ea ţi-a dat cimpoiul acesta fermecat, care nu-i ertat să meargă din neamul meu, că din moşi strămoşi al neamului meu a fost; acum, dela soru-mea ajunse la tine, dar ca să nu-l duci afară din neam, iată îţi dau pe fiica mea Siminica de muiere şi trăiţi fericiţi; tu Siminică, cinsteşte pe Busuioc ca pe bărbatul tău firesc; mergeţi în lume şi fiţi fericiţi, voi purta eu grija voastră de aici, dela curţile mele.

Şi s'au luat Busuioc şi Siminica, şi au fost bărbat şi muiere, şi şi-au luat rămas bun dela moşneagul, şi s'au dus în lume.

Vă puteţi închipui cum i-a umblat lui Busuioc, la care îi era socru chiar Norocul cel bătrân, fiindcă să vedeţi d-voastră fiica Norocului, Siminica era nevasta lui. Cât a trăit, nu ştiu; ce va fi azi cu ei, încă nu ştiu atâta ştiu însă, că lumea e plină de copiii lor; nu este grădină fără busuioc, dar nici livadă fără siminic.

Baba Grija

De mult, tare de mult, în vremile vechi, trăia o babă, căreia oamenii îi ziceau: Baba Grija. Uitată de toată lumea trăia singură, singurică, cum putea de azi până mâine, într'un bordei părăginit din marginea unui sat. De săracă, nici vorbă nu-i, era săracă lipită Baba Grija, căci nu avea pe lume nimic altceva, decât borde-iul ei pe care de vechi ce era, crescuse iarba şi buruienele de un cot, iar dinaintea bordeiului era un păr mare şi frumos, care îl acoperia cu crengile lui cele lungi şi stufoase.

Aceasta era toată bogăţia ei şi sufletul în oase; mai mult ca peri în palmă. Şi era bătrână Baba Grija, bătrână, de deabia se mai putea târi prin sat după milă.

Oamenii din sat aşa o pomeniră bătrână şi gheboasă cum era, şi nici cei mai bătrâni nu-şi aduceau aminte să o fi văzut mai tânără în vreo vreme.

De lucru nu-şi făcea baba cu pui de om, ba de multe ori oamenii credeau că o fi chiar murit, de nu o mai văd pe la casele lor. Numai din timp în timp, când o găta cu de toate de ale mâncării, îşi lua baba coşarca pe umăr şi pleca către sat. Oamenii cu toate grijile şi necazurile ce aveau, nu o depărtau dela uşile lor, ci o miluiau care cu ce avea şi putea, căci le era milă şi lor de sărmana babă, ştiind că n'are pe nimenea, cine s'o ajute.

Cu bucăturile adunate baba o ducea multă vreme, în care timp sta tot închisă în bordeiul ei.

Oamenii, cum zic, o vedeau bucuros pe la casele lor, măcar că lipsa era mare şi pe la ei, dar dela o vreme au început a se schimba lucrurile. Ei au simţit toţi pe unde cam umbla baba după milă, că nu e lucru curat de când Baba Grija le-a călcat pragul. Griji peste griji, necazuri şi supărări se năpăstuiau cu droaia, ca din senin, pe capul lor. Voie bună, vieaţă liniştită ticnită nu mai aveau dela un timp încoace. Ba încă supărare mare le era şi aceea, că nu puteau să-şi dea seama, cum şi de unde le vin lor atâtea griji şi supărări? Ce să fie? de unde să fie? dela o vreme au început numai a se descărca toţi pe Baba Grija, zicând, că numai ea este pricina, ea este fiara rea, sgripţuroaica şi şişcoaia bătrână, de le vin atâtea griji pe cap.

Şi-a fost destul atâta, ca să iasă unul cu vorba aceasta prin sat, ca mai în urmă toţi ceilalţi să se ia după cl, şi să zică ca el.

Numaidecât s'au înţeles cu toţii şi au făcut o hotărîre între ei, că pe Baba Grija mai mult să nu o pri- mească niciunul la casa sa.

Şi aşa au şi făcut!

Sărmana babă cum s'a văzut aşa netam pe seamă isgonită de pe la uşile oamenilor, nici n'a intrat mai mult în sat, ci sta cât era ziulica de mare dinaintea bordeiului, uitându-se la părul ei cel frumos, care era plin de flori, de parcă ninsese pe el. De necazuri şi supărări, de una de alta slăbise baba de tot, de numai pielea mai rămăsese pe ca.

Obrazul îi era încreţit şi sbârcit ca o rochie, ochii afundaţi în cap, spinarea strâmbă ca o bucă, iar degetele lungi îi rămăsese ca nişte găteje.

De făcut nu mai avea ce să facă pe lume nimica, numai să-şi aştepte moartea. Aceasta ar fi dorit-o şi ea biata din toată inima, dacă o supărare mare nu ar fi oprit-o ca să mai trăiască încă. Supărarea aceasta mare care o rodea pe ea la inimă, de multă vreme, era că de pe părul cel frumos ce-l avea înaintea bordeiului, ea nu se învrednicise încă niciodată să guste măcar o singură pară. Ea îl semănase cu mâna ei, ea îl îngrijise şi-l apărase de toate vătămările ca pe ochii din cap, până ce crescu mare, şi tot ca să nu-i poată lua acum folosul, ca să se bucure şi ca după osteneala de atâţia ani.

Aceasta era supărarea cea mare ce a avut-o ea în toată vieaţa ei.

Când perele erau roşii şi frumoase de-ţi râdeau ochii când te uitai la ele, când erau aproape coapte şi Baba Grija aştepta din inimă ziua în care să le culeagă, vedeai numai că nu mai sunt... Le strângea cine le strângea pe toate, de nici coadă nu mai rămânea pe păr.

I se întâmpla bietei babe posna aceasta în toţi anii de-a-rândul, de când părul începuse a da roade, dar ea nu putuse nici într'un chip să afle că cine-i poate duce ei perele, aşa pe nesimţite. Destul îşi bătuse ea capul, destul pândia ziua şi noaptea, ca să afle pe hoţ, dar nu putea să-i dea de urmă, Doamne fereşte! Când perele erau aproape să dea în copt, ea de sub păr nu se mişca, tot cu ochii la el sta, şi cu toate acestea dela o vreme nu le mai vedea, parcă nu era lucru curat.

Intr'o zi, cum stătea baba noastră sub păr şi se uita lung după pere, care erau aproape coapte, iată că vin pe drum către ea doi călători, pe care ea nu-i mai văzuse niciodată în vieaţa ei. Aceştia erau Domnul Christos cu Sân-Petru.

Călătorii cum ajung lângă ea o întreabă de sănătate şi o roagă ca să le dee sălaş peste noapte, căci n'au în sat niciun cunoscut la care să rămână până 'n ziua următoare. Baba, bună de inimă cum era, nu stă mult la îndoială şi le spune că le

dă din toată inima din câte are şi poate, şi-i chiamă în bordei. Călătorii, cari se vede că erau tare obosiţi de drum, cum au intrat înăuntru s'au ghemuit într'un unghiu al bordeiului şi au şi adormit numaidecât.

Dis de dimineaţă, până nu răsărise încă soarele, călătorii erau în picioare gata de cale.

Mai înainte de a-şi lua rămas bun dela babă, care îi găzduise peste noapte, a zis unul dintre ei care era Sân-Petru:

–– Muere bună, fiindcă nu ţi-a fost urît de noi, şi ne-ai primit de am dormit la tine peste noapte, n'am vrea să plecăm şi noi de aicea ca dela o moară stricată, fără să te mulţumim cu ceva; deci cere dela noi ce vei voi tu, căci accea fie lucru cât de mare, ţi se va împlini după cum pofteşti.

Baba, care nu avea altă grijă de un timp încoace decât părul ei, la care-i sta gândul şi ziua şi noaptea, fără de-a gândi că oare ce-ar fi mai bine să ceară dela Sân-Petru, zise către el:

–– Eu, oameni buni şi a lui Dumnezeu, dacă e vorba de aşa, că orice dorinţă a mea puteţi să o împliniţi, n'aş vrea şi n'aş cere multe – numai nu ştiu dacă mi s'ar putea împlini. Aşi vrea sărmana de mine că oricine s'o sui în părul acesta ce-l vedeţi înainte-vă, afară de mine, ca să culeagă pere, acolo să rămână încurcat între crengi şi să nu se poată da jos până atunci, până când nu voi zice eu.

–– Bine! i-a zis atunci Sân-Petru, fie ţie după cum pofteşti şi au plecat amândoi călătorii mai departe în calea lor.

Baba Grija, cum a auzit vorbele acestea a răsuflat numaidecât mai uşor şi toată grija şi supărarea ce o mâncase şi care o muncea i s'a luat deodată dela inimă. Nu-şi mai găsia loc de bucurie, când îi venea în minte cum o să vază ca pe hoţomanul ce-i tot fură perele, prins în păr, ca într'o capcană. Dar apoi când se mai gândia cum o să culeagă ca perele cele frumoase, cum o să-şi îndulcească ea inima cu ele îi venea să sară în sus de bucurie, credeai că toată lumea e a ei.

Trecuse câtăva vreme de când cei doi călători umblase pe la Baba Grija şi perele din păr erau coapte, putem zice cumsecade. O zi, două îşi pusese baba de gând că tot să le mai lase neculese, pentrucă acum şi aşa nu mai avea nicio teamă, că i le-a mai fura cineva.

Chiar în ziua când avea de gând să le culeagă – era o zi frumoasă – iaca se apropia de bordeiul ei o babă slabă şi urîtă, pe care cum a văzut-o Baba Grija i s'a sculat părul în cap de frică. Aceasta era moartea. Ea se apropie numaidecât de Baba Grija şi-i spuse să se gate c'a venit s'o ducă de pe lume.

Cum a văzut biata baba noastră pe moarte dinaintea ei, spunându-i că a venit să o ducă de pe lume, unde nu mi-a început a plânge, a-şi smulge părul din cap şi a se văita, de-ţi era mai mare mila s'o fi văzut.

Dar moartea nu prea stă mult de vorbă cu nimenea şi nici nu caută hatârul nimănui. Când are odată poruncă ca să-l ducă, îl duce. Ii mai spune încăodată babei ca să se dea iute şi să se grăbească că n'are vreme de zăbovit, şi după ce a văzut că 'nu se poate înţelege cu ea, ameţită de jumătate o luă în braţe şi păşi înainte.

Sărmana babă, cum se văeta şi se svârcolea în braţele morţii, care păşia încet, încet înainte, îi veniră deodată în gând perele ei cele frumoase pe care tocmai stătea gata să le ducă, să le culeagă şi nu se putu opri de a nu zice tângâindu-se către moarte:

–– Bine, văd acum că toată jalea şi tot plânsul meu nu-ţi pot înmuia inima, ca să mă mai laşi să trăiesc cât de puţin, dar măcar atâta fie-ţi milă de mine şi-mi rupe din părul de dinaintea bordeiului meu, câteva pere şi dă-mi-le să le gust – apoi du-mă cu Dumnezeu.

Moartea, măcar că ea nu ştie ce este mila şi nu ascultă de rugăciunea nimănui, de Baba Grija şi de vaietele ei i s'a făcut milă, şi punând-o jos din braţe, se întoarse sprintenă, se urcă în păr, rupe vreo două trei pere, care i-au venit înainte şi iute dă să se dea jos. Dar ce să vezi? minune!

Crengile părului parcă cineva le dăduse putere ca la nişte mâini de om, o apucară şi o încurcară de toate părţile, de nu mai era cu putinţă să se dea jos.

Moartea, care nu pricepea de loc ce minune poate fi aceasta, dă 'ncoace, dă 'ncolo, ca să poată ieşi dintre ele – dar pace bună!... Nu mai era chip de a scăpa dintre crengi. Biata Baba Grija, care de frica cea mare îşi uitase cu totul de puterea cea mare care era dată părului ei, cum auzi pe moarte strigând şi văitându-se în păr, sări în sus de bucurie, măcar că era de jumătate moartă.

Ea îşi aduse aminte de toate, şi ştiu că din păr nu se va putea da jos moartea cât va fi lumea, dacă nu va porunci ea crengilor ca să o lase. Dar moartea începu a striga şi a plânge tot mai tare. Îşi smulgea părul din cap de necaz, văzând cât de urît a păcălit-o Baba Grija.

După ce s'a sbătut ea multă vreme în păr ca peştele pe uscat, fără ca să poată ieşi la cale, ostenită cât de abia mai putea răsufla, îşi călcă pe inimă şi începu a se ruga de Baba Grija ca s'o scape.

Baba, mândră şi veselă că acum a ajuns apa pe moara ei, parcă nici nu vrea să audă pe biata moarte, ci-i strigă numai din depărtare:

–– Aşa, bine ţi-e! Mai stai şi tu odată pe loc, că destul tot colinzi prin lume şi duci fără pic de milă pe cine-i iese înainte.

— Fie-ţi milă de mine, şi-mi ajută să scap, zise atunci moartea, şi-ţi făgăduesc că pe tine cât o fi lumea nu te-oi mai lua. Poţi să trăieşti despre mine mii şi sute de ani, că eu de tine nu mă voi mai atinge, numai fă bine şi scapă-mă de aici.

Baba, auzind de făgăduinţa morţii şi făcându-i-se milă de ea cum se chinuia, se hotărî în sfârşit să o scape din păr.

Deci a zis ea, ce o fi zis în gând numai, şi crengile se deteră toate la o parte după cum le era crescătura lor, şi lăsară drumul slobod morţii.

Aşa, bine ţi-e! Mai stai şi tu odată pe loc, că destultot colinzi prin lume

Şi duci fără pic de milă pe cine-ţi iese înainte

Cum se simţi moartea slăbită de crengi, şi-a ne că acestea nu-i mai împiedecă drumul ca mai înainte, iute ca gândul a sărit jos din păr şi nici măcar să mai arunce ochii către babă, o şterse la fugă şi se duse ca o nălucă.

Din vremea aceea şi până astăzi încă, pe la Baba Grija nu a mai dat moartea; Baba Grija trăieşte şi acuma, dar nu tot în bordeiul ei învechit, şi nu la marginea satului unde avea bordeiul, ci ea umblă şi cutreeră toată lumea, cruciş şi curmeziş. Intră şi stă cât stă prin casele împăraţilor şi a domnilor celor mari, de unde se întoarce pe la cei săraci, pe cari îi şi are ea mai dragi. De ea n'a scăpat şi nu scapă nimenea necercetat, căci ea este grija pe care o are tot omul din lume, bogat şi sărac, mare şi mic, fără deosebire şi pe care moartea nu o va duce cât va fi lumea.

Culeasă de I. T. la *Telegraful Român* din Sibiu în Dec. 1887.

Rânduneaua

Într'un sat din ţara Impăratului Barbă Albă erau doi oameni, adică un bărbat şi o muiere. Aceştia erau foarte avuţi, dar n'aveau niciun fecior, – care să le moştenească averea – ci numai trei fete.

Să ştiţi, că pe vremea de când e povestea noastră, n'aveau oamenii servitori la vitele lor, ci ei mergeau cu ele la păşune, ori copiii lor; aşa şi omul nostru, el trebuia să meargă cu vitele la păşune, iar când avea de lucru, trimetea pe fata cea mai mare cu ele. Dar de câte ori mergea cu ele, totdeauna lipsia câte una din vite; în zadar stătea toată ziua la pândă că nu putea să prindă hoţul. Atunci zise fata cea mijlocie către tatăl lor:

–– Tată lasă-mă să mă duc cu vitele, că vei vedea că mâine nu va lipsi niciuna din ele.

Dar o păţi şi ea ca sora sa cea mare.

— Vai de voi! zise sora cea mai mică – ce mai păzitoare sunteţi, că acuşi pierdeţi toate vitele; apoi zise către tatăl său să o lase pe ea cu vitele că va vedea că nu va pierde niciuna.

— Bine, zise tatăl său, dar dacă va peri vreuna să ştii că pe tine te voi pedepsi mai aspru decât pe celelalte surori ale tale.

Deci luă fluera de pe mâneca buhaiului şi începu a zice, dar zicea a jale...

–– Nu-mi pasă, zise fata, dar am nădejde în Dumnezeu că nu va peri niciuna.

Atunci Maria – că aşa a fost numele fetei – şi-a pus merinde pentru ziua aceea, a

sărutat mâna tatălui său şi a maicei sale, apoi şi-a luat ziua bună şi a plecat cu vitele la păşune.

Când era vremea la amiazi, începuse a abura un vânt călduţ de-ţi părea că are voie să adoarmă toată lumea. Pe Maria a lovit-o somnul şi acuş era să adoarmă, dacă nu-şi aducea aminte de făgăduiala ce o făcuse tatălui său; deci luă fluera de pe mâneca buhaiului şi începu a zice, dar zicea a jale, Doamne de gândiai că şi dealurile o să plângă de milă. Zicând mai multe doine îi trecu somnul, însă cu una nu era în curat, că adică înainte de a începe a zice, soarele era punct la amiazi şi acuma, după ce a zis toate câte a ştiut, soarele e tot acolo. Gândia ea că doară şi soarele a auzit doinele ei şi acum asculta la ea. Drept a şi avut, că soarele a stat pe loc, a voit să o adoarmă şi să-i fure o atare vită – căci el era hoţul care furase vitele dela surorile Mariei – dar văzând-o aşa de frumoasă a încremenit şi n'a cutezat să facă nimic numai a tot ascultat-o. Vezi bine că stând el pe loc a întârziat de-a ajunge acasă la vreme, pentru care a fost ocărît de mama sa, că de ce a făcut ziua aşa de mare că unii oameni îl vor fi blestemat, căci ei toată ziua i-au pocnit urechile şi-a sughiţat.

— O! mamă! zise soarele, nu mă mai şi ocări, că destul îmi e ce-am văzut.

— Ce-ai văzut? Ce te-a necăjit? întrebă îngrijorată mama soarelui.

— Să ştii mamă ce-am văzut, zău că te-ai mira. Am văzut o fată, care era cu vitele din cari aduceam câte una, dar aşa a fost de frumoasă de nu cred să o întrec, apoi mai zicea în flueră aşa de cu jale, de toate paserile din pădure plângeau. Eu, mamă, mor după ea, te rog să-mi dai slobozenie a mi-o lua de soţie.

— Dacă tu, dragul mamei, vrei s'o iei, ad'o acasă.

Soarele nu mai putea de bucurie, aşa june cum era, sărea tot într'un picior de bucurie că mâine va fi cu nevastă.

Maria, dacă s'a dus acasă, a spus tatălui său, – voioasă – că nu i-a perit nicio vită, că de acum înainte ea va merge cu vitele, că nu-i frică de nimeni, dar că se va îmbrăca în haine bărbăteşti. Tatăl ei i-a dat voie să se îmbrace, iar mâine zi îmbrăcată în haine după placul ei, a plecat cu vitele la păşune. Când era vremea de amiazi iar veni vântul cel cald, însă acum Maria nu mai zise din flueră, ci cântă din frunză ca un fecior. Soarele, care pândia să pună mâna pe ca, nu o cunoscuse azi pentrucă îşi schimbase portul, iar de altă parte pentrucă cânta altcum ca ieri, deci se lăsă de plan şi se duse necăjit către casă. Când ajunse acasă, spuse necăjit mamei sale că fata pe carea văzut-o ieri e fecior şi pentru aceia nu a putut-o aduce acasă. Atunci maică-sa ca o mamă bună ce-i era, îl mângâie şi-i zise să nu se supere că mâine iar va vedea-o şi atunci va putea să o aducă.

Dar trecură mai multe mâine şi poimâine după olaltă şi tot nu a putut să o aducă.

A trecut multă vreme de când soarele era tot necăjit, dar într'o zi îi veni în gând să facă o cursă în care să prindă pe fata cea care l-a păcălit aşa urît.

În ziua de Paşti era o vreme foarte frumoasă, iar în satul de unde e povestea noastră era datina ca toate fetele din sat în ziua de Paşti să-şi petreacă pe lângă biserică.

Pe când îşi petreceau fetele mai bine, deodată se slobozi din cer un huţunuş foarte frumos, iar fetele, începură a se sui în el şi aşi petrece de minune; dar venind rândul Mariei, ea n'a voit să se huţune, ba era de mirat că toate fetele erau voioase

numai ea era întristată; atunci îi zise mamă-sa să se suie, însă ea nici atunci n'a voit, până ce nu a înfruntat-o. Văzând Maria că e silită, zise către mamă-sa: Bine mamă! m'ai silit să mă sui şi mai mult nici nu mă vei mai vedea, şi zicând cuvintele din urmă huţunuşul de loc s'a înălţat cu ea la cer; iar mamă-sa văzând că ea chiar a proorocit că ce se va întâmpla, a blestemat-o ca să rămână 7 ani de zile mută.

Când a ajuns soarele cu Maria acasă – căci huţunuşul a fost cursa lui, a fost foarte voios că a putut să o fure p'acea după care murea, şi tot sărind a mers la mamă-sa ducând pe Maria de mână, care mergea cam anevoie. Când a văzut mamă-sa pe Maria nu mai putea de bucurie că şi-a căpătat aşa nevastă frumoasă. .

Căci, Doamne sfinte, era cu mult mai frumoasă decât soarele, dar încercând să vorbească cu ea nu a căpătat niciun răspuns – era mută. Gândind ca că-i numai necăjită a trimis-o de acasă pe o vreme scurtă ca să-i treacă năcazul, dar aducând-o îndărăpt, au văzut că în zadar le-a fost cercarea, căci tot n'au putut să o facă să vorbească. Acum a început a se necăji, ba chiar şi a se mânia pe ea şi a o face să piară.

Deci ca să-şi împlincască scopul se vorbiră cu vecina lor cu Ciuma, care era o femeie cât o zi de mare, părul dela cap îi ajungea până 'n călcăie, iar dinţii îi erau ca nişte furculiţe de ascuţiţi.

Trimiseră dară pe Maria la ea după sita cea de cernut făina ca să facă pită, dar Ciuma, când o văzu, arătă nişte dinţi de care Maria se sperie şi o luă la fugă către casă spunând prin semne că ce a voit să facă Ciuma. Dar acasă nu le cam părea bine, de aceea au trimis-o şi a doua oară, când a păţit iar ca dintâi.

Acum era foc necăjită mama soarelui, de aceea zise către Ciumă să nu o mai lase numai aşa, ci să o prăpădească. Deci a trimis-o şi a treia oară. Când ajunse Maria la Ciumă, dădu bineţe şi ceru sita, că acum putea vorbi pentrucă s'au împlinit chiar atunci 7 ani, însă Ciuma în loc de a-i răspunde a început a se ascuţi pe dinţi cu o pilă ţigănească. Văzând Maria că ce o să fie, o luă iar la fugă către casă, unde ajungând spuse către soacră-sa abia răsuflând: mamă! mamă! muierea aceea unde m'ai trimis după sită se ascuţia pe dinţi, nu ştiu de n'a voit cumva să mă mănânce. Atunci mama soarelui a stat mirată că nora ei ştie vorbi, dar, fiindcă şi-a plănuit să o prăpădească, nu s'a lăsat de minciună căci îmbrăţişând pe Maria a zis către ea:

–– O, facete-ai o rândunea şi atunci îndată a pierit din braţe şi s'a făcut o rândunică frumoasă.

Uitasem să vă spun că ce s'a făcut cu tata, cu mama şi cu surorile Mariei; adică ele de loc ce soarele a furat pe sora lor, de frică şi de jale s'au prefăcut în două cruci de piatră, iar părinţii lor de necaz nici n'au putut muri şi poate că vor trăi şi acum pe undeva de nu au murit.

Mă uitai la lună şi vă spusei o minciună bună.

Culeasă de I. Vancul.

Norocul buboasei

Cine n'are noroc, n'are
De când naşte până moare.
(Zicătoare poporală)

Nu toţi oamenii au noroc; numai aceia au care s'au născut într'o planetă norocoasă, într'o zodie bună. Destul de lămurit o putem vedea aceasta din povestea următoare:

Zice că era odată un fecior sdravăn, cel mai chipeş în tot satul lor şi era harnic, Doamne, harnic şi cruţător ca nimeni dela ei din sat. Dar era fără noroc. De părinţi a rămas orfan când era încă mititel. Indată ce se apucă mărişor începu a sluji pe la gazde, şi slujia cu credinţă şi nu-şi prăpădea simbria, toată o lăsa la gazde până la sfârşitul anului, atunci o scotea odată şi-şi cumpăra ceva vituţe: mai un purceluş, mai 2–3 miei, mai o viţea. Dar la nimic nu avea noroc. Vituţele lui picreau, ori că da ceva boală de ele, ori că le mâncau lupii, ori i le fura, şi el tot cu nimic s'alegea. Mai în urmă se băgă slugă la un morar şi tocmiră să-i dea drept simbrie pentru un an de zile o piatră de moară ce era răzimată de peretele morii. După ce fu învoirea făcută, prinse feciorul la muncă, unde-l punea morarul. Dar mirarea de lui fu mare când văzu că piatra lui tot scade. Până când se sfârşi anul, din piatră nu mai fu nimic. Işi pierduse bietul fecior toată nădej-dea. Deci merse la o vrăjitoare şi o rugă să-i spună ce să facă ca să aibă şi el noroc? Vrăjitoarea-i dădu cu cărţile şi cu bobii, cum ştiură ele, şi după multă bătae de cap spuse feciorului că el numai aşa va fi norocos dacă se va căsători şi adică dacă va lua pe fata cea buboasă a cutărei văduve.

Era adică în satul acela o văduvă foarte bogată şi avea numai o fată, dar fata aceea era foarte urită şi bu-boasă. Pe acea fată zise vrăjitoarea către fecior să o ieie de muiere, dar şi dacă o va lua să nu zică el nicicând că e a lui averea, ci să spună apriet, oricine l’ar întreba, că averea este a buboasei, a muierii sale.

Vrăjitoare-a dădu cu cărţile şi cu bobii cum ştiură ele...

A ascultat feciorul nostru de vrăjitoare, a mers la buboasă. a peţi, s'au înţeles şi a luat-o de nevastă.

Numaidecât după însurătoare văzu el că e mai bine stăpân decât slugă, avea tot ce-i trebuia şi lucra în ale sale, nu tot în brazda străină, ca până era slugă. Şi creştea averea văzând cu ochii sub îngrijirea lui, dar îl rodea un lucru la inimă: el adică, oriunde ar fi fost dacă-l întreba cineva ai cui sunt boii care-i mână, vacile cari le mulge, oile cari le tunde, trebuia să zică: sunt ale buboasei, ale muierei mele.

Odată era la secere cu treizeci de secerători într'o holdă de grâu curat, care era chiar lângă drum. Colea de către seară trec trei oameni pe drum şi-i dau bineţe ca drumarii.

— Bună ziua, bade.

— Mândră holdă seceraţi, a cui e?

— A mea, răspunse omul.

Atunci numai văzu că holda începu a lua foc dela un capăt la celălalt de nu era chip să o poţi stinge.

Dacă văzu omul ce văzu, îşi luă pălăria în mână şi fugi după oameni până-i ajunse:

–– Faceţi bine, oameni buni, mai întrebaţi-mă odată a cui e holda?

— Noa, a cui e holda?

— A buboasei, a muierii mele.

După astă mărturisire holda se stinse, iar omul nostru nu mai zise în veci că are ceva al lui, fără spuse că toate sunt ale buboasei, bine ştiind că el nu are noroc şi nu e iertat barem să zică că are ceva. El a iscodit cântarea:

Cine n’are noroc, n’are
De când naşte până moare.

Doamne, lungeşte ziua de mâine

Zice că era odată un popă bogat, dar sgârcit – Doamne, de sta să-şi mănânce şi avutul de pieptene, cum e zicala.

Avea iclejie mare, avea şi moşia lui şi deci îi trebuiau foarte mulţi lucrători, apoi zisa celuia: mânuri multe alduite, dar guri multe prăpădite. Ii era groază bietului popă când vedea cât amar de mâncare se trece şi câtă prăpădenie de bani trebue plătit: tot 3 piţule de om pe zi şi de 4 ori de mâncare, până de abia se scoală dela blid, ba încă scara şi dimineaţa mai trebuia să le dea şi vinars. Drept îi că dela toată casa mai avea câte o zi de clacă, când adică lucrătorilor numai de mâncare da dar lui nu-i erau deajuns zilele de clacă, mai trebuia să aducă lucrători şi pe bani gata. Toate ca toate, dar seceratul îl seca că avea holde multe şi nu le putea secera pe rând, ci când erau coapte trebuia să dee în dâra lor, cu în câteva zile să fie clăi.

Odată, pe timpul seceratului, era silit să-şi bage vreo 40–30 de lucrători pe bani, că holdele se răscoceau, fiindcă nu putuse prinde la secere din pricina ploilor. Acum nu mai putea de necaz când se gândea la mân-carea cea multă şi la banii cei scumpi ce trebuia să le dea. Dar n'avu ce face, umblă de seara în ruptul capului, dela o casă la alta, până-şi înciripă secerători câţi credea că i-ar fi deajuns.

odată cade în genunchi, gândind că chiar Dumnezeu este cel din uşa altarului

Dar mergând către casă se gândi: mult potop de ban şi de mâncare mi-or mai

prăpădi aceia în ziua de mâine şi mă tem că nici n'or găta, că-i ziua numai ceas de scurtă. Dar m'oi duce la biserică şi m'oi ruga lui Dumnezeu sfântul să lungească ziua de mâine.

Cum zise aşa şi făcu. Merse la biserică, îşi aprinse o lumânare, îşi aprinse focul în cădelniţă şi prinse a cădelniţa prin biserică, rugându-se cu glas înalt:

–– Doamne lungeşte ziua de mâine, că am 50 de lucrători pe plată şi cu mâncarea mea.

Crâsnicul (fătul), te miri ce cale avea pe lângă biserică, destul că văzând-o deschisă intră să vadă ce e. Adică era popa rugându-se. Aha! zise crăsnicul, părintelui îi trebue o zi şi mai lungă decât sunt aceste din luna lui Cuptor; nu ştiu Dumnezeu da-o ori ba, dar cu ştiu că l-oi milui cumva. Apoi se fuştică în vârful degetelor ca pisicile pe lângă pereţi până în altar, acolo se îmbrăcă iute în hainele cele pestriţe cu aur, cari numai la sărbători mari le lua părintele şi se puse în uşa altarului. Când se întoarse popa cum cădelniţase prin tindă, dă cu ochii de el şi odată cade în genunchi, gândind că chiar Dumnezeu este cel din uşa altarului. Iar fătul din uşa altarului îl mângâie:

–– Auzitu-ţi-am, fiule, ruga ta şi-ţi voi împlini voia, dar şi tu trebue să o împlineşti pe a mea: mâine toată ziuliţa să stai lângă secerători tot cu cojocul pe tine, întru cinstea numelui meu, fiindcă pentru credinţa ta lungesc ziua care altcum e numai ceas de scurtă. Acum scoală-te şi mergi acasă.

Bucuria popii că Dumnezeu i-a ascultat ruga. Toată noptiţa nu putu dormi de bucurie că n'a da de mâncare şi plată la atâta amar de om de pomană, că ziua de mâine va fi cel puţin cât două zile de celelalte de lungă.

Oamenii nu ştiau ce se gândeşte popa de stă tot cu cojocul pe el în aşa mare năbuşeală...

Cum se făcu ziua, luă cojocul pe mâneci şi hai la holdă cu un botei de secerători şi secerătoare după el. Lucrătorii, tot ca ei, lucrau şi râdeau, cele fete mai şopteau, iar popa gândia că tot de cojocul lui râd, dar îşi gândia: râdeţi voi râdeţi, că voi veţi fi cu râsul, iar eu voi fi cu sporul la muncă. Până colea către prânz mai trecu cum trecu, dar dela prânz încolo credeai că nu altmintrelea dar se va topi de cald popa în cojoc, dar nu-l ţâpa, ca să nu se scurteze ziua; că are lucrători mulţi pe plată şi cu mâncarea lui. Oamenii nu ştiau ce se gândeşte popa de stă tot cu cojocul pe el în aşa mare năbuşeală, iar el numai nu scotea limba de cald. Colo când era către amiază, credea că de-o săptămână-i tot în cojoc, dar nu se da răului, ci se minuna cum de lucrătorii nu văd că ziua aceea-i mai lungă ca alte zile şi cum nu se vaită de lungimea ei. Ah! ar fi vrut ca atunci să vină seara în minuta aceea, dar soarele

credea-i că-i priponit pe mijlocul cerului că parcă nici nu se mişcă deloc din loc.

Colo către ojână se abătu fătul prin aratul ăla şi văzând pe popă cu cojocul pe mâneci, îl umflă răsul, dar nu râse, ci se apropie cu cucernicia cuvenită de părintele şi-i zise:

–– Fă bine, părinte, fă ceva de poţi ca să se scurteze ziua asta, că pier oamenii pe hotar osteniţi şi soarele uite, nici în batjocură, nu vrea să mişte mai iutişor, numai cât clăteşte.

— Hm! zise popa, dar iarna nu vine nimeni să mă roage ca nopţile să fie mai scurte, atunci toţi ştiu dospi; acum lucre, vădu-le şperla să le-o văd că şi eu numai Dumnezeu mă ştie cum stau cu cojocul în spate şi încă am să le dau o grămadă de bani, pe lângă mâncarea mea cea multă.

Atunci crâsnicul nu-şi mai putu ţine râsul şi zise:

–– Părinte, aruncă-l în brumă cojoc până la iarnă, mai bine leagă câte un snop, că numai te năduşeşti, iar soarele de dragul cojocului d-tale, tot n'a sta mai mult pe cer decât de altădată.

Acum se nădăi popa că numai fătul a fost aseară în altar care l-a sfătuit să facă bazaconia asta cu cojocul şi-i veni în minte că glasul fătului fu şi cel care-i vorbise din altar, deci aruncă cojocul cât colo şi strigă răstit:

–– Măi, făcutu-mi-o-ai şi asta, fătule? Increastăţi-o bine că nu ţi-o mănâncă lupul.

Bagscamă multe-i mai făcuse fătul până într'aceea.

Sărăcia

Când iepurii coade lungi purtau şi vulpile câini vânau, era un om sărac, sărac cum se zice, pârlit de sărac, încât nu ştia încotro să-şi mai ducă grumazii de uricioasa sărăcie, bagseamă la altul îi dată s'o poarte cine ştie până când.

Aşa era dată omului despre care voiesc a vă povesti. În zadar cercase la toate mijloacele de scăpare, că nu-i folosea nimica; ba încă din rău tot în spre mai rău ajunse, pentrucă mă rog d-voastră, cinstiţi boieri, când se ia răul după om, apoi ai de a te scărpina în cap până te vezi scăpat de el.

Văzând omul nostru curgerea lucrului, se hotărî să plece în lumea mare, cum de pildă pleacă cei de pe la noi în Ţară, doară se va vedea odată scăpat de uricioasa sărăcie.

Nu s'a gândit mult bietul om şi a şi plecat la drum punându-şi ce biată mai avea pe o râză de cal, la care-ţi era scârbă să te uiţi, că-i puteai număra toate oasele prin piele.

Ducându-se el un dărab bunişor de drum, îi plesni prin cap că plecând de acasă şi-a uitat ţevea dela pipă (lulea) fără de care zicea că niciun pas nu mai poate da, căci omul nostru cu toată sărăcia lui era pipaş mare.

Deşi a cercat muierea să-l desmânte să nu se mai întoarcă îndărăt pentru o nimică de ţeve, – el totuşi s'a întors.

Ajungând acasă, auzi prin podul casei mai multe bubuituri, astfel încât cugetai că ucigă-l crucea şi-a luat lăcaş în acel pod; iar el mânios începu la ceartă cu cei de prin pod, crezând că sunt niscai vecini, ce voiesc a-i strica casa.

— Care sunteţi în pod şi ce căutaţi acolo?

–– Eu sunt: Sărăcia, îmi potcovesc calul, să merg cu tine 'n lume, se auzi zicând

din pod.

Săracul de mine, cugeta bietul om, răul vine nechiemat, binele fuge nemânat; de nu mă întorceam îndărăt după ţeve, scăpam de sărăcie, – de asta nici în pământ.

Să nu ne pierdem rostul. Se vorbeşte că de atunci ar fi rămas vechea credinţă: că dacă ai plecat în oare-care drum şi uitându-ţi ceva în locul de unde ai plecat, te-ai întors ca să pleci din nou, se zice că nu mai ai noroc în călătoria aceea.

Vrând nevrând, bietul om trebui să primească Sărăcia ca soţ de călătorie, şi astfel plecară şi merseră peste ţări şi peste mări, cale lungă să le ajungă, dar Sărăcia nici poveste să se lase de el, Ajungând ei în o pădure, se pun ca să se odihnească la umbra unui copac. In trunchiul acelui copac se afla o găurice; era urma unei crengi putrezite, pe care văzând-o omul, zise către Sărăcie:

–– N'ai putea intra în această scorbură, ca să-mi scoţi de acolo o căldare de bani ce e ascunsă acolo de multă vreme?

–– Cum să nu, zice Sărăcia.

Zicând acestea, Sărăcia nu aşteptă ca omul să zică de două ori, ci îndată intră în scorbura copacului. In clipita când Sărăcia intră, omul îndată astupă găuricea cu un cui, pe care-l bătu să nu-l mai poată scoate pui de om.

Cercat-a Sărăcia să scape din butură, dar de scăpat nici pomeneală, fiindcă butura nu mai avea altă răsu-flătoare. Bietul om după ce se văzu scăpat de întunecata Sărăcie, mulţumi lui Dumnezeu şi plecă spre casă.

N'ai putea intra în această scorbură, ca să-mi scoţi o căldare de bani ce-i ascunsă de multă vreme?

Mergând el cu ai săi către casă, deteră peste un uliu, care tocmai se pusese să pândească o găină; omul alergă şi scoase dela nemilostivul găina abia vie. Această găină după ce a ouat o mulţime de ouă, a clocit şi a scos o mulţime de pui, pe cari să-i fi văzut nu cred că nu aţi fi dat mult să fi avut numai unul dintre acei pui frumoşi.

Zic oamenii: că din puţin în grabă ajungi la nimica, dar nu-mi veţi crede, bunii moşului, că acest om din puţin şi în puţin timp, se făcu aşa de avut, încât n'ar fi schimbat cu niciun om din sat: era avut de n'am ce spune.

Dar după cum bine ştiţi, unii oameni nu te pot vedea în ochi că poţi trăi de pe o zi pe alta, cu muncă dreaptă şi cu dor dela Dumnezeu, ca şi când Dumnezeu drăguţul ar fi făcut lumea numai pentru dânşii, astfel de pismaşi avea şi omul nostru destui.

Intre cei ce-l pismuiau era şi un făţarnic, că nu-i voi zice altmintrelea, pentrucă mă rog puteai zice despre el în toate zilele zicala românului: de faţă te linge, de dos te frige. Acesta era de altmintrelea om foarte bogat dar inimă ca a lui numai la el.

Trebue să mă fac prieten cu el, ca să-l pot descoasă, că pe ce cale a ajuns el la atâta bogăţie şi e aşa de bogat şi încă în timp aşa de scurt; şi descosându-l să-i tai columba de sub picioare, ca să rămână la ceea ce a fost întâi, îşi zise în sine

făţarnicul nostru de bogat. Aşa a şi făcut.

S'a tot linguşit pe lângă omul cu sărăcia până când l-a descusut din fir în păr, unde şi cum a închis sărăcia.

Bogătaşul, cum înţelese unde e ascunsă Sărăcia, îndată luă toporul şi fără a se mai gândi la zicala aceea: Cel ce-şi face lui îşi face, se duse şi tăie trunchiul copacului până când slobozi Sărăcia.

Aceasta, plină de bucurie, zise către bogatul nostru:

–– Ce pofteşti dela mine pentru facerea de bine?

–– Nimic, decât să te duci iar la cel ce te-a închis.

–– La acela nu mă voi duce niciodată, fiindcă de acela m'am săturat, fără de acuma încolo mă voi ţinea de tine, fiindcă ţi-a fost milă de mine.

De atunci Sărăcia s'a ţinut de bogat ca scaiul de oaie. Şi cari vor mai face ca el asemenea vor păţi-o.

Culeasă de I. Bota din Geoagiul de Sus.

Povestea lui Ignat

Ignat era sărac, nu avea nici porc de Crăciun. Cu cât se apropia Crăciunul, cu atât era mai trist. Şi avea Ignat o mulţime de fete, doară chiar şapte, şi nu ştiai ceasul când muierea i-a mai face una, că era greoaie, iar fecior nu credea că va avea după ce tot fete avusese. Şi plecă Ignat supărat să meargă la târg, – doară, doară va putea face ceva rând de un purcel de Crăciun. Când iese din casă, fata lui cea mai mică se juca pe prismă şi aflase în ţărâna prismei un ban vechiu rău.

–– Tată, zise băiata, unde mergi?

–– Merg la târg drăguţă.

–– A'dă-mi ceva pe banul ăsta, şi dete banul tătânesu. Cu atâta ban mergea la târg Ignat să cumpere porc de Crăciun! Când să intre în târg dă de un domn ce mâna nouă porci mari, graşi, grofeşti.

–– Unde mergi, Ignate?

–– Să-mi cumpăr un porc de Crăciun, domnule.

–– Hai, cumpără dela mine !

— Bucuros, dai-mi unul pe banul ăsta, că eu numai atâta am, şi îmbie domnului banul. Dar domnul, cum văzu banul râse în pumni pe Ignat şi-i zise:

–– Pe banul ăsta nu-i avea tu porc de Crăciun! Fără eu sunt bogat, nu mult îmi pasă de bani, îţi dau toţi porcii aceştia nouă ţie, de mi da ce-i neştiut la casa ta. Mult se gândi Ignat, că oare ce să fie la el acasă neştiut de el?

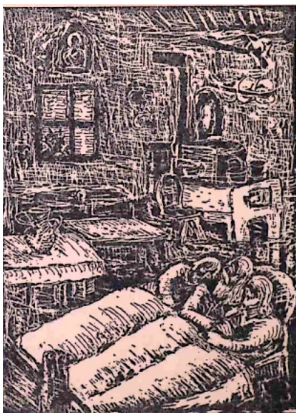

Colo către miezul nopţii când umblă duhurile cele necurate domnul drac îi la fereastră.

Dar ştiind numai sărăcie la el acasă şi un botei de fete, pe care însă le ştia, se învoi. Şi dete banul arvună domnului, iar el merse cu cei nouă mascuri graşi acasă. Nimeni nu era voios ca el. Adică când ajunge acasă muerea-i mai făcuse o mângâiere: o fată. Atunci îşi aduse aminte că cu dracul târguise şi începu a se căi amar. Ce era să facă? Plângea ca un rău copil de supărare că a vândut suflet nevinovat.

Ei, dar pe atunci Dumnezeu şi cu Sân-Petru umblau prin lume ca doi oameni, ca doi moşnegi. Ei ştiau de păţania lui Ignat, deci trag aţă la el de mas.

–– Bună seara, bade.

— Să trăiţi cu bine, moşule; poftim şedeţi.

— Şedea-vom, că de aceea venirăm doară; o să faceţi bine să ne lăsaţi de masă.

— Bucuros v'aş lăsa, dar uite ce mi s'a întâmplat şi cum, şi le spuse toată păţania, apoi mai adaose: mi-e groază să mai am om străin în casă când m'a căuta ucigă-l toaca:

–– Nu face nimica, zise Sân-Petru, fi-va cum va vrea Dumnezeu, lasă-ne de mas.

Şi i-au lăsat, şi i-au omenit cu ce biată aveau, apoi s'au pus la hodină. Dumnezeu a zis atunci către Ignat:

–– Să nu zici nimic oricine te-ar striga dela fereastră, lasă că voi spune eu ce voi şti cu cale, celui ce te-ar striga.

Colo către miezul nopţii, când umblă duhurile cele necurate, domnul drac îi la fereastră:

–– Dormi, Ignate?

Ignat tăcea mulcom, se făcea că doarme.

Dracul strigă a doua oară:

–– Auzi, Ignate, dormi?

Dar Ignat tăcea ca piticul.

— Măi, zise dracul, Ignatul meu se face că doarme! Parcă nu el mi-a dat arvună un ban găurit pentru porci!

Atunci Dumnezeu sfântul se ridică în picioare şi întrebă pe dracu:

–– Ce mi-e una, ce mi-e două?

–– Omul cu doi ochi bine vede, bine-i şede, răspunde necuratul.

— Ce mi-e două, ce mi-e trei?

–– Trei picioare în prilostire.

— Ce mi-e trei şi ce mi-e patru?

–– Carul cu patru boi, bine merge, bine-i.

–– Ce mi-e patru, ce mi-e cinci?

–– Mâna cu cinci degete bine lucră, bine-i stă.

— Ce mi-e cinci şi ce mi-e şase?

–– Şase boi la car bine merg, bine le şede.

— Ce mi-e şase, ce mi-e şapte?

–– Unde sunt şapte fete 'n casă e şezătoarea deplin.

–– Să nu-ţi vâri, drace, mâna înlăuntru că o scoţi ruptă. Crepi!

La aceste vorbe sfinte dracul crăpă, iar Ignat rămase cu mascurii de Crăciun. Faţa lui Dumnezeu şi a lui Sân-Petru însă nu o mai văzu în astă lume, te miri în cealaltă poate.

După «Foişoara» *Tribunei* din Sibiu.

Nepoţii lui Popa Todor

– Copie de pe natură –

Motto:
Doamne, Doamne!
cum se mai schimbă toate?

Dumnezeu să-l ierte şi să-l odihnească pe părintele Todor, că era om bun cu lumea, şi cucernic ca un călugăr; nu era omul tăios cum sunt ceşti din zilele noastre, umbla ca şi noi cu cioareci şi cu opinci, cu pieptar şi cu şerpar, cu suman şi cu căciulă chiar ca şi a mea, încât numai de pe barbă se cunoştea dintre noi. Apoi nu era omul măreţ, venea cu noi în crâşmă, cinstea şi el câte-o iagă, două de horincă, şi tot era gazdă; şi încă ce gazdă! Boi ca ai lui numai la groful mai vedeai dar apoi vaci şi porci, stupi? Era ca un crai; în parohia lui nimeni nu era gazdă mare ca el, cu toate că nu era aşa tragău, ca popii din zilele noastre. Dacă făcea o feştanie, un botez, un maslu şi alte porticuri popeşti, n'ar fi zis nici de ruşine cuiva să-i dea măcar vreun ban rău; dela cununii drept că lua doi hùsoşi de argint, că zicea: cine n'are nici atâta să-şi plătească cununia, de ce foc îşi mai leagă capul însurându-se? Dar apoi unul din cei doi hùsoşi mai totdeauna îl da la jocul miresei.

Era om vesel şi bun. Dela înmormântări, vedeţi d-voastră pentru prohod, nu mai lua zloţi de argint, ca popii de azi, ci iată câteva piţule, apoi şi acelea le cheltuia cu diecii şi cu feţii în cea crâşmă; el zicea adesea ori: nu mă lasă Dumnezeu să mă îmbogăţesc din banii calicilor!

Şi, Doamne, cum se mai îmbogăţise; bagseamă chiat de aceea unde nu era lacom spre trasuri.

Dar, Dumnezeu să mă ierte şi să-l ierte şi pe dumnealui de s'o îndura, pare-mi-se că tot n'a ştiut bine cumpăni lucrurile. Dacă a fost el atât de bogat, de ce nu şi-a făcut niciun copil popă, nicio fată preoteasă ? şi Doamne, bună-i popia, că vedeţi d-voastră: de nu cură – picură; azi ceva, mâine ceva, odată mai puţin, altădată mai mult şi merge omul trăind; dar apoi cinstea? La pomeni – fruntea mesei, la ospeţe – fruntea mesei, la moară – toţi îţi fac rând, la o adunare, – toţi îţi fac loc, la un târg, – toţi oamenii cei de frunte îşi iau pălăria de tine şi-ţi sărută mâna. Popia-i bună şi cinstită cine are parte de dânsa şi o ştie cumpăni!...

Dar părintele Todor, Dumnezeu ştie de ce, grele-s canoanele? anevoie-i pravila? gingaşă e psaltirea? ori doară nu au avut copiii lui talent, că nu făcu popă nici pe Nicolae şi nici pe Gavrilaş. Şi-mi aduc bine aminte că-i dusese la şcoalele cele mari din Blaj, şi acolo-i ţinu, nici nu ştiu bine, unul, doi ani, chiar înainte cu vreo 3–4 ani de răsmeriţă. Cum veniră însă dela Blaj, nu i-a mai văzut nimeni cu cartea în mână nici în sfânta biserică nu i-am văzut punându-se în strană cu cărturarii, ci iacă aşa printre cei oameni ca mirenii. Părintele Todor nu mai trăeşte, de mult i-a înverzit glia pe pântece. Nicolae feciorul cel mai mic al părintelui Todor, numai el mai trăeşte şi e găzduţă bunişoară, are căsuţa sa, vituţele sale, pământurile sale, şi nici copii nu are mulţi, numai trei feciori şi o fată; apoi toţi sunt harnici de lucru. Dar Gavrilaş, feciorul cel mai mare al părintelui Todor, e mort doară şi de şase ani. El s'a fost născut într'o zodie slabă, într'o planetă nenorocoasă. Iată cum a umblat

Gavrilaşul popii.

După ce veni dela Blaj dela şcoală, începu a umbla prin cele şezători, până în urmă nu mai avu ce face părintele cu el, trebui să-l însoare. Atunci era lesne la un preot de căpătat moşii, nu ca acum; merse dară părintele la groful, durăi din gură câte ştiu el şi la urmă îi zise:

— Măria Ta; copilul meu Gavrilaş, s'ar însura dar nu are casă, nu are moşie unde să muncească, oare ce să facem?

–– Ce să facem? îi răspunse groful, vom face bine Gavrilaş să se însoare, d-ta îi dai zestre doi boi, car, plug şi alte treancoate ce trebuesc la un plugar, iar eu îi voi da casă şi moşie, unde poate munci până nu mai vede bine. Drept răsplată după cum ştii şi ştie şi el, o să-mi facă 52 de zile de lucru cu palma şi pe atâtea cu boii. Bine-i părinte?

–– Bine, Dumnezeu să ţină viceaţa Măriei Sale!

*

* *

In vremea răsmeriţei nici nu era om mai bogat în şapte sate, de cum era Gavrilaşul popii dela noi. Boii lui, vacile lui, oile lui, porcii lui, stogurile lui, clăile, jiredile, cu un cuvânt tot, dar tot ce se ţine de o gazdă, avea badea Gavrilaş mai pre sus de alţi oameni. Mai dete Dumnezeu şi şterse şi robotele. Acum era ca un domn să nu lucre în moşia lui toată săptămâna, de Luni dimineaţa până Sâmbătă seara, şi să nu facă nimănui nicio zi de lucru; parcă-i venea să nu creadă, dar aşa era. Iobăgia pierise, muncitorul deveni domn peste moşioara sa, la domni le scăzuse coarnele, dar începuse a le creşte muncitorilor. Mulţi nu mai ieşiau din crâşmă, dela Iţig ori Moise, cu ziuliţa deplină.

Şi bea badea Gavrilaş şi trăia bine.

La ce să merg, Îşi ziceau unii în nesocotinţa lor, până acum eram o zi în săptămână pe brazda domnească cu palma, şi altă zi cu boii şi tot am avut ce mi-a trebuit, dar de acum doară nu voi avea pentrucă mi-oi petrece cu cei oameni o zi, două? Cam mulţi se desprinseseră cu această măestrie plăcută, cu lenea împreunată cu beţie. Badea Gavrilaş încă se ţinea de tagma acestora. Şi bea badea Gavrilaş şi trăia bine; bea şi mânca cât şapte şi dormea bine la umbră şi dacă se scula, iar bea, şi dacă bea, iar mânca, şi iarna era la toate nunţile şi toamna era părtaş la toate hopşile; la nunţi mai tot el era nănaş şi la hopşe chizeş. El era cel mai cu vază om în comună. Nici nu-l vedeai pe el umblând cu opinci. Trăind astfel luminat vreo câţiva ani, se trezi că din ce în ce îi place lucrul cu atât mai rău cu cât

mai bine îi plăcea tc file şi traiul bun; avea deci drept să cânte:

Urâtu-mi-e lucrul greu,
Dragu-mi la făgădău;
Urâtu-mi-e munca grea,
Dar mi-e drag la crăşmă a bea!

Azi aşa, mâine aşa, un an după altul, până în urma urmelor rămâne fără vite, apoi fără pământ şi în urmă fără casă şi grădină. Acum nu mai avea ce vinde; toate le gătase. Era pe la anul 1869–70. Ţinuse deci averea cea frumoasă cam 20 de ani; adică nu ţinuse, fără cam atâta vreme-i trebui badei Gavrilaş până o bău şi mâncă în tihnă. Acum ar fi mai băut badea Gavrilaş, dar pe ce? Creditul se gătă deodată cu vânzarea celui din urmă lucru ce l-a avut; astfel se întâmplă şi cu badea Gavrilaş. Ar fi şi lucrat acum badea Gavrilaş dar unde? Holdele lui, ogoarele lui, viile lui şi grădinile, câmpurile şi fâneţele erau toate date; una lui Ion ori Pavel, alta lui Iţig ori Avram şi alta pe la Pişta sau Kristoff. Odată îl scot blestemaţii de creditori şi din casă, rămâne pe uliţele oamenilor. Cu mare greu îşi capătă o cămăruţă dela un creştin, unde se îndesă cu cei 5 copii şi cu muierea şi pentru care făcea drept tăpşie 12 zile de lucru la an. Toată lumea se mira de starea cea ticăloasă a badei Gavrilaş; toţi îl arătau cu degetul: iată ziceau oamenii, vezi ce face băutura. Bogătanul Gavrilaş nu a ştiut sta lângă slugile şi lângă lucrătorii săi în câmp la lucru, până era mare cât un deal şi tare ca un balaur, dar acum la bătrâneţe ştie munci flămând şi gol în brazda altuia. Şi era vai de capul badei Gavrilaş; el, care era deprins a se scula pe la prânz, se scula acum când se amiza de ziuă şi mergea în piaţă să-şi capete de lucru; el care avea odată 20–30 de muncitori în brazda lui, să muncească acum între muncitorii de zi el care umbla numai în haine noi ca ghiaţa şi în cisme până 'n genunchi, să umble acum în sdrenţe ţăpate de alţii, în haine cumpărate şi rămase dela cei morţi, şi-i părea bine, când avea opinci cârpite; el care era în stare să tragă deget cu domnii, să fie azi batjocura celor mai slabi oameni din sat! Iată ce ajunse bogătanul satului! Apoi nu-i dreaptă zicala că:

Cine cum îşi aşterne aşa doarme
Cine cum îşi sară aşa mâncă.

Astfel badea Gavrilaş bogătanul de odată născut în avuţie, crescut în răsfăţare, trăit în desfrânare, a murit în lipsă şi golătate, cât să păzească Dumnezeu şi pe duşmanii noştri de aşa moarte. La îngropăciunea lui a plouat ca din cofă; oamenii ziceau: lioceit şi-a trăit traiul până a avut din ce şi lioceit intră şi în groapă. Dumnezeu să ne ferească pe noi şi pe următorii noştri de mintea lui şi de planeta în care s'a născut el!

*

* *

Badea Gavrilaş avusese două muieri; dela cea dintâi îi rămăsese doi copii, o fată şi un fecior, Irina şi Petre, dela a doua trei copii, Toader, Maria şi Ana. Irina s'a măritat chiar când era el mai lipsit, înainte de moartea lui cu vreo 3 ani. Cele două fetiţe muriră îndată după el, iar feciorii apucară lumea în cap. Nu s'au întors în satul lor vreo 5 ani. Şi oare unde vor fi pribegit ei atâta vreme? Slugit-au undeva? Lucrat-au cu ziua la cineva? Unde au umblat? De unde vin? Vorba li-i cam schimbată. Româneşte vorbesc ei de vorbit, ci nu chiar ca noi. Oamenii spun c'ar fi plini de bani ca stupul de miere. Şi nu e glumă. Indată ce au venit şi-au cumpărat

câte 6 junci de câte 2 ani, şi-au cumpărat grădiniţe să-şi facă case, şi tot le-au mai rămas bani. Unii oameni îşi dau cu socoteala că nu-i alt modru, fără, ori că au aflat undeva vreo comoară, ori că Doamne păzeşte! s'au împrietenit cu niscai hoţi, şi şi-au agonisit parale furând şi omorînd. Dar nu e adevărat. Comori nu au aflat, dar nici cu oameni stricaţi nu s'au împrietenit. De acasă au plecat cu niscai Ruşi dela Leleşti, ca drotari. Mai întâi ca servitori Ruşilor, le purtau drot şi pleu cântând:

Iarna vara
Biet feciorul de drotar
Ceru-i casa.
Traista masa,
Cum e data la drumar!

In puţin timp invăţară dela Ruşi măestria de a lega oale cu drot şi de a face deosebite lucruri din el, precum zale, batce de şoareci, ş.a., şi a pregăti vase de pleu, castroane, lavoare ş.a. şi din servitorii Ruşilor se acompaniară la lucru împreună cu aceia devenind drotari şi umblară în lungul şi în latul Moldo-României cântând:

Câte sate
Depărtate
Toate, toate le calc eu,
Şi oraşe Drăgălaşe
Toate, toate le văd eu!

Şi făcură bani frumoşi, bani buni, nu minciuni; la cinci ani veniră acasă, cumpărară vituţe, locşor, şi locul îl deteră în parte, iar vituţele le dădură la păşunat şi în iernat, şi ei iară apucară bâta şi la drum cântând:

Drotu 'n spate,
Măi fărtate,
Bâta 'n mână şi la drum,
Foaia fragă,
Mândră dragă,
Eu mă duc, te las acum!

Şi şi-au lăsat frăţânii agonisitul acasă, şi-au lăsat fetele în joc şi au mers ei iar în Moldo-România, de unde nu veniră un an deplin. La anul veniră iar cu bani juncii le erau mari şi frumoşi, îi vândură şi cumpărară moşii, apoi se însurară şi stătură acasă până la săptămâna albă, când apucară iar traistele şi bătele drotăreşti pentru de a merge colo peste munte, unde sunt parale multe.

Tot aşa fac frăţânii şi acum; în tot anul vin acasă în postul Paştilor, colea aproape de Paşti, stau acasă până la Sf. Maria Mică, în timpul acesta îşi pun lucrurile în rând bun, apoi lasă toate puse la cale, îşi iau rămas bun dela neveste şi du-te în lume de câştigă.

Iată, dragii mei, din părinţi buni copii răi, şi din părinţi răi, copii buni.

Iată adevărul scripturei că: De nu va zidi domnul casă bună taţilor, în zadar ne ostenim! Iată unde duse trândăvia şi desfrâul pe badea Gavrilaş, iată unde aduse hărnicia împreunată cu frica lui Dumnezeu pe feciorii lui pe Petre şi Teodor. Dea Dumnezeu ca mulţi băieţi săraci să ia pildă dela Petre şi Teodor, fiii lui badea Gavrilaş şi nepoţii lui popa Tudor dela noi.

Cine nu crede, întrebe pe feciorii lui Gavrilaşu Popii din Reteag.

Legende despre San-Petru

In poveştile poporale aflăm pe Dumnezeu umblând pe pământ tot însoţit de Petru «soţul său». Multe bune au făcut oamenilor când umblau ei pe pământ, dar multe li s'au şi întâmplat.

Aşa spune povestea că odată Dumnezeu cu sf. Petru trecură pe lângă o crâşmă (birt). Petru, om ca toţi oamenii bagseamă, numai mai sfânt vezi bine, vrea să intre înăuntru. Dumnezeu îi zise să nu intre, că nu-i de el acolo, dar Petru, te miri de ce, de ce nu, că el o intra.

–– Bine, zise Dumnezeu, tu intră, numai să nu te căeşti.

Şi prinse a sui Sân-Petru treptele birtului şi când să deschidă uşa i se anină o ceteră în spate, din chiar senin, fără să ştie el ceva, bagseamă la porunca lui Dumnezeu. Cum intră înăuntru, unde era plin de cătane bete, prind a-l îmbia cu băutură şi a-i porunci să le zică în ceteră. De băut cine ştie, poate că ar fi primit o leacă, dar de zis nu putea, că nu ştia. Dar cătanele nu voiră a crede că el nu ştie, ci începură a ţi-l blăni şi a ţi-l dobza de se sătură de intrat în crăşmă dacă nu ştii zice în ceteră, de ce o porţi la tine, ziceau cătanele, El, săracul de el, numai atunci băgă de seamă că are ceteră subţioară, deci o tuli la sănătoasa, de nici sănătate bună nu şi-a luat. După ce scăpă la largul său, fugi într'un suflet mâncând pământul, până ajunse pe Dum-nezeu, care bine ştia păţania lui Sân-Petru, dar îl întrebă:

–– Vii Petre vii?

–– Viu, Sfinţia Ta.

— Dar cum ţi-ai petrecut în crâşmă?

–– Mai mult nu intru Sfinţa Ta!

–– Da cum, nu-i bine?

–– Mă bătură nişte cătane să le zic în ceteră, de mă mai sparseră cu bătăi; pedepseşte-i Doamne, cum vei şti mai aspru.

— Dar de ce? Ţi-au ieşit ei în cale, ori tu ai mers la ei?

–– Fie, dar lasă barem ca să tot ploaie şi să fie vreme rea, când vor mărşălui cătanele că prea rău mă bătură,

–– Apoi fie dară, zise Dumnezeu, ca să nu rămână Sân-Petru cu totul nemângăiat. De atunci, când mărşăluesc cătanele, rar de nu plouă.

Din Reteag.

II

Odată, într'o dimineaţă, mergând Dumnezeu cu Sân-Petru şi povestind, îi vine lui Sân-Petru gustul să se facă Dumnezeu, fie şi numai pentru o zi; deci zise:

–– Doamne, lasă-mă să fiu Dumnezeu în ziua de azi.

— Bine, zise Dumnezeu, numai să nu te prea oboseşti.

Mergând ei aşa, când se apropiară de un sat, se întâlnesc cu o muiere, ce ducea o capră la păşune.

— Unde mâi capra, tu muiere, zise Dumnezeu.

–– Numai colea pe coastă, deasupra satului, oameni de omenie răspunse muierea.

— Şi cine o s'o păzească toată ziua, ori doară aveţi turma acolo?

–– Ei, turmă, nu-i nicio turmă, dar a păzi-o Dumnezeu, cine să mai bage păstor şi la o capră?

Muierea merse către casă, după ce scoase capra între tufe pe coastă, iar Dumnezeu zise către Sân-Petru:

–– Auzişi Petre? Ia-ţi bâta şi după capră, că azi tu eşti Dumnezeu, capul tău şi capra muierii.

Ce era să facă? Luă bâta şi hai prin tufe, printre spini şi măcieşi, toată ziuliţa, din deal în vale şi din vale în deal, iar Sân-Petru, bătrân cum era, dacă i-a plăcut să fie Dumnezeu trebuia să grijească de ea, să nu i se întâmple ceva. Seara cobori în sat şi trudit cum era, nici nu băgă de seamă că Dumnezeu e în capătul satului şi-l aşteaptă. Când era Petru aproape, îl întrebă Dumnezeu:

–– Noa da ce-i Petre, mai vrei să fii şi mâine Dumnezeu?

–– Iartă-mă Doamne, în veci nu voi mai cere să fiu Dumnezeu.

Reteag.

III

Pe vremile când umbla Dumnezeu cu Sân-Petru pe pământ, muierile erau mai mari, ele făceau târgurile şi beau aldămaşurile; de ele erau pline crâşmele, iar bărbaţii şedeau mulcom acasă şi aveau grije de copii şi de ale casei. Odată înoptează Dumnezeu cu Sân-Petru într'un sat şi se cer de mas la o casă. Gazda casei le spuse că bucuros i-ar lăsa, dar se teme de muiere, care este la crâşmă, şi dacă va veni, îl va sfădi, de nu chiar l-a bate şi pe el şi pe ei. Sân-Petru stărue însă numai să-i lase şi să-i lase.

În urmă bărbatul zise:

–– Apoi rămâneţi, numai să nu vă căiţi că eu n'aş vrea să vi se întâmple ceva rău.

Sân-Petru era de către dungă, prinde deci a-l blăni cu o despicătură...

Şi-au rămas ei şi s'au culcat amândoi într'un pat, Dumnezeu de către perete şi Sân-Petru de margine.

Colo către miezul nopţii vine muicerea tot horind dela făgădău, dă cu piciorul în uşă şi strigă la bărbat să aprindă lumina şi să-i pună cina pe masă. El ascultă, săracul, de frică, bucuros. După ce se face lumină în casă, ea prinde a-l sudui:

–– Mişelule şi calicule, că n'ai lucrat nimic, numai ai umblat de ici colea – şi... ştii că nu era beată, Odată dă cu ochii de cei doi în pat.

–– Da acolo, pe cine mi-ai culcat, nemernicule şi becisnicule?

–– Pe doi oameni străini, sunt trudiţi de cale şi s'o rugat să-i las de mas, mi-a fost milă să-i scot afară în cap de noapte...

— Aşa? adică tu laşi aici toţi golanii şi culduşii la casa mea?

Şi jup, jup, în bărbat, până plânse ca un copil rău, apoi mi-l băgă sub masă şi prinse a mi-i dobza pe cei doi din pat şi a-i întreba: ce caută în casa lor? Sân-Petru era de către dungă, prinde deci a-l blăni cu o despică-tură, până se urî, apoi se aşează pe laiţă să se văicărească o leacă. Intr'aceea Petru zice:

–– Doamne, hai în locul meu că tot îs melestuit de bătaie de mă mai bate, nu stau bun că ajung ziua, Dumnezeu drăguţul de loc se învoi, merse pe dungă şi lăsă pe Petru către perete.

Dar şi muierea cum se răcori o leacă, apucă iar despicătura şi se apropie de pat, înjurând şi zicând:

–– La cest de pe dungă i-o cam fi; să purec o leacă pe cel de către perete. Şi prinde a dobza iară pe Sân-Petru, că el era acum de către perete, şi mi-l bate cea grasă.

Asta a fost bătaia lui Sân-Petru. Dimineaţa, s'au sculat toţi şi drumarii mulţumiră de bunul conac; iar muierea se desvinovăţi să ierte, că aşa-i firea, dacă apucă a se şi omeni. Dar Dumnezeu făcu o bună rânduială, luă puterea din mâna muierii şi o dădu bărbatului, şi în mâna lui este până în ziua de azi.

Reteag.

IV

Odată mergea Dumnezeu cu Sân-Petru pe o cale către oraş, când într'un loc află certându-se şi bătându-se un drac şi cu o muiere.

— Desparte-i Doamne, zise Sân-Petru.

–– Ba eu nu mă bag în sfada nimănui, zise Dumnezeu, şi-or împărţi ei ce-or avea de împărţit şi fără mine.

Şi trece Dumnezeu pe lângă ei; se face a nici nu-i vedea. Dar Sân-Petru, om pământean, că ce se ceartă, ce se sgârie, că ar fi mai bine să nu facă de acelea că-i ruşine şi păcat. Noa, ce să zici, vorbe înţelepte, prea frumoase le cetera Sân Petru la ureche, dar unde să asculte vorbele cele bune? Se lăsară deolaltă şi se încăerară de Sân Petru, dracul de cap şi muierea de barbă şi mi ţi-l înhăţară de tot stele verzi i se năluceau. Se smunci însă cum putu şi mânios cum era – ciors! le taie capetele la amândoi cu sabia, ce o purta tot cu el, apoi se şterse de sudori cu mâneca cămeşii şi o călcă să ajungă pe Dumnezeu sfântul. Când îl auzi Dumnezeu la spate, se întoarse spre el şi-i zise:

–– Noa, da împăcatu-i-ai, Petre?

–– Impăcatu-i-am de ştiu că n'or mai face gâlceavă în veci.

–– Da cum aşa?

–– Da apoi aşa că le-am tăiat capetele, că după ce m'am pus a-i mustra pentru gâlceavă, ci se lăsară deolaltă şi mă înhăţară pe mine; apoi doar nu m'oi lăsa eu om bătrân de batjocura lor.

Dumnezeu, drăguţul de el, bine le ştia toate, dar l-a întrebat numai să vadă, spune-i-a cum a fost ori ba? Iar după ce Petru îi spuse din fir în păr toate, clăti Sfinţia Sa din cap şi zise:

–– N'ai făcut bine, Petre; du-te înapoi şi-i învie.

Sân-Petru se întoarse posomorit şi cum ajunse:la ci, nu se mai uită care cap dela care trup l-a tăiat, ci le puse cum îi erau mai de-a îndemână, al dracului, la muiere şi al muierii la drac; de atunci se zice că muicerea are cap de drac!

Din Rodna.

Ilie Proorocul

Cică a fost odată în vremile de demult un fecior ca o floare, cu numele Ilie. El ţinându-se de zicala românului că însuratul de tânăr şi prânzul de dimineaţă nu te înşeală, se însură de tânăr cu o drăguţă de fată ca o floare. Era o pereche de oameni numai ca ei şi dragoste ca la ei doi, nu mai puteai vedea pe rotogolul pământului.

Dar scris era bagseamă ca nici ei să nu fie deplin fericiţi, precum nu-i nimeni în lume, căci tocmai când era dragostea mai fierbinte se urzeşte un pocnit de război, unde dimpreună cu alţi feciori sdraveni şi voinici trebui să meargă şi Ilie. Cu mare greu se despărţi de fraţi, rude şi prieteni; cu inima însângerată îşi luă rămas bună dela scumpa lui nevastă, dar:

Porunca împărătească,
Trebue să se 'mplinească!

Mulţi voinici ca brazii căzură de săgeata lui Ilie, din armata potrivnică; mulţi căzură şi din ortacii lui Ilie ucişi de săgeţile duşmanilor, dar Ilie scăpă nevătămat şi după ce se gătă bătaia plecă către casă, cu alţi ortaci. Când era în capătul satului, Sătana în formă de om cunoscut îi ieşi în cale şi îi zise:

–– Ilie, Ilie, viteaz mare, muierea ta necredincioasă-ţi este, şi acum chiar, în această seară, este cu doi drăguţi culcată în pat.

O nici să-i fi băgat o suliţă în inimă nu l-ar fi rănit pe Ilie mai tare decât vorbele Sătanei, Turbat de mânie merge până acasă şi intră orbiş înăuntru. Nici bună seara nu zice, ci merge spre patul nevestei sale unde dormea cineva horcăind. Fiind lângă pat, nu să aprindă lumina, ori barem să trezească pe cei din pat să vadă cine sunt, ci orb de mânie după ce numără în pat trei oameni, scoate paloşul şi-i omoară pe toţi trei. Atunci diavolul dela fereastră zice:

— Bravo Ilie, ai omorit pe tatăl tău, pe mama ta şi pe muierea ta.

Atunci vede Ilie ce a făcut şi prinde a se căi din toată inima.

Merse deci la preotul din sat şi-i spune toată întâmplarea, îi mărturiseşte toate păcatele şi-l roagă să-l deslege. Dar preotul zice că nu-l poate; Ilie ia securea şi numai una îi dă în numele tatălui, apoi lasă de-au mai mâncat împreună. De aici merge Ilie la un protopop, de acolo la un vlădică, şi cu toţi păţeşte cum a păţit cu părintele-popa.

Umblând el aşa după pocăinţă, aude că în pustie este un sihastru sfânt care l-ar putea deslega de păcate şi merge până acolo Ilie, şi aflând pe sihastru zice:

–– Părinte, venit-am până la d-ta că uite ce am făcut îi spune adică toată întâmplarea, după cum vă spusei şi cu d-voastră; apoi mai zice:

–– Oare putea-voi căpăta dela Dumnezeu iertarea păcatelor mele?

–– Putea, zice sihastrul, dacă te vei pocăi,

–– Şi cum să mă pocăiesc, părinte sfinte?

— Cum? Iacă aşa, nouă ani de zile te vei lipsi de voie bună de soare şi de lume, vei petrece în pivniţa mânăstirii în post şi în rugăciune; în timpul pocăinţei tale vei

mânca numai un ou cu pască slujită în Vinerea de Paşte; priceputu-m'ai?

–– Priceput.

— Şi vrei să te pocăeşti?

–– Vreau.

— Noa i-aţi dar sănătate bună dela lume şi dela soare, că nu curând li-i vedea.

Şi ascultă Ilie, intră în pivniţa mânăstirii şi acolo se rugă 'n coate şi în genunchi, iar sihastrul după ce-i închise uşa cu cheile îi aruncă cheile în pârâul care curgea pe sub mânăstire şi zise:

–– Atunci îi ieşi tu Ilie afară la soare, când mi-or veni cheile acestea singure în mână.

Şi a trecut multă vreme şi Ilie nu mai vedea soarele, iar sihastrul mai uitase de el.

Umblând odată la pescuit pe la vălcica de sub mănăstire un pescar prinde un peşte foarte frumos şi mare cugetă pescarul: să-l duc sfântului sihastru că va zice un tatăl nostru pentru spăşenia păcatelor mele. Aşa şi făcu. Sihastrul spintecă peştele ca să-l pună pe cărbuni să se frigă. Adică în el o legătură de chei – cheile dela pivniţa mânăstirii. Numaidecât merge cu ele la pivniţă şi află pe Ilie în coate şi în genunchi rugându-se, şi-i zise:

–– Hai Ilie la lumina soarelui de aici!

–– Dar mântuitu-m'am părinte?

–– Incă nu, fiule fără, îţi aduci aminte că în junia ta, când umblai la oi, ai sburat dintr'o lovitură de secure un măr din rădăcină, colo în vârful cel de munte?

— Mi-aduc aminte, părinte.

— Noa, mergi, fătul meu, acolo şi la cioata mărului, care amu îi uscată cară apă în gură şi udă cioata până va odrăsli şi va face mere, atunci apoi să vii încoace dar dela cioată şi până la râu şi dela râu până la cioată ai să umbli numai în coate şi în genunchi. Pricepi ?

Iar Ilie nu mai aşteaptă să-l mai roage odată, ci ia praşca şi-l loveşte în cap şi-l deculcă.

— Pricep, părinte.

Şi se luă Ilie şi merse până la munte, unde-şi căută şi află cioata, apoi se puse în coate şi în genunchi şi merse până la râu, îşi umplu gura de apă, sui cu ea iar în coate şi în genunchi până la cioată, turnă toată apa pe cioată, şi hai iar îndărăt, după cum i-a fost spus sihastrul, Şi aşa a făcut 9 ani de zile, zi şi noapte, încât coatele şi genunchii îi erau numai rane de drumul cel lung, grunzuros şi obositor. Când în anul al 9-lea numai ce vede că cioata înmugureşte, el o tot udă şi mugurul

crapă, odrăsleşte, înfloreşte şi face roade. Atunci mulţumeşte Ilie lui Dumnezeu şi merge la sihastru şi zice:

–– Părinte făcut-am cum mi-ai poruncit iertat sunt acum?

–– Hai să vedem, zice sihastrul şi merg amândoi până acolo în vârful muntelui la măr.

Acela era plin de mere mari şi frumoase, dăr cum se apropie sihastrul de el, cad toate jos, numai două rămân p'o crenguţă în vârf:

–– Oare ce însemnează asta, părinte?

–– Asta însemnează fiule, că toate păcatele ţi-s iertate, numai două nu; două vieţi, a părinţilor tăi.

— Şi ce să fac, părinte, ca să mă ispăşesc de acele păcate grele?

–– Ce să faci? Iată aici ai patru mieluşele, mergi cu ele în pustie şi acolo atâta le păstrează până vor făta fără berbece.

Ilie şi-o luat praşca şi săgeata din tinereţe şi-a mers cu miclele în sihăstrie. Multă vreme o fi stătut el acolo, poate vreo 2–3 ani, când într'o zi auzi glas rugător de om necăjit şi grăbi într'acolo. Adică un biet de om era apucat de un balaur şi chiar îl înghiţia balaurul când a ajuns Ilie acolo.

— Scoate-mă, voinice, dela bala asta spurcată, striga nenorocitul om.

Iar Ilie nu mai aşteaptă să-l mai roage odată, ci ia praşca şi-l loveşte în cap şi-l deculcă (nimiceşte). O mie de glasuri răsunară atunci şi strigară:

–– Doamne iartă-i păcatele!

In clipta aceea mieluşelele fătară patru mieluşei frumoşi. După aceea Ilie se reîntoarse la pustnic, care văzându-l se bucură foarte.

— Mântuitu-s părinte? întrebă Ilie.

— Mântuit, îi răspunse pustnicul şi atunci Dumnezeu l-a ridicat în cer şi i-a dat trăsnetul în seamă, fiindcă el a fost cătană şi ştie treaba armelor. De atunci el, de câte ori vede pe dracul totdeauna dă după el, dar nu l-a nimerit încă numai Pintea Viteazul. Sărbătoarea lui Ilie se serbează de Români la 20 Iulie şi împreună cu Foca sunt ţinute nu numai de Români, ci chiar de Ungurii reformaţi.

În aceste zile muierile nu coc pâine, nu pârlue haine, iar bărbaţii nu fac fân, nu cară cu carele că se poate lesne întâmpla să-i trăsnească.

*

* *

Un popă unguresc zice că 'n ziua de Ilie era la fân, când colo după amiaz se porneşte o vreme rea, grea, vânt, trăsnete, fulgere, ploaie... şi-i împrăştie fânul nu numai cel strâns în acea zi, ci şi altul ce era adunat în alte zile mai înainte. Atunci popa, care era sub o furcitură de fân strigă:

–– Mai încet, jupâne Ilie, că nu-i tot de azi, că-i şi de ieri.

In minutul acela: paf! îi trăsneşte câinele, care era numai o leacă mai încolo, cu furcitură cu tot. Atunci, apoi a nimerit a-şi lua clopotul din cap şi a-şi face cruce, cu toate că Ungurii reformaţi nu cred în cruce şi din ziua aceea n'a mai lucrat în ziua de Ilie. Şi Saşii ţin sărbătoarea lui Ilie, şi când chibzue că se apropie, întreabă pe Români: chind este Ilie hel al vostru?

Din Pâncenești (Ţara Haţegului) primim următoarele:

Despre Sf. Ilie se zice că s'a suit în cer cu o cocie şi cu cai de foc. Când dudue în cer, se zice că aleargă Ilie cu cocia prin cer după Satana. Satana scapă aşa, că se

bagă în ceva om, ori animal, clădire ori doară chiar în pământ, unde Ilie cu căruţa lui nu poate merge, dar Dumnezeu îndată trăsneşte pe cel ce a scutit pe Satana.

Până aici dela George Petruţ din Negrileşti, comunicată de Aurel Olteanu stud. gimnazial.

Sfântul Ilie in credinţa ţăranilor români din Sălaj

Sfântul llie a fost la început om cum sunt toţi oamenii din lume, cu deosebire însă, că el era fericit din cale afară.

Şi cum să nu fi fost? Avea nevastă frumoasă cum nu poate fi pe pământ fiinţă femeiască; drăgălaşe la vorbă, blândă la suflet, cât gândeai că rai şi nu altceva o să fie vieaţa în tovărăşia ei.

Dar cine a auzit vreodată, ca fericirea să fie statornică în lumea aceasta schimbăcioasă? Sfântul llie şi el văzând în căscioara sa întrunită atâta nestemată de podoabă femeiască, atâta dar de sus, chitea: femeia mea e frumoasă, mai frumoasă decât colelalte femei şi nu e chip să se ascundă din văzul lumii; văzută, uşor o să cadă dragă, iar păsăruica lesuită cade pe nevăzute în laţurile întinse de vânătorul lacom şi fără astâmpăr.

Sfântul Ilie era acum gelos pe femeia sa.

Ar fi voit ca nici boarea de seară să nu-i adie nevasta lui subţirică ca firul de cânepă; ba se temea ca nu cumva raza soarelui să-i atingă buzele ei ca frunza de fag, când primăvara prinde a inverzi codrul.

Dar ce să-i faci? Femeie a fost şi ea. Din când în când prindea vorbă cu unul, cu altul. In nevinovăţia ei de toporaş nu lua seamă, cum glasul ei îmbăta ca vinul cel bun muritorii, cum bărbatul ei, sfântul Ilie, zi de zi, an de an, ajunge a fi tot mai gelos.

Bietul de om cum el însuşi îşi sapă adesea groapa fericirii! In cele din urmă vieaţa Sfântului Ilie era mai mult amar şi duioşie, decât trai omenesc; era pe aci, pe aci nesuferită. Gelozia cea de scârbă aducătoare îl stăpânise cu totul.

Intr'un amurg de seară, cum şedea el la masă, cufundat în gândurile greu apăsătoare ale vieţii zilnice, părutu-i-s'a că aude ca freamătul de frunze, vorbă dulce de dragoste în chilia lăturaşe şi cu cât asculta mai cu neastâmpăr, cu atât i se părea mai tare, că rostule străin.

Gelozia cea diavolească în clipita asta-i întunecase cu totul minţile. Era o fiară sălbatecă, nu altceva.

«Ah! femeie necredincioasă, îşi zice în gândul său tulburat, cum tu aicea în căscioara mea, aicea dinain-tea mea mă vinzi cu inimă fără suflet omenesc; nesocotito, n'ai gândit că este răsplată pentru orice păcat?».

Vai, cum adesea şi cel mai cuminte om, îşi pierde cumpătul!

Sfântul Ilie, neţinând seamă, că în chilia lăturaşe femeia sa cu băiatul lor, întors din o cale depărtată s'au lăsat în vorbe dedor; în ochi cu scânteia răzbunării, ia în mână un cuţit groaznic şi intră cu o săritură măsurată în chilia pe jumătate întunecată de umbrele nopţii. O clipeală, şi femeia şi băiatul zac ca doi drugi de aur stropiţi de sânge la picioarele omului stăpânit de gelozia cea afurisită.

Infiorător a fost ceasul deşteptării. Sfântul Ilie sta ca lovit de trăsnet dinaintea raiului său risipit. Ar fi voit să se deschidă pământul pentru ca să-l înghită de viu şi

să curmeze firul unei vieţi nenorocite.

Dar fulgerul nu-l trăsnea; pământul nu-l înghiţea. El avea să sufere roada muncii sale.

Conştiinţa nu-i da răgaz măcar pe o clipă. Ziua pribegia mereu prin văi, munţi şi codri neumblaţi. Iar noaptea când voia să-şi odihnească mădularele obosite, i-se ivea în gând faptul săvârşit şi odihna iarăşi îl părăsca.

În cele din urmă, după multe sbuciumări şi torturi chinuitoare, departe de sgomotul lumii, se retrase într'un pustiu părăsit de orice fiinţă vieţuitoare. Aci cu post straşnic şi cu rugăciuni de milă îşi petrecea zilele una după alta. Rădăcini amare de plante, udate cu lacrimi de bănuială, îi era nutremântul zilnic. Postea şi se ruga mereu.

Postul şi ruga în lipsa nădejdii este grea apăsătoare. Postul şi ruga lui Sfântu Ilie era de astfel. Bătrân, din cale afară de bătrân, era Sfântul llie. Picioarele îi tremurau sub povara anilor. Şi el încă nu cunoştea nădejdea. O durere adâncă i se oglindea în faţa brăzdată de nenorocirile jalnice ale vieţii, Dumnezeu este însă mai milostiv, decât cum ar gândi omul. Dumnezeu s'a miluit şi asupra lui Sfântul Ilie. Un mare trăsnet s'a făcut. Şi ca din senin o căruţă înhămată la cai de foc s'a pogorît pe pământ, ca să mi-l iee pe Sfântul Ilie şi să-l ducă în ţara în care floarea nu ofileşte şi durerea-i cunoscută numai din pomenire.

În cer sosirea Sfântului Ilie a pricinut bucurie mare.

I s'a dat fulgerul şi trăsnetul spre mănuire.

Iar ca să năpustească diavolul ce l-a împins la săvărşirea omorului groasnic, el este purtat în căruţa înhă-mată la doi cai de foc deasupra norilor, de unde plesneşte mereu cu biciul său de flăcări, trăsnete şi fulgere pe pământ, căci doar, doar a izbuti a alunga din lume pe acest ispititor fără milă al bieţilor oameni.

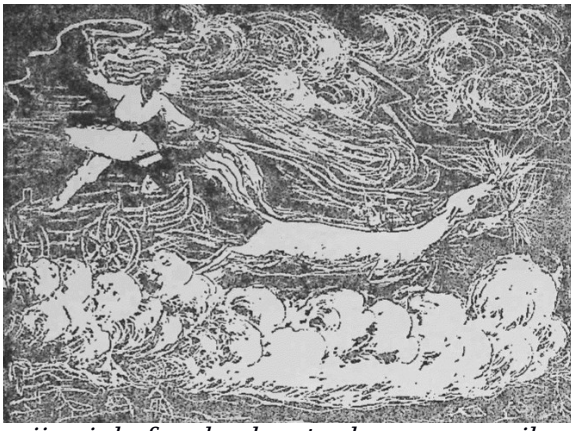

Căruţa lui înhămată la caii cei de foc durdueşte deasupra norilor în treacătul ei repede...

Văzând Sfântul Ilie, că nu e chip de scăpare de lighioana asta vrăşmaşă oamenilor, a cerut lui Dumne-zeu: «Dă-mi Doamne împuternicire, ca să lovesc cu atâta tărie în diavolul ăl urît de orice fiinţă omenească, ca însuşi scaunul Sfinţiei Tale încă să se clătească!».

Pentru cererea asta nesocotită Dumnezeu a secat mâna dreaptă a Sfântului Ilie; căci doară este Domnul lumii şi nu o să sufere stricarea planului croit încă dela început, din vecinicie.

Sfântul Ilie tot nu şi-a pierdut nădejdea. Căruţa lui înhămată la caii cei de foc durdueşte deasupra norilor în treacătul ei repede, iar el pocneşte mereu fulgere şi trăsnete din biciul său de foc. Munţii se clatină de puterea cea mare. Omul nu

cutează să-şi ridice ochii la cer, dar cel din urmă vierme tremură de câte ori Sfântul ilie ia în goană pe cel necurat.

Românul în glumele şi datinele lui

Un străin, care n'a umblat prin ţările locuite de Români, care nici n'a convenit cândva cu oameni de ai noştri, dar care ne-a cetit istoria dela descălicarea noastră aici, în Dacia Traiană, şi până în zilele noastre un străin, care din iubirea către ştiinţă a scrutat toate izvoarele istoriei noastre, după ce s'ar fi convins de necazurile prin care am trecut, de lipsele câte am răbdat, de nedreptăţile câte am suferit, ne-ar crede un popor plecat, îngenunchiat, slăbit, numai cu formă de om. Ar presupune de noi că suntem ca un ogor, care deşi roditor cândva, dar exploatat continuu şi neîmbunătăţit în aceeaşi măsură prin îngrăşare, azi este steril, nedestoinic de a produce ceva; ni-ar crede ca pe o mină exhauriată, ca pe o lămâie stoarsă.

Dar nu este aşa! Deşi mult cercat de soarte şi împrejurări, deşi mult bântuit de nefericiri, deşi rupt dela tulpina sa străveche, deşi împărţit în mai multe monarhii şi două confesiuni, deşi cotropit în toate provinciile ce le ocupă, de neamuri străine, el, Românul stă ca stânca neclintit, ca stânca de care se bat valuri şi uragane şi cu cât valurile sunt mai fioroase şi mai turbate, cu atâta apare mai măiestrită. Aşa este poporul nostru! Plin de vieaţă şi de tărie, tânăr şi viguros ca un june care-i mai zdravăn. Semn că munca l-a învârtoşat, iar necazurile l-au oţelit. Pe cât e de sprinten la umblet, la lucru, răbdător la împlinirea lucrării, aşezat la grai, gânditor până să înceapă ceva, iubitor de curăţenie şi de veselii, bucuros la ospeţe, pe atât urăşte tăndălitura, nedibăcia, nerăbdarea, murdăria, sgârcenia şi luxul.

Dar ceea ce nu-i convine, el rar o spune făţiş, rar dă cu băta în baltă. Spiritul lui cel viu a născocit mii de proverbe şi zicători, prin care bate şeaua să priceapă... iapa.

Drept este că Românul şi batjocoreşte şi vorbeşte bucuros pe toţi cei ce nu sunt după gustul său. Nimeni nu rămâne nesatirizat de el, fie acela cine a fi, numai să-i vină în minte cum nu i se pare, pentrucă el crede om după chip şi după asemănare pe cel de o fire cu el.

Ca să se vadă lămurit cele zise, până atunci voi aduce numai unele exemple.

Ei între ei, ţăranii, se slobod întreolaltă la multe glume, cari cărturarilor li se par multe ori necălite. Cerce însă un cărturar a o face aceasta între ţărani şi deloc îşi aude dintr'o parte sau din alei: *Ori te poartă cum ţi-e vorba, ori vorbeşte cum ţi-e portul*. Mulţimea izbucneşte într'un râs cu hohot, iar cel ce şi-o auzi, rămâne opărit cu apă rece.

Trăim amestecaţi cu Unguri şi Saşi. Ungurul certându-se cu Românul, te miri cum se scapă de zice acestuia «mut»! Dar Românul nu-i rămâne dator, cu repeziciunea fulgerului i-o întoarce: sunt eu mut, dar şi de-s mut sunt mut de român: să ştii însă că mutul de ungur e mai scump decât zece muţi de român, că unul singur e mai prost ca toţi zece de român.

Vede că cineva nu ştie cum să apuce un lucru, deloc i-o aruncă: «mă, tu vrei să mergi ca Secuiul cu scara prin pădure, de-a lăturişul!».

E la pădure, iarna în frig, nea, flămând şi setos poate şi dă din spate bărbăteşte

să-şi încarce sania de lemne, să plece către casă. Un papă-lapte-i în apropiere, dar în loc să-i ajute stă sgribulind de frig de-i clănţene dinţii în gură ca la Gerilă din poveste. Românul nu se poate stăpâni la, astă vedere fără a-i striga răstit: «nu-mi sta cu tuspatru labele p'un gripţar să te văd că mi se tulbură sângele; ori ajută să te încălzeşti, ori te cară, dar nu-mi sgribuli acolea că şi tufele te râd». Şi aceasta o zice, el în mod poruncitor, că el nu se roagă bucuros, dar nici nu se lasă îmbiat, nici la rugă nici la fugă, nici la lucru, nici la veselie, Toată ziua a cosit în zăduful verei, seara merge fluerând către casă, cu paşi îndesaţi, de parcă n'a fost la lucru. In cale întâlneşte p'un lasă-mă să te las, abia trăgându-se către casă. Şi de loc îl agrăeşte:

–– Tu parcă eşti Ungur!

–– Dar de ce?

–– D'apoi numai Ungurul, când merge dimineaţa la câmp, de-l întrebi: unde mergi? Iţi răspunde repede şi pripit: la coasă; dar seara, când se întoarce acasă dela lucru, de-l întrebi: de unde vii, jupâne? îţi răspunde domol şi necăjit:

–– Ce mă mai şi întrebi doar nu vezi că dela coasă?

Dă Românul în cale de un om care şi-a pierdut ceva şi acum caută, deloc îi spune: «pune rău şi caută bine», ori, «du-te acasă şi zi către tatăl tău să-ţi cumpere alt... cap!» Pădure fără uscături nu se poate şi nici un popor numai cu indivizi unul ca unul, aşa şi poporul nostru. Dar el nu-i cruţă, tot ce nu-i convine spune franc şi lămurit.

Dar tot cum ştie el, bate şeaua. Aşa bunăoară: o fată avută, dar urîtă se întâmplă de-şi capătă un bărbat de care doar n'ar fi vrednică; poporul o vede, dar o şi vesteşte în cântec:

Moşia şi moinele
Mărită urgiile,
Moşia şi sutele
Mărită şi mutele!
Oi sărace, moine lungi,
Cum măritaţi mute 'n dungi
Oi sărace, moine late,
Cum măritaţi dude-umflate!

Intră în horă ori în şezătoare o fată mândră, dar cam gingăşică, care cam ocoleşte lucrul, deşi e săracă, ori nu chiar atât de avută cât să se poată răzima în bogăţie. Feciorii noştri o primesc cu:

Am o mândră ca şi-o cruce,
Dar la lucru n'o pot duce
Dimineaţa-i roua mare
Şi se udă pe picioare,
Peste zi soarele-i 'nalt
Nu poate lucra de cald
Colo cam pe la ojină
O pişcă ţânţari de mână
Seara când se răcoreşte
Zice că se osteneşte.

Este un fecior cam prea mic de statură; să nu gândiţi că rămâne fără cântec, nu-l lasă' ele fetele fără o leacă de cântare:

Am un drăguţ cât un ied
Secerând în holdă-l pierd
Nu ştiu ce i-aş da să crească,
Ţâpa-l'aş în cămp să pască...

căci fetele noastre's dedate a vedea tot feciori săraveni, voinici, nu niscai nimurugi. Pe feciorul meteleu, tândălău, bohândac; îl batjocotesc fetele tot în cântec:

Am un drăguţ tare drag,
Il poţi pune şi jurat
Şi ciuhă din sus de sat
Hei, sărac drăguţul meu,
Că-l poţi pune şi birău
Şi ciubă din sus de tău!

Presimţeşte poporul, că cutare, care umblă de dâra însuratului, are s'o scoată rău la cale cu aceea pe care şi-o alege, deci îi face numaidecât cântec:

Ardă-l focul pe socrul
Mult păzi cu adaosul
Până-mi mâncă paosul!

Pe fata ce nu ştie ţese – căci ţesutul, torsul şi cusutul sunt lucruri ce se înţeleg ştiute de fiecare româncă, pe lângă lucrurile câmpului – pe fata care nu ştie dar ţese, o satirizează prin cântecul:

Ardă-mi-te focul, spată,
Că toată 'mi faci pânza spartă
Şi te-ar fi trăsnit, răsboi,
Că-mi faci pânza 'n lătunoi!
Ciudă-mi şi pe sucală
Că-mi face pânza prea rară!

Când poporul bagă de seamă că două tândale nevrednice de a ţine casă şi masă, au dragoste serioasă, cu gând de a se lega de lume, îndată le descântă:

Asta-i fata omului
Noracul feciorului
Norocu-i destul de rău
Că fecioru-i meteleu.
Hei, şi fata-i somnoroasă,
Şi fecioru-i rău de coasă!

Dacă careva fecior de bogătoi din fală, umblă şi vara încroşnat, colea în sărbători, ca să se arate mai mult decât alţii, ceilalţi feciori şi lui i-o strigă, ori că i-o cântă fetele:

Astă vară pe săpat
Şapte fete-au degerat,
Dar cu ştiu un meşteşug
Toată vara nu mă frig
Cu cisme şi cu cojoc
Pe vătruţă lângă foc.

Un fecior umblă în ruptul capului după o fată, care însă nu-i-are grija; dacă însă ca vede că el zău nu se nădăeşte, ci-şi tot bate capu'n secret, tot pescuie a dragoste de silă, dar de nevoie, ea îi face cântec:

Auzi bade – ba nu tu
Te sărut – dar nu amu
Te sărut – şi nu pe tine
Când am vreme – am pe cine!

La feciorul sărac şi fălos care-şi închipueşte că după cl orice fată trebue că aşteaptă cu dor şi drag, fetele noastre-i cântă:

Badea-i voinic şi se ţine,
Sărăcia ‘l pune bine
Nu te uita, bade mândru,
Că şi gându de mi-ar sta
Măicuţa nu m'ar lăsa

şi:

Badea numai cisme are
Şi se ţine gazdă mare
De-ar avea şi cioareci noi
Nici n'ar vorovi cu noi!

şi:

Badea-l meu s'a lăudat
C'ar fi putred de bogat
Cum mă ia, mă bagă 'n curte,
Curtea-i plină de cucute
Din curte mă bagă 'n tindă,
Tinda-i fără nicio grindă
Din tindă mă bagă 'n casă
Casa-i fără nicio masă
Din casă mă suie în pod,
Cucuruz, nu-i niciun strop
Mă suii în pod desculţă,
Nu mă lovii de grăunţe
Mă suii fără lumină
Nu mă lovii de slănină!...

La feciorul nesocotit, care numai nu se topeşte de dragul unei hâde, îi cântă ortacii lui dar cu deosebire fetele, aşa:

Bade, de drăguţa ta
Râde ţara şi lumea:
Că la faţă-i ca moartea,
Şi la ochi-i ca mâţa
Păru-i sboară
Ca la cioară,
Dinţii mari
Ca la măgari...

Iar fetele, uitaţi-vă cum răspund la astfel de feciori:

Bădiţă, de dragul tău,
Toate mor broaştele 'n tău,
Cu vremea-oi muri şi eu

La una ce-i pe calea măritişului, fără ca ea să ştie bine lucrurile ce se ţin de o

găzdoaie bună, îi cântă:

Când eram la mama fată
Fui măiastră şi bărbată:
o 'mpungeam, mama cosea,
Frumoasă formă făcea

ori:

Câtu-i lungul şi lumea
Nu-i drăguţă ca a mea:
Se culcă 'n sfinţit de soare
Şi se scoală 'n prânzul mare,
Nici ochii nu şi-i deschide
Şi-i cu degetele 'n blide,
Nici pe obraz nu se spală
Pân' ce caută prin oală:
N'o rămas ceva de-aseară?
De vede că n'o rămas
Prinde-a forăi pe nas...

Apoi las dacă nu biciueşte poporul nostru pe cu calicia lucie. Iată cum îi cântă:

Cine dracu-a mai văzut
Măruţ roşu pădureţ
Badea slugă şi măreţ?
N'are la ce să mări
Că n'are grădini cu pruni
Numai clopul cu păuni
N'are grădină cu pere
Numai clopul cu petele,
N'are plug cu patru boi
Nici suman de pe-a lui oi.

şi:

Mândru-i badea şi fălos,
Sărăcia-l pune jos
Măndru-i badea, bată-l sfântu,
Săracu-i mânce-l pământu
Şi de pită şi de sare Şi de câte's pe sub soare
Măruţ roşu pădureţ
Badea slugă şi măreţ
Şi nimica nu-i a lui
Numai pleasna sbiciului.

şi:

Mă bădiţa, fala ta
Numai pipa şi bâta
Şi jocul Dumineca!

ori:

Nu te ţine, bade, mândru
Că la tine nu mi-i gându,
Că io bade 's învăţată

Să mă duc cu junci la apă,
Dar la tine ce-oi mânca?
Mâţa şi pe mamă-ta?

ori:

Pălăria ta, mă Ioane,
Toată 'n primburi şi'n barşoane
Şi părinţii-ţi mor de foame!

A adus naiba moda de fetele, cu deosebire celea aşa numite civilizate, se tund în frunte; dela ele a mers moda şi la fetele de ţărani din părţile bănăţene. Poporul ştie că fata, care-i fată 'n păr şi-i cumsecade, trebue să aibă tot părul; deci văzând ce-i şi cum s'a pus şi i-a croit cântecul:

Cine dracu-a mai văzut
Epure înfundat în bute
Fată mare tunsă 'n frunte?

Pe omul mare, sdravăn, dar rău de lucru, nu ţi-l slăbesc din:

Cu bărbatul cât un steag
Foamea dracului ce-o trag,
Şi de foame-aş mai uita
Dar n'am cu ce mă 'ncălţa!

Zis-am mai în sus că pădure fără uscături nu se poate; în o parte a poporului nostru s'a încuibat negrul păcat al beţiei. Străinii, văzând pleava poporului nostru dedată beţiei, cum sunt altcum şi drojdiile altor popoare, judecă pe întregul popor astfel, dar sunt în rătăcire, deoarece masa poporului nostru, mulţimea, urăşte beţia şi satirizează pe băutori, cu speranţa că ei s'or îndrepta. Dar dreaptă-i vorba celuia:

Nici urzica pom, nici beţivul om!

Uite cum cântă muierei băutoare:

Cu nevasta băutoare:
Să nu 'ntinzi grâul la soare
Că duce-o mierţă în catrinţă
Şi strigă la crâşmăriţă:
Câtă băutură 'mi dai
Pe făină de-un mălai!
Ea îşi bea poalele chiar noi
Şi opregul dinapoi!

Iar bărbatului băutor îi cântă:

Cu bărbatul băutor
Nu-i face pită 'n cuptor,
Numai mămăligă 'n oală,
Şi-aceia-i mânca-o goală!

Apoi că Românul nu poate suferi tândale, se vede apriat din împrejurarea că fie cineva cât de bogat, că dacă-i un papă-lapte, un tândală, puţine fete lăcomesc la... bogăţia lui; iată cum îi cântă cele mai multe:

Decât după-un ciotolog
Să-mi întoarne carul 'n stog,
Mai bine după-un sărac
Numai să trăesc cu drag.

şi:

Decât car cu şase boi
Şi cu mutul modoroi,
Mai bin' n'aibă nicio vacă
Numai ochii lui să-mi placă,
C’om munci un an şi doi
Şi ni-om face car cu boi
Şi de ni-om fi dragi laolaltă
Ne-om face casă de piatră...

De unde lămurit se vede că Românul preţueşte averea numai în rândul al doilea, mai întâi e plăcerea apoi: De care fecior place fetelor? s'a văzut în cursul acestui tratat şi vom mai vedea una, alta.

Cum am mai zis, Românul nu poate suferi pe omul închipuit, i-o şi spune oblu'n faţă, unde dă de-i lese în cale, dar i-o spune în cântec filosoficesc: nu în mod prostesc, ca varvarii şi păgânii:

De-ar fi mândra cum se ţine
N'ar mai fi frunză pe spine,
Dar mândra-i numai cum poate
Pe spini 's frunzele toate

şi:

De-ar fi lelea cum îi fala
Nu şi-ar ţese pânza vara,
Să-i mânce viermii mânjala!

Luxul a prins a se încuiba şi în poporul nostru, cu deoschbire în apropierea oraşelor, unde servitoarele imitează pe stăpâne, dela servitoare trece apoi la fetele din popor. Curentului nu are poporul ce stavilă-i pune decât satira:

De-aş trăi până la toamnă
Să mă 'nsor să iau o doamnă,
Doamna n'are comănac,
Are mama-un fund de sac
Şi ia face comănac
Doamna n'are buibeleu
Are mama-un lepedeu
Şi i-a face un buibeleu.
— Lasă-le la dracu doamne
Că rabdă bugătă foame!

Dar nu numai în muieri, ci şi în bărbaţi prinde a se încuiba luxul, prind, a purta cămăşi mai subţiri decât celea de cânepă, prind a purta năfrămi de mătase la grumaz, pieptare de postav bumbite, ciobote scumpe ş.a.

La astă stare de lucruri uite cum cântă fetele noastre:

Dracul ştie ce să fac
Mi-a picat bădiţa drag,
N'am cămaşe să-l îmbrac,
Eu i-aş face dintr'un sac
Sacu-i gros, badea-i fălos.

Fetele noastre de regulă se mărită de tinere sub 20 de ani. Dacă o fată trece de

20 şi de 25 ani, atunci e poreclită fată bătrână; ca atare nu mai are trecere la feciori, nu mai are ce căuta la joc. Dacă însă se duce totuşi la joc, rămâne nejucată şi feciorii îi strigă:

Dragile mele de fete
Cum razimă cel perete
Şi mă doare inima
Că nu se pot mărita.

şi:

La căsuţa cea din bârne
Fetele toate 's bătrâne
Şi s'au încreţit pe frunte
Ca ciupercile din munte.
Şi-au purtat un car de flori
Tot nu le vin peţitori
Şi încă un car vor purta
Şi tot nu s'or mărita.

Prins-au pe ici pe colea a purta fetele şi nevestele noastre năfrămi de mătase. Bărbaţii bine văd că aia-i o ruină, dar ce să facă, plătesc şi tac pentru pacea de jos. Işi răzbună însă prin satiră:

Fata care-i în mătasă
N'ai la ce s'o duci acasă
Că-i trebue ţesătoare
Şi se culcă tot cu soare
Şi se scoală 'n prânzul mare...

Urăşte poporul nostru luxul nebunesc, dar nu mai puţin urăşte delăsarea şi murdăria: simplu, frumos şi curat este idealul lui. Iată ce zice, dacă vede, o muiere, care din vina ei este slab îmbrăcată:

Fetele dela Giurgeşti
Au cămeşi păcurăreşti
Şi poale de sac de peşti!

Apoi numai atâta îi trebue unei fete ori neveste, să iasă Dumineca în sărbători cu haine nelăute că odată şi aude:

Frunză verde lemn de corn
Pe mândra-o am tras pe horn
Că n'are uşă la casă
Şi-l cată pe horn să iasă...

Văzând poporul câte o fată sglobie, fuicaşă, care numai să fie şi ea cu bărbat, stă gata a se mărita după un calic şi leneş, numai decât îi face cântec:

Hai mândruţă, după mine
Că te-oi ţinea foarte bine
Că mi-i casa 'n deal la cruce,
Suflă vântul, lemne-aduce,
Ploaia pica
Le despică
Nu-i lucra, mândră, nimică
La moară nu te-oi mâna,

De nu-i merge nu-i mânca,
Desculţă nu te-oi purta
Că tu singură-i umbla

sau:

Haida, mândră, după mine
Că te-oi ţinea foarte bine,
C'am un coş cu gura 'n jos
Care-i plin de grâu frumos
Şi-am un coş cu fundu 'n sus
Incă de strămoşu pus,
Ala-i plin de cucuruz.

Dar satirele Românului sunt didascalice; uite cum învaţă pe o tânără mândră, dar flămândă:

Mândră, cât dai pe cercei,
Poţi cumpăra doi viţei
Mândră, cât dai pe mărgele,
Poţi lua două viţele
Cât pe iia de mătasă,
Ai putea să-ţi faci o casă.

Iar văzând poporul ruina, la care împinge pe mulţi luxul cel mare şi nebunesc, se trage pe seamă şi exclamă:

Rele zile-am ajuns Doamne,
Că fetele toate-s doamne,
Poartă laibăr de barşoane
Părinţii le mor de foame.
Luaţi seama, oameni buni,
Ce voi spune nu-s minciuni:
Toată muta-i cu păuni,
Mălaiu-i cu cinci zloţi buni
Toată muta-i împănată
Mălai nu-i să îmbuce-odată!
Apoi cupa de fasule
Şi aceea-i cu trei piţule.
Mai trăeşte, măi omule!

Din cele până aci înşirate, lămurit se vede că poporul nostru urăşte şi combate următoarele viţiuri:

1. Lăcomia şi câştigul fără muncă.
2. Lenea şi trândăvia.
3. Fala goală.
4. Beţia.
5. Inchipuirea.
6. Luxul şi făloşia.
7. Necurăţenia şi desfrăul.

Iar în schimb pentru acestea iubeşte şi preţueşte de virtuţi:

1. Câştigul cu muncă dreaptă.
2. Hărnicia.

3. Simplicitatea.
4. Trezia.
5. Naturalitatea.
6. Curăţenia şi
7. Păstrarea.

Cine va studia dar cum se cuvine pe bunul nostru popor îl va afla muncitor şi păstrător, harnic şi treaz, simplu, curat, natural, isteţ dar cu cumpăt în toate. Aşa este el în genere şi numai aşa-l poate afla omul nepreocupat, care nu se grăbeşte a judeca pe cineva fără de a-l cunoaşte, numai din spusele unora sau altora, ori mult din vederea câtorva indivizi, poate coada neamului, de cari se află la toate popoarele lumii. Dar oare cine face regulă generală din excepţii, decât nebunii şi ignoranţii? Şi cum să numim pe aceia, cari ne arată lumii după cum poate se ştiu pe sine a fire? Au nu este scris:

Vai celui ce zice răului că este bun şi bunului că este rău?

Celui ce pune lumina întunerec şi întunerecul lumină?

Vorba lui Andrei Mureşanu:

In deşert se 'ncearcă ai nopţei argaţi
Să reverse umbră în loc de lumină,
.....
Ale lor cuvinte nu prind rădăcină
Că nu ies din inimi, ci din creeri stricaţi.

Doina bate pe Rössler şi pe alţi falsificatori ai istoriei noastre, doina va bate şi pe Brociner et comp. cari în jidovescul lor mod murdar ne prezintă Europei în «Nunta din Văleni».[4]

Noi le spunem numai câteva vorbe româneşti: Cine vrea să scrie nuvele, ori piese teatrale din popor, studieze bine pe acel popor şi literatura lui, ori dacă nu are cap ori pacienţă spre aşa ceva, mai bine pună-se şi adune sdrenţe, că atunci cel puţin nu va fi calificat nici de răutăcios, nici de necioplit...

Cum işi creşte românul pruncii

Junele român, când îi vine vremea căsătoriei, îşi cunoaşte bine fata cu care de bună voie se leagă pe toată vieaţa, în bine şi în rău; el o iubeşte din toată inima şi este sigur că şi ea îl iubeşte; deci căsătoriile junilor noştri sunt întemeiate pe iubire împrumutată. Până însă nu dă în dragoste cu fetiţa pe care-şi pune ochii, junele român îşi deschide ochii: a cui e? din ce neam de oameni? cum e mamă-sa? surorile ei? mătuşile ei? cum alte muieri din neamul ei? căci el ştie din bătrâni că: cum e mama, aşa-i şi fata; şi: de-a sărit capra masa, iada o să sară casa, şi ce sameni aceea răsare; şi din pom bun, poame bune, din porumbel, porumbele.

Dacă-i place fata întru toate, atunci nu-i pasă mult: avută e, ori săracă? numai să fie frumoasă, sănătoasă, harnică şi din oameni de omenie; fac prietenie, o joacă în tot jocul, îi cântă de dragoste, o petrece dela joc şi dela şezătoare, de-o întâlneşte la fântână îi scoate apă, şi se poartă cu ca, ca cu un ou roşu numai să-l îndrăgească.

Fata din partea ei la început e mai sfioasă, mai cu rezervă, până să vadă ce

4 O piesă în care datinele româneşti au fost batjocorite.

părere au despre junele cutare părinţii şi neamurile ei, că mamăsa-i cu ea la joc, vede cu cine joacă, se uită cu cine povesteşte mai de aproape şi de i se pare, se face a nu vedea, şi de nu i se pare, îndată ce ajunge acasă îi spune ordinul: fată hei! cu praşcăiul acela să nu te mai văd, că-i neam rău, îi un puturos, de lucru-i ca butucu şi de jocu îi ca şi focu. Nu-i de noi; tatăs'o îi un băutor becisnic, şi-a zălogit moşia pentru băutură şi n'are coadă de vită în aratul casei, numai de băut şi dormit la umbră-i bun, ca şi tats'o; aşchia nu sare departe de tulpină, n'a fi niciun strop mai bun decât tatăs'o şi decât unchius'o cel băutor.

Auzind de acestea, fetiţa-i cu băgare de seamă, nu se prea sloboade la glume cu el, îl ocoleşte cât se poate şi-i dă a înţelege să-şi pună ochii pe alta mai proastă decât ea; iar dacă el nu se nădăeşte, când îi cade bine şi ştie că el o va auzi, îi cântă trăgănat cum ştie ea:

De iubit, bade iubit,
De luat să nu gândim,
Că atuncia ne-om lua
Când maicăt-a număra
Ierbile de p'un liotar
Şi paiele de p'un car.
Frunzele din nouă lunci,
Penele de pe trei cuci,
Părul de pe trei cai murgi
Poate-atunci şi nici atunci.
Când a face jugul muguri
Din tânjală-or creşte struguri
Poate-atunci şi nici atunci.
Când va creşte grâu 'n casă
Şi-a da cu spicele 'n masă,
Când a creşte grâu 'n tindă
Şi-a da cu spicele ‘n grindă
Poate-atunci şi nici atunci!

Şi junele să nădăeşte că lui îi sună cânticul, şi treaba lui ce mai face.

Iar dacă amândoi is potriviţi şi la stat şi la uitat, dacă-şi sunt dragi, dacă ai lor de acasă n'au nimic împo-triva dragostei lor, atunci numai auzim Duminecă după slujbă pe preotul din altar vestindu-i, că păşesc la taina sf. căsătorii.

Sunt căsătoriţi; gândurile li s'au adunat. Nevasta trăieşte pentru bărbatul ei şi el pentru ea. Muncesc toată săptămâna. Trăiesc cu cruţare, ca să poată plăti dările şi să-şi poată face câte ceva, că ei nu vor a trăi ca sărmani, ei vreau a se apuca la ceva, să aibă pe când le-a da Dumnezeu copii, să nu ducă lipsă.

Femeia română de regulă încă în primul an după căsătorie are un copil; acesta leagă şi mai strâns căsătoria încheiată din iubire. De aici încolo amândoi, mamă şi tată, trăiesc numai pentru copilul lor; nicio greutate nu le vine prea mare; de dragul lui suferă toate. Până încă nu veni băiatul pe lume, nevasta, care dă semne că va deveni mamă, e cruţată dela lucruri mai grele, ca – feri Doamne – să nască fără vreme cumva e îmbiată din orice mâncări şi băuturi ce vede în jurul ei, fie chiar şi de duşmani de ai ei, ca să nu i se facă cumva rău, că s'a întâmplat – zice poporul – de-o nevastă îngreunată a văzut struguri, dar cel ce-i avea, nu i-a dat

nicio boabă şi născu biata femee fără vreme un băieţel frumos cu o boabă de strugure în gură; vezi bine, era mort.

Păcatul căzu asupra ăluia care nu îmbi pe nevastă cu strugure, că copilul fu născut mort, deci trebui să-l îngroape ncbotezat, iar din pruncii îngropaţi nebotezaţi se fac svârcolacii, cari mănâncă luna. Păgân om trebuc deci să fie acela, care gustând ceva, nu îmbie, şi pe nevasta împovorată, ce ar fi acolea. Dar Românul nu-i păgân, din pricina scumpetei ori răutăţii lui nu se întâmplă ca o femeie să nască fără vreme, mai bine rămâne el flămând, ori setos, decât să nu îmbie pe nevasta împovorată să guste ea mai întâi.

A născut nevasta în pace. Acum e mai mult decât până într'aceea, că e mamă. Neamurile şi vecinele merg de o felicită, dar nu merg cu mâna goală, nu fac vizita ca doamnele pe ¼, de oră, ci o caută tot mereu, adesea se întâlnesc câte 2–3 odată în casa nouei mame; una-i aduce un puiuţ fript, alta nişte plăcintuţe numai cu lapte şi cu ouă frământate, alta o leacă de băutură bună îndulcită cu miere de stup ori cu zahăr, alta tăieţei pe găină, şi aşa mai departe, dar nimeni nu vine la ea cu mâna goală. Care cum vine, îşi descoperă cu vorbe prieteneşti bucuria că a scăpat Dumnezeu în pace pe noua mamă de durerile naşterii. Şi aceste vizite ţin şase săptămâni, în care timp adică mama română nu-i iertat să iasă din casă. După aceea îşi începe iarăşi lucrurile obişnuite, dar tot cu puiuţul lângă ea. La lucrurile din casă-i tot înaintea ochilor ci, şi mai mult în braţe; îl adoarme în cântări, îl trezeşte în sărutări şi-l creşte în desmierdări. Până mama toarce, cu un picior e pe leagăn, unde-i doarme îngeraşul, îl leagănă încet şi-i cântă din fundul inimii:

Bua, bua, cu mama,
Că mama te-a legăna
Şi frumos ţi-a descânta
Bua, bua, puiul m’amii,
Dragul mamei frumuşel
Până-i creşte măricel...

Când se deşteaptă «puiul mamei», îndată îl ia în braţe, îl sărută, îl desmiardă, îl întreabă ce-ai visat, puiuţule? Nu ţi-a fost friguţ? Mai dormive-i o ţâră? Şi de abia aşteaptă să poată răspica «puiul mamei» un cuvinţel cât de mic, o silabă, un sunet slab, şi ea, în iubirea ei de mamă, îl pricepe şi-l explică, şi spune la toţi, că ce-a zis, «puiul mamii», că azi a zis: a-a, că l-am îmbiat să se culce şi a zis: ba-a; pricepe, vezi-l şi-i numai de câteva săptămâni.

Şi învaţă iute a vorbi copiii Românului, cu un an prind a vorbi, iar când sunt de doi ani, zic mai orice vorbă şi vorbele prind a le lega în ziceri scurte simple.

Şi cu ce-şi creşte Românul copiii? Nu ştiţi? Uitaţi-vă numai bine şi veţi vedea, că ce are el mai bun dela Dumnezeu pentru copii ţine. De-i mama atât de săracă, cât se ţine numai cu lucrul mâinilor prin sat, pruncul ei totuşi are cele de lipsă, o lingură de lapte, un ouţ copt în foc, hăinicele curate; iar de-i mama în stare cevaşi-cevaşi bunicică, atunci copilaşii ei se află în adevăratul rai pământesc. Cu atâta iubire şi devotament sunt crescuţi copiii Românului, încât aceasta se cunoaşte pe ei în toată vicaţa; după ce devin mărişori, de-i trimit părinţii la şcoală, numai cu greu se despart unii de alţii, la părinţi li-e jale, că oare n'or flămânzi? n'or fi trataţi rău? iar la copii li-e jale a lăsa pe mama singură, căci bine ştiu, cât va plânge ca fără ei. Când sunt şi mai mari, de merg la oaste, plâng de se mai prăpădesc de mămoşi, ce

sunt, dar nu de frica miliţiei, ci de jalea, că-şi lasă părinţii singuri.

Mai târziu, când sunt maturi, de se însoară sau se mărită, nu-i vedem pe amândoi, fată şi fecior, mergând plângând la cununie? Şi de ce? Căci se despart de părinţi! La Români legătura între copii şi părinţi e atât de strânsă, încât adesea trăieşte tata cu mama şi cu câte 2–3 feciori însuraţi, cari acum au fiii lor, toţi în una şi aceeaşi casă, deşi ar avea modru a se despărţi în tot atâtea familii; dar ei nu vor, s'ar afla străini trăind unii sub un acoperiş şi alţii sub altul; aceasta e iubirea Românului, care se arată în vieaţa lui patriarhală.

Şi cu ce se îndeletnicesc copiii Românului în vieaţa lor, până a nu ajunge anul şcoalei? Priviţi numai cu atenţie şi veţi vedea: copila încă nu-i de 2 ani, şi când vede pe mamă-sa frământând pâine, se apucă şi ea şi o imitează într'un blid ori tieriu; o vede spălând ea şi ca face întocmai: ia o rufă, o moaie, o spală, toată se udă, dar ei nu-i pasă, că ajută mamii. Iar mama varsă lacrimi de bucurie, că scumpa mamii va fi harnică, îndemânoasă la lucru, n'o fi o putoare, o somnoare.

Copilaşii? Oh! Ei sunt atât de interesanţi, încât merită toată luarea aminte. Văd pe tatăs-o mergând cu boii la câmp, şi ei îşi fac boi de cocian, le pun coarne, le fac jug şi sanie, ori car de bostan şi toată ziua mână prin casă ori de-i cald prin curte; îşi fac porci din mere de laure, îi ucid, fac slănini din prună; îşi fac cai din nuiele, ori din pietricele, fluer din buciniş şi cucute, tilince din scoarţă de răchită şi altele.

Copilele fac cuptoraşe de pâine, fac haine la păpuşi şi scurt zis: băieţii toţi, feciori şi fete, imitează ocupaţiile părinţilor. Astfel se exercitează băieţii de mici în ocupaţiile părinţilor lor; astfel încetul cu încetul revin ceea ce au fost părinţii, păstrând cu scumpătate ceea ce au învăţat în casa părintească, voind a fi ceea ce au fost părinţii lor. Iată cauza, pentru care băieţii noştri nu se despart bucuros de ocupaţiile şi condiţiile de trai ale părinţilor.

Dar să vedem, care este creşterea spirituală, educaţia, ce dă Românul copiilor săi? Să vedem, cum cultivează Românul mintea, inteligenţa şi inima băieţilor săi? Dacă vom fi cu bună luare aminte la aceasta, vom afla, că ca este din cele mai poetice, ce există. Poezia şi mitul, legenda şi povestea, cântecele şi superstiţiile sunt subiectele, ce le cultivă Românul de mic, am putea zice din faşă. Şi ca să nu mi se zică, că exagerez, voi reproduce aci numai câteva exemple de prelegeri, ce primesc copiii în casa părinţilor lor în vârsta cea mai fragedă, până nu ajung la timpul şcoalei: când sunt copii ca de un an şi jumătate, de prind a umbla singuri în picioare, atunci prind şi a rosti vorbe bine articulate, lesne de înţeles. Dela această vârstă, jucăriile mamii sunt întocmite cu plan educativ pentru băiat şi instructiv totodată. Copilul ar tot fugi prin casă, de multe ori fiind ud pe jos, ori rece, mama, ca să-l ferească de răceală, ce l-ar putea bolnăvi, ori de oboseala prea mire împreunată cu multe trânte, ce le dă de pământ, îl ia în poală frumos pe genunchiul stâng, cu mâna stângă îl ţine la spate să nu cadă, iar cu dreapta ia câte un degetuţ de al copilului şi, prinzând pe cel mare, zice:

Asta la viţei,
pe al doilea zice: ăsta la purcei,
pe al treilea zice: ăsta la gâşte,
pe al patrulea zice: ăsta la raţe,
pe al cincilea zice: ăsta sfâr acasă!

şi când zice sfâr acasă !! sfâr! gâdilă pe prunc încet pe la foale, el râde cu hohot,

uită a se cere jos şi zice: fă mamă ! semn, că-i place astă distracţie instructivă pentru el, că învaţă vorbe noi şi încă cadenţate, cum place urechei copilului. Cei mai mulţi copii de ai ţăranilor noştri, până la această etate, cunosc aceste patru animale, deci le face o deosebită plăcere pronunţându-li-se numele şi nevăzându-le. Ba de-i pruncul în toane rele, vrea chiar să vadă aceste animale şi deci plângând zice numele uneia sau alteia: (ţei) viţei, mamă! cei mamă. De-i în toane bune iar zice: mamă ţei, fă ţei mamă (fă la viţei ş.a.). Apoi încetul cu încetul se obişnueşte urechia atâta cu versurile acestea, de ar vrea să le tot audă, şi de câte ori observă că e desculţ, de i se văd degetele, cearcă singur să zică punând mânuţa pe degetele picioruşelor: ţei, cei, fâru, fâr, casă! Fireşte că numai mai târziu, când e aproape de trei ani, ştie întreg versul legat de degetele picioarelor.

Copilul e plictisit. Mama-i cântă, dar nu-l poate scoate din plictiseală. Atunci îşi ia refugiu la altă distracţie. Prinde cu degetul dela mâna dreaptă pielcăluţa dosului mâneci băiatului şi trăgând-o în sus cu mâna cu tot cântă:

Piţigae, gaie,
Ce duci în tigaie!
–– Un picior de oaie!
–– Cine ţi l-a dat?
–– Popa din Bârgău
Ţină-l Dumnezeu.

La vorbele: «Ţină-l Dumnezeu» îi lasă mânuţa în jos şi-l gâdilă frumos la foale, prin ce îi stârneşte râsul şi copilul sare din plictiseală şi râzând zice:

–– Fă mamă!
–– Cum să fac dragul mamii?
–– Fă popa.

Că din toate cuvintele auzite singurul cuvânt popa i-a rămas în memorie, căci îl mai auzise. Mama râde voioasă, că a ţinut «puiul mamei» ceva în minte şi-i mai face odată, şi iar odată, până i se urăşte, ori că o răpeşte vreo ocupaţie. Dar băiatul are lecţie: numai îl vezi singur, la degete numărându-le: gâce, raţe... fâr, fâr ori: ţei, cei, fâr, fâr! că «sfâr» nu-l uită, numai cât nu-l poate exprima. Ori că încearcă câte un cuvânt din versurile al 2-lea, numai îl vezi că cu dreapta îşi prinde pielea dosului mâneci stângi şi zice: «popa»... «popa»... apoi se ciudeşte, că nu mai ştie zice, deci întreabă pe mamă-sa? şi mama, de are timp, îi împlineşte voia, de nu are, îl mângăie, că: «mintenaş», iar copilul consolat zice şi el « naş».

E seară. Mama obosită de lucrul de peste zi, ar adormi, dar «puiul mamii» cel de doi ani a adormit şi la zi, lui nu-i e somn, el s'ar hoi, s'ar juca. De stinge mamă-sa lumina, se scânceşte, cere apă, se cere jos pe oală, deci iar aprinde biata mamă lumânarea, gândindu-şi: cu de-a tăria nu poţi face pe nimeni să doarmă, nu mi-a mai fi nimic de voi mai sta o leacă cu cl. Aprinde lumina, îi face tot ce ştie, copilul e voios, dar şi somnul parcă fuge dela el. Biata mamă se plictiseşte cât a mai repetat: ăşta la viţei... «şi Piţigaia, gaia». Dar deodată o idee nouă: pe perete sunt două umbre, a ei şi a copilului. Atrage atenţia copilului, el nu se sperie, apoi mama îşi plimbă degetele pe perete imitând mersul păianjenului şi zicând: «merge goanga pe perete şi apucă copilul de ureche»! iar la vorbele «de ureche» îl prinde cu degetele frumos de ureche, fireşte, nu să-l doară, că doar cumva face mama cu voia ceva durere la «puiul mamii»? iar copilul năbuşeşte într'un râs voios propriu cetăţii

lui copilăreşti. Astfel se mai continue şi astă jucărie un bun timp, iar când vrea mama să o întrerupă, copilul se scânceşte şi zice: «fă reche, mamă! face şi reche mama, face şi «calu» mama şi «ţelu» face mama, şi face mama, « popa gău», până în urmă doarme dus şi nu se mai deşteaptă până a doua zi colo la prânz, când vorba cea dintâi e «papa, mamă!». Mama îşi ia puişorul în braţe, îl sărută, îl desmiardă pe braţul stâng, îl ţine aproape de inimă, iar cu mâna dreaptă descopere mămăliguţa de pe masă. Copilul văzând-o zice râzând voios: «liga», iar mama poate oare să nu-i facă un versurel până-i caută lăptişoru, care-i călduţ lângă foc? Nu, ea când îşi aude puişorul zicând: «ligă», de loc începe desmierdându-l:

mămăligă
fiartă ‘n glugă,
dă la slugă să nu fugă!
Copilul râde voios, zice şi el după mamă-sa:
ligă
gugă
dă sugă
nu fugă!

Mama râde şi-l desmiardă cu dragoste, îi dă cu linguriţa mămăliguţă cu lapte repetându-i versurile, iar el după fiecare îmbucătură repetează cât poate ţinea în minte, din ele. De aci încolo, de câte ori vede pe mamă-sa umblând de dâra mâncării, totdeauna îl auzi zicând: «ligă, fiartă gugă, dă sugă, să nu fugă», ba adesea jucându-se prin casă numai se trezeşte recitându-şi versul favorit al mămăligii.

După ce i se urăşte, jucându-se pe jos, se cere în braţe. Mama, dacă numai o lasă năcazurile, îi şi împli-neşte: cererea; îl ia în braţe, îi pune degetul pe frunte şi zice: «aramă», iar copilul repetează «ramă», apoi îi pune degetul pe nas şi zice: cătăramă, copilul după ea: ramă, apoi îi pune degetul pe buza din sus şi zice: «bumb» când copilul dă să repeteze «bumbo», trage degetul peste buza din jos şi astfel băiatul respică: «bumbu» şi râde voios că el voind să zică bumbu a zis «brumbu».

Micuţa mamei e cea dintâi la părinţi. Orice nume să-i fi pus popa, când a botezat-o, nu-i destul de potri-vit pentru dragostea mamii[5]: mică, dragă, scumpă, bună. Când o întreabă cineva – colea când se apropie de anul al 2-lea: cum te chiamă, drăguţă? Ea răspunde desmierdată: scumpă, dragă, bună. Mama varsă lacrimi de bucurie, toţi ai casei sunt voioşi de isteţimea micuţii, iar ea fugind prin casă repetează: mică, dragă, scumpă, bună, dragă mică, bună scumpă! E seară. Toţi sunt în casă. Aşteaptă cina. Tata şade pe un scaun ori pe laviţă. Micuţa umblă ca o răţucă dela unul la altul, Scaunele şi laviţele oamenilor noştri sunt mult mai suse în picioare, decât să ajungă cel ce şade pe ele, cu picioarele jos. Micuţa s'ar urca la tată-s'o în braţe. Merge lângă el, şi i se suie pe picior. El o prinde de mânuţe să nu-i cadă de pe picior şi o huţuţă frumos pe picior cântându-i: hinta! hinta! Copiliţa încă cântă după tată-s'o: hinta! hinta! ba, de o pune jos, se scânceşte şi scânceşte şi suindu-se iar pe picioru tătâne-s'o zice: « face tata hinta şi copila mâncă plăcinta ». Copila aude, uită «hinta» şi strigă: «mamă, hinta! cinta!» Cei din

5 Calendarele toate cu Xinaxar cu tot nu pot sta într'ajutor bietului popă să pună un nume potrivit cu dragostea mamei.

casă râd, iar ea repetează «hinta, cinta!»

Vedeţi, aşa-şi creşte poporul nostru copiii, cu cântece şi desmierdări, de aceea şi sunt atât de mămoşi, de aceea sunt atât de nemângâiaţi când sunt constrânşi a se depărta dela ei, fie spre a merge la şcoală fie mai târziu – când merg la oaste.

Bălaurii

Bălaurii sunt niscai şerpi mari care dela naştere n'au văzut soarele niciodată, ci au stat tot sub pământ 7 ani de zile. Acolo sub pământ au căpătat 3 capuri: şi la 7 ani mai capătă 4 capuri şi ies cu 7 capuri, care şarpe n'a ieşit şapte ani, iese dară ca balaur cu 3 capuri, care n'a ieşit 14 ani iese ca bălaur cu 9 capuri, iar de n'a ieşit de fel 25 de ani, atunci iese cu bală mare de bălaur cu 12 capuri. Sunt dar bălauri cu 3, cu 7, cu 9 şi cu 12 capuri.

Trupul lor e foarte mare şi adică: cu atât mai mare şi mai puternic, cu cât are mai multe capuri, adică cu cât a stat mai mult în pământ, unde nici rază de soare nu l-a ajuns. Care sunt numai cu 3 capuri, nu prea au picioare, dar aripi au toţi şi solzi ca peştii şi galbini aşa cum e aurul.

Iată ce zice o baladă:

Mamă, mamă, draga mea,
Invălue-ţi mâna 'n chindeu
Şi-o bagă în sânul meu
Şi scoate laur balaur
Mamă, cu solzii de aur!

Toţi bălaurii, stând atâta amar de vreme în pământ, nevăzuţi de ochiu omenesc şi nevăzând barem o rază de soare, capătă grai omenesc. Într’o baladă, unde şarpele balaur se chinuia să înghită un cerb, dar nu-l putea de coarnele cele rămurite, văzând pe voinicul Moldovan, iată ce îi grăieşte:

mai întâi cerbul:

Frate, frate Moldovan,
Hai dela şarpe mă scoate
Ţi-oi fi frate pân' la moarte!
–– Hai de-i taie coarnele
Ca să-l pot ezu 'nghiţi
Că frate bun eu ţ-oi fi.

Bălaurii mănâncă carne bună de boi şi de cai, de corbi şi de căprioare, dar mai bucuros mănâncă fete frumoase şi voinici sdraveni, cu cari mai întâi se luptă. Bălaurii se fac stăpânitori cu deosebire peste păduri, pământ şi fântâni. Din păduri însă i-au cam izgonit smeii şi Buturugă cât o nucă, Sfarmă piatră, Strâmbă lemne şi Scutură munţi. Câmpurile sunt ale lui Florea înfloritul, Voinicul florilor şi alţi feţi frumoşi, Buricul pământului e al pajurei, iar tocmai pântecile pământului este Statu-cotu, adică omul cât cotul cu barba cât schiopul, care are o fată de tot ţese şi de câte ori dă cu brâgla, totdeauna iese câte un regiment de cătane. Peste cele câmpii întinse adesea dăm de Foametea pământului, de Setea pământului, de Gerilă şi Ţintilă şi de Alerguşul pământului. In celea Sihle dese mai dăm de Mama pădurii, Mama huciului, zâne bune şi rele, smei şi draci, cari se ţin în stânci şi bolovani, de unde ies şi năpăstuesc lumea. Despre locul unde se ţin bălaurii şi

relele ce le fac omenimei, avem următoarele dovezi:

I. In mai multe poveşti poporale vedem pe cutare făt frumos omorînd la *podul cel de aramă* un bălaur cu 3 capuri, la *podul cel de argint* unul cu 9 capuri şi la *podul cel de aur* un bălaur cu 12 capuri.

Tot cam la poduri se întâlnesc voinicii şi cu smeii, cari iar au câte 3, 7, 9 şi 12 capuri. Altcum între bălaur şi smeu mulţi povestitori nu fac nicio deosebire; pe când alţii identifică pe smeu cu dracul, cu cel necurat, ce se vede din sudalma moţilor: «*intre smeii în el*».

II. In alte poveşti vedem că la capătul oraşului cutare are numai o fântână cu apă, toate celelalte din sat, ori oraş erau seci. Dar în fântâna cea cu apă se încuibase un bălaur cu 12 capuri. El nu lăsa pe nimeni să ia apă până nu-i da cap de om, o fată frumoasă pe care o mânca, apoi oamenii puteau duce apă câtă vreme balaurul era sătul, dar cum îl prindea foamea, trebuia să-i ducă altă fată. Poveştile ne spun că în mai multe rânduri chiar fete de crai şi de împăraţi erau osândite a fi aruncate la balaurul din fântână, căci altcum ar fi pierit oamenii de sete. Dar tot poveştile ne spun că de câte ori era rândul fetelor de împărat de mers în gura bălaurului, totdeauna le mântuia câte un Voinic înflorit, câte un Făt-Frumos, care pentru vitejie căpăta fata de soţie şi jumătate împărăţie de moşie, iar după moartea împăratului toată.

Aceşti Feţi Frumoşi adesea sunt cât pe aci de a fi păcăliţi de ţiganul care stă cu fata la fântână până să iasă bălaurul, şi numai isteţimea lor îi mântue de năpasta ţiganului, că adică ei, după ce învinş şi ucid pe balaur, au atâta în cap de iau semne dela bălaur, vârfurile limbilor, iar ţiganul ia numai ciuntercele limbilor şi după ce de oboseală adorm Feţii Frumoşi cu capul în poală la fetele de împărat, ţiganul le taie capul şi fuge cu fetele de împărat la curtea împăratului, minţind că el a omorit bălaurul. Ei, dar Feţii Frumoşi au slugi credincioase, pe Nea Vede, Nea Aude, Nea Uşor ca Vântul şi Greu ca Pământul. Ei văd cum ariciul duce în gură iarba fiarelor ca să-şi crească puiul, îi iau iarba din gură, pun capul stăpânului la loc şi îl leagă cu iarba fiarelor, iar stăpânul lor se scoală mai mândru şi mai frumos de cum fusese. Dacă merg la curţile împăratului, unde era ospăţ mare şi ţiganul şedea în fruntea mesei pe 12 perini, cum intră în ocol îi sar ţiganului 3 perini de sub funduş, când intră în tindă îi mai sar 3, când intră în casă fi mai sar 3, iar când dă bună ziua, rămâne ţiganul cu fundamentul jos. Apoi vede împăratul semnele voinicului şi ciuntercele ţiganului, pe ţigan îl leagă de coadele a două iepe şi tot mii de bucăţele îl fac, iar pe voinic îl cunună numaidecât cu fata împăratului.

III. Bălaurii mănâncă şi voinici, îi înghit de tot, ce se vede din fragmentul de baladă publicat de subscrisul în «Trandafiri şi viorele» la pag. 43:

Hei la Mureş, hei la tău
Ard două lumini de său
Vara plouă, iarna ninge,
Nimic nu le poate stinge
Făr' inima mea când plânge.
Nu-s două lumini de său,
Că îs ochii şarpelui
Ce înghite un voinic
Jumătate-i înghiţit

Jumătate nu-l mai poate
De cuţite ascuţite
De paloşe ţintuite.
Voinicul din gură grăia:
Mă frate de Moldovan,
Vin dela moarte mă scoate,
Ţi-oi fi frate până la moarte.

Din balada lui Alecsandri, «Bălaurul», încă vedem că bălaurul e «şarpe lung cu solzii verzi, nici să-l vezi nici să-l visezi», Şi ce făcea el ne spune balada:

Cel bălaur din păcate
Inghiţise jumătate
Trup cu arme ferecate...

dar mai mult nu-l putea înghiţi de armele cele multe şi striga bietul nenorocit din gura şarpelui bălaur până mi-l auzea un viteaz de ortoman p'un cal negru dobrogean, Şi viteazul striga: către bălaur: Lasă trupul tinerel, că te curm pe jumătate să-mi răscumpăr din păcate. Ei, dar şarpele era bălaur cu 7 limbi şi dă să înfrice şi pe ortoman:

Şarpele se svărcolea
Şi cu şapte limbi grăia:
Tu te du şi fugi de mine
Că nu-i bine nici de tine.

Dar nici viteazul ortoman nu era din lumea fricoşilor, nu era neam de iepure, dar nici nu voia să-l omoare numai aşa, credea că s'a înţelege din vorbă: «Am un paloş de oţel, lasă trupul tinerel». Bălaurul vede cu cine are de lucru, dar nu renunţă la propusul său de-a mânca pe voinic, ci cearcă a se legitima:

Taie-mă, nu mă tăia,
Nu mă las de prada mea
Ast copil chiar din pruncie
Maică-sa mi l-a dat chiar mie:
Că ades îl blăstăma
Şi-i zicea când se culca
Culcă-te, alină-te,
Şarpele sugă-mi-te.

Credea adică bălaurul că are drept peste acel voinic: ei! dar ortoman ştia altfel, face legea lui cea nouă şi judecata:

Cu pala lui cea nouă
Pe balaur taie 'n două!

Apoi a scos trupul cel rănit şi otrăvit al voinicului, l-a suit la stâna lui, l-a curăţat şi i-a dat vieaţă, după aceea s'au prins fraţi de cruce şi pentru bătăi cu bălaurii şi-i stârpeau...

După ce intrau pe buricul pământului în lumea neagră, afară nu mai puteau ieşi de nu-i scotea o pasăre ce numai acolo se ţine: Pajora cea cu 2 capuri, care după cum îmi povestea Lazăr Teian, autorul din Baru Mare, în fundul văii Jiului din Ardeal, înainte de potopul lui Noe, trăia şi pe pământul nostru. Ei, dar puii de Pajoră sunt des căutaţi de bălauri că bagseamă au o carne bună. Un Făt-Frumos s'a zărăstit pe acolo umblând după Buturugă cât o nucă, când era însă să iasă, nu

poate. Aude însă puii Pajorei plângând şi văitându-se şi-i întreabă: De ce plâng? Iată, îi răspund puii, vine bălaurul şi ne mănâncă. Ce făcu voinicul Făt Frumos? se urcă în cuib şi cum ridica bălaurul câte un cap: ciont cu paloşul, până le ciontă pe toate şi mântui pe bieţii puişori. Ei îl ascunseră sub aripile lor. Dar veni mama lor, Pajora cea bătrână şi-l înghiţi de bucurie că i-a mântuit puii de hăramul cel de bălaur. Atunci puişorii atâta plânseră şi se jeliră până îl scoase Pajora mai frumos de cum îl mâncase şi-l întrebă: ce-i cere pentru binele care i l-a făcut?

–– Să mă scoţi la lumea albă, zise voinicul.

–– Bucuros, îi răspunde Pajora, numai adă-mi 9 boi fripţi şi 99 buţi de vin, că până afară-i mult, slăbesc din puteri şi ne prăpădim amândoi.

Şi-a adus voinicul şi a pus boii fripţi în o desagă şi buţile în altă desagă şi le urcă în spatele Pajorei şi el de-asupra.

După ce a prins Pajora a sui: când îi era sete înturna capul de către desaga cu butoaiele şi voinicul ii turna un butoi intreg; când îi era foame înturna capul către desaga cu friptura şi voinicul îi da un bou întreg, dar când erau mai afară nu mai era nicio muşcătură de carne şi niciun pic de vin, iar Pajora întindea capul şi cerea. Atunci voinicul scoate paloşul, îşi taie pulpele picioarelor (după alţii carnea din talpa picioarelor) şi-i dete Pajorei, care o şi îndopă cu mare bucurie. De atunci omul nu are carne în talpe (ori sub fluerul piciorului). Apoi întrebă Pajora după ce termină, că ce carne fu cea mai de pe urmă, că Doamne ! bună mai fu. Iar după ce-i arătă voinicul locul de unde i-o tăiase, Pajora zise: De ştiam că-i atât de bună carnea de om nu te cruţam, dar aşa, fii sănătos, că şi tu mi-ai scăpat puii din gura bălaurului, Cum că bălaurul e atât de primejdios, se vede şi din balada lui George:

Strigă George din prelunci,
Din prelunci dela doi junci,
Nime 'n lume nu-l aude
Numai dragă maică-sa:
–– Ce-mi strigi George, ce-mi strigi, dragă?
Ori mâncare ţi-ai gătit?
Ori juncii i-ai prăpădit?
–– Mâncarea nu mi-am gătit
Juncii nu i-am prăpădit
M'am scăpat şi-am adormit
Şi ‘n sân la min' s'o vârit
Un şarpe mare, bălaur,
Maică, cu solzii de aur
Da 'nvălue-ţi mâna 'n chindeu
Şi-i scoate din sânul meu,
–– Decât George făr-o mână
Mai bine fără de tine.

Tot aşa o pate şi după ce strigă pe tată-s'o şi pe soru-sa, iar când strigă pe drăguţa lui, ea 'şi bagă mâna goală în sânul lui şi scoate un... brău mare de aur. Va să zică: Părinţii şi sora lui George (în altă baladă Petru) nici nu văzură bălaurul şi se şi înfiorară, de nici cu mâna învelită în ştergar nu cutezară a-l scoate, deşi bine ştiau că dacă-i bălaur acela, voinicul trebue să moară şi să rămână fără el... In apele adânci, unde se învârte apa sfredel încă se află câte un bălaur care trage pe

nefericiţii ce ar trece pe acolo cu voia ori fie şi numai din întâmplare, de aceea se îneacă atâţia în vâltori.

Bălaurii pot şi sbura şi încă pe deasupra norilor. Călare de pe bălauri poartă Şolomonarii vremile. Pe aceşti bălauri îi scormonesc Şolomonarii cetind din cărţi şolomonăreşti, apoi se avântă pe ei şi sboară în înaltul cerului, deasupra norilor, de unde poartă vremile.

Căluceniul sau Căluceriul

Unul din jocurile cele mai vechi cunoscute şi uzitate la poporul nostru se crede a fi «focul sfintelor» sau cum îl mai numesc «jocul miluitelor».

Miluitele sau sfintele (pe la Reteag «milostivele», cari au şi lingura lor anumită: un burete ros în forma lingurei, cu coada groasă, iscoasă, ce creşte prin pădurile de stejar, după credinţa poporului, sunt nişte zâne cari umblând prin văzduh «prin slavă» sunt nevăzute de oameni). Sunt 9 fete mari, frumoase, cum nu este pe pământ. Numele lor este: Sânziana, Cosânziana, Ogrişceana, Leosteana, Budiana, Roşia, Teodosia, Roxanda şi Firanda, având cu ele un cărăbaş şi un stegăraş.

Stegăraşul sau stegariul merge înaintea lor cu steagul, iar în urmă le urmează cărăbaşul carele este orb de un ochiu şi pe carele dânsele dinadins l’au orbit ca să nu se poată înamora de el, nefiindu-le permis a iubi pe un om netot.

Voind ele să joace, se coboară din slave jos pe pământ şi locurile unde au jucat se zic «locurile unde au jucat miluitele». Pentru aceea există în popor o mulţime de poveşti, unde se afirmă că sunt oameni, cari de foarte multe ori le aud zicând în cărăbi, că le-au auzit chiui Draturile nu departe de ei, dar de văzut n'au văzut nimic. Ele joacă ziua şi noaptea. Dacă se întâmplă că vreun om «butureşte» peste ele, adică dă peste ele când joacă imitându-le jocul, acela îndată se poceşte, se betejeşte (bolnăveşte) că ele îi iau o mână, sau un picior, ori altcum îl chilăvese (ciuntesc) nemai aflând leac de vindecare la vreo vrăjitoare. De aceea multe vrăjitoare se tem a descânta la cei pociţi de sfinte.

Dar totuşi ca aceia să nu rămână nevindecaţi, călucenii ştiind juca jocul lor, îi pot vindeca în cele II zile, începând dela Rusalii şi până la Todorase (Todorosalii şi Troandorosalii) Marţi a doua săptămână după Rusalii. Pentru aceia li se arată fiecăruia din căluceni în vis spunându-le, că precum le păzesc ei pe ele, apoi îi vor păzi ele pe ei. Aşa dară ei cred că le aud mai bine jucând şi zicând în cărăbi.

Vrăjitoarele însă cari, dorind a-i descânta oamenilor pociţi de miluite, trebue să ştie descântecile sfintelor care constă de a se reţine dela cele lumeşti, nu se vor uita nici în faţă la femei, vor juca fără oboseală încontinuu când se va cere să joace peste vreun bolnav, se vor ruga la sfinte, nu vor ascunde nimic unul de altul, nu se vor despărţi unul de altul. Îşi aleg apoi un vătav (de comun acela care ştie mai bine datinele şi juca) un ceuş şi un bloj.

Vătavul este comandantul, el poartă sabie şi pistoale la brâu şi ce comandează dânsul, aceea trebue să facă ceialalţi căluceni.

După depunerea jurământului, care se face înainte de răsăritul soarelui în ziua de Rusalii, răsărind soarele încep a juca «jocul soarelui la răsărit». Vătavul scoate sabia şi o ţine pieziş în sus, iar ceuşul ridică asemenea un băţ în al cărui cap este ciocan pe care îl împreună cu sabia vătavului. Cei doi cărăbaşi stând unul de o

parte, altul de alta zic «focul soarelui». Blojul având însă un sbici de tei de 2 oche de greu şi de 2 stânjeni de lung – făcut şi împletit în ziua de Rusalii – înconjură călucenii, cari jucând roată trec sub sabie şi ciocan jurând din nou: «că de nu vor ţine jurământul să piară de sabie ori de ciocan». După trecerea călucenilor trec şi cărăbaşii şi blojul, iar vătavul şi ceuşul se întorc într'un călcăiu în loc împreunând din nou sabia cu ciocanul sus pentru trecerea de a doua şi a treia oară pe sub ele.

Cărăbaşii zic apoi «*marşul sfintelor*» plecând vătavul înainte, căruia urmând cei şase călueceni, după cari apoi merge ceuşul şi mai pe urmă blojul.

Ceuşul poartă la brâu boz, leoştean şi ai (usturoi) cu leacuri şi buruieni în a căror apropiere petrec cu drag sfintele şi din cari rupând frunze aruncă neîntrerupt peste călueceni.

Blojul niciodată nu joacă cu călucenii deodată, ci el când călucenii joacă îi înconjoară «îi ocoleşte» şi observă de joacă bine, apărându-i cu biciul de haluite. Este comic mare, pe lângă aceea neghiob în toate întreprinderile, purtările, figurile şi vorbele lui, de unde s'a format şi o zicală foarte cunoscută: Călucean dela Maidan, bloj dela Gădiş (Agadici), din care deducem cu mare siguranţă, că pentru lăţirea acesteia în toate ţinuturile bănăţene, a trebuit un timp îndelungat, de unde iarăşi conchidem existenţa călucenilor în aceste două sate din timpurile cele mai vechi.

El poartă totdeauna cuşmă (clăbăţ) albă făcută din piele de capră, spre deosebire de ceialalţi cari poartă cuşme albe sau negre (lae) dar din piele de orice. Toţi au pinteni şi umblând sau jucând bat călcăile ca să sune pintenii.

De comun călătoresc în acest răstimp în mai multe sate, pentru aceea, când ajung la vreo apă curgătoare, având a trece peste ea, cărăbaşii zic «întorsul», iar călucenii jucând trec apa, având fiecare după trecere a se întoarce pe călcâiul drept.

Prin sat trec jucând şi mergând unul după altul. Poporul nutreşte credinţa că călucenii având un leac deosebit, vindecă pe mulţi dintre pociţii de sfinte şi poftiţi fiind de a juca peste un asemenea bolnav, procedează în următorul mod: Cel bolnav se pune pe pământ cu faţa în jos, la capul lui se pune un cofei (vas) cu apă, aflându-se în el un pahar nou.

Incepând cărăbaşii a zice ciocana şi sbătuta şi sărita, călucenii le joacă pe fiecare una după alta în jurul bolnavului şi fiecare la comandă, având cuţit, fac în aer cruce la cap, la picioare şi laturile bolnavului; iar blojul cu biciul îl înconjoară şi face şi el aşa. Apoi voevodul face cu sabia în spatele bolnavului odată repetând aceasta şi cu piciorul cel drept, trece peste el. Asemenea fac şi ceilalţi călueceni, dar cu deosebirea că numai cu piciorul, nu şi cu cuţitul. Aceasta se repetează de trei ori. A treia oară unul din călueceni, având pistol, îl sloboade; jocurile se repetează până atunci, până când pistolul se sloboade. La pocnitul pistolului, blojul lovind bolnavul cu biciul, iar ceuşul aruncă cofeiul cu apă, bolnavul se ridică şi se mişcă din locul unde a zăcut. Asemenea fac şi ceilalţi călueceni[6].

«Ciocana» se joacă de vătav şi călueceni în cerc în jurul bolnavului, bătând din călcâie. (Această formă de joc seamănă cu fig. 3 din căluşerul modern).

«Zbătuta» iarăşi se joacă în cerc, bătând cu călcâile şi umblând în vârful

6 In Valea Haţegului şi în unele părţi ale Banatului am văzut că bolnavii se culcă şi în biserică cu faţa în jos de trece popa cu darurile peste ei, în speranţa de a se însănătoşi. Când trece, apasă o leacă cu piciorul drept în crucea şalelor bolnavului.

degetelor, dar fără a ajunge talpa la pământ.

Asemenea se joacă şi «Sărita» în cerc unul după altul, dar nu prinşi, bătând cu călcâile în pământ. Aceste figuri încă scamănă cu figurile din căluşer.

Voind cineva a fi jucat sub sabie, mai ales femeile pătiminde, atunci joacă voevodul singur jocul «ursul», care iarăşi are asemănare cu una din figurile căluşerului. Când este gata jocul, vine blojul, ia pe voevod în şale (spate) şi-l duce înaintea privitorilor. Aici voevodul voeşte să-l vândă pe bloj, dar fiind foarte hâd, nu dă nimeni pe cl ce cere şi aşa rămăne nevândut, Alt joc numit «cioara» se joacă numai de ceuş singur, care face sărituri întocmai ca cioarele, de unde şi numirea.

Pruncii bolnavi, cari asemenea dorind părinţii a fi jucaţi de căluceni, îi ia unul din ci în braţe şi aşa joacă cu ei.

Apunând soarele, cărăbaşii zicând din nou «şocul soarelui» joacă toţi, trecând pe sub sabie şi ciocan. Apoi e oprită joaca până 'n zori, mâine zi.

Seara când se culcă, blojul îi bate pe unul fiecare cu ciocanul pe talpe de 3 ori, în contra apropierii celor haluite, ca să nu se apropie de dânşii, niciodată nu umblă singuri, ci totdeauna doi la un loc, crezându-se că văzându-i sfintele singuri, îi pocesc şi de cele mai multe ori mor.

Zicăturile (cântecile) care le zic cărăbaşii călucenilor, tot acelea le zice cărăbaşul sfintelor.

Având călucenii a umbla în răstimp de 11 zile prin satele pe unde numai pot ajunge trecând pe lângă vreo mocsandă (o ridicătură de pământ prin care se înseamnă hotarul unei comune), joacă toţi în jurul ei de 3 ori. Voevodul sloboade pistolul în ca, dând fuga care în cotro (în toate părţile) adunându-se iar în drumul mare. Aceasta se practică pentru aceca, fiindcă se crede, că toate halele, vâlvele şi pociturile petrec totdeauna la mocsandă şi pentru ca ele să se sperie, se pocneşte cu pistolul.

Inainte de mâncare însă joacă un joc, afară de bloji. La mâncare blojul mănâncă ţinând biciul în mână, şi având clăbăţul în cap. In decursul mâncării, blojul bătând cu codirişţea biciului în pământ, călucenii trebue să dee semn că sunt trezi şi că nu lipseşte nimeni dintre ei, crezându-se că călucerii sunt toţi daţi în seama lui.

Trecând cele 11 zile (Marţi a doua săptămână după Rusalii) merg toţi la o mocsandă înainte de răsăritul soarelui, jucând din nou, dar pentru ultima oară, jocul soarelui de 3 ori, trecând toţi pe sub sabie şi ciocan şi zicând: că de nu au păzit poruncile şi jurământul depus la început să piară de sabie şi negiac (ciocan). In decursul jocului, blojul ocolind asemenea mocsanda, dar nu jucând, o loveşte încontinuu cu biciul, iar vătavul după a treia oară o ocoleşte, pocneşte cu pistolul în ea, la care pocnet al pistolului toţi călucenii se resfiră în toate părţile. Blojul însă rupând biciul în două, lasă acolo jumătate sau de multe ori întreg şi pleacă şi dânsul. Dela această fugă – în care nu se mai opresc până acasă – se consideră despărţiţi.

Se adună iarăşi a treia zi dela despărţire, în care însă, deşi întâlnindu-se nu vorbesc la un loc, împărţind banii căpătaţi în răstimpul jucării şi cari bani s'au păstrat la voevod în sân, pentrucă mai totdeauna unul din ci se îmbolnăveşte, ba în cele mai multe cazuri moare, crezându-se că miluitele îşi răzbună asupra unuia pentru ncţinerea şi neîmplinirea jurământului depus.

Culeasă de Aurel Jona din Maidan în Januarie 1890.

Postul negru

O datină dintre cele mai lăţite uzitate la poporul român este ţinerea Postului negru în răstimpul dela Tăierea capului Sf. Ioan (29 August) până la lnălţarea Sfintei Cruci (14 Sept.).

Prin acest post postitorii îşi mântuesc sufletul de cele mai grele păcate făcute în vieaţă precum: furturi cu ucideri, cauza rămânerii familiei fără căpătâi, omoruri, aprinderi, sau ceea ce mai des se întâmplă la femei: omoriîrea pruncilor micuţi noaptea în somn, fără ştire şi voie, lepădarea pruncilor fără vreme, cu voie ori cu oarecare neprecauţiune ş.a. Se mai poate împlini şi de fraţi pentru surori, de surori pentru fraţi, de părinţi pentru copii şi contrar, ba chiar pentru oricare consângean mai apropiat pierdut în lume, sinucis ori înecat.

De mai multe şi mai adesea ori însă se posteşte de părinţi pentru blestemăţiile şi vorbele urîte şi grele vorbite în ceasuri necurate în mânie şi furie – contra copiilor şi cari blesteme atât sunt de periculoase încât rostite de părinţi asupra copiilor, copiii nu vor avea şi nici nu pot avea trai şi vieaţă bună, ci vor sărăci văzând cu ochii, neavând ce mânca, sau având, familia este tot mereu bolnăvicioasă, ba în cele mai multe cazuri, murindu-i; şi care soarte amară văzând-o părinţii – de mai sunt în viceaţă – le pare rău, se căesc pentru aceste vorbe şi hotărăsc ţinerea Postului negru sau amândoi, sau numai unul.

Acest post se ţine cu mâncarea în fiecare zi a unei pogăci (turte) de grâu, sau turte de mălai, coaptă în spuză (pe cărbuni) pe care singur păcătosul, sau cel ce posteşte trebue să o facă şi să o coacă şi iarăşi numai el să o atingă. Nu e apoi permis să se taie, ci totdeauna mâncând din ea să se frângă, păstrându-se restul rămas dela mâncare jos pe pământ sub icoana Preacuratei. La păcate mai uşoare se pot mânca şi poame.

Asemenea este oprită dormirea pe aşternut ridicat (în pat), ci pe pământ şi de se poate fără aşternut, numai la căpătâi o perină umplută cu paie de grâu şi neacoperită cu nimic.

Pentru ca rugăciunea şi postul să fie lui Dumnezeu bine primit şi ca să aibă efectul dorit, postitorul trebue să meargă în întreg anul la biserică în dumineci şi sărbători, de este fumător să nu mai fumeze, să nu mai bea ş.a. In biserică să se lase a fi pomenit ceea ce de cele mai multe ori se face nu numai în comuna proprie, ci de se poate şi în comunele învecinate, ca rugăciunea să aibă mai mare efect.

El se ţine 17 zile, dela Crucea mică până la Crucea mare, socotindu-se şi zilele de sărbătoare a Tăerii capului Sf. Ioan şi Inălţarea Sfintei Cruci. La sfârşitul postului mergând la biserică, duce pomană menită celui pentru care se posteşte: colac, struguri, untdelemn, o chită (buchet) de flori, în al cărui mijloc este o lumânare din ceară curată şi făcută de femeie iertată ori de fată fecioară, apoi mărturisindu-şi păcatele preo-tului primeşte sacramentele.

Prin acest post se vindecă cele mai mari şi mai grele păcate şi pentru aceea poporul îl ţine şi păzeşte mai mult decât pe celelalte.

Într’o vreme, când lumea nu era aşa stricată şi când păcatele care-l ajungeau pe om, pentru un rău oare-care, erau văzute şi se deschiliniau, nu ca acuma între atât de multe la număr, care vin asupra oamenilor pentru răutate nici că se mai miră şi

le ia în socoteală cineva, ci numai îl trece cu vorba şi zice că: «şi pe ăsta l-a bătut Dumnezeu», atunci în vremea aceea, nişte părinţi necăjiţi de moarte de neascultarea şi nesupunerea fetei lor, – ce acuma-i cam în tot locul – într'un ceas rău le scăpă vorbe urîte din gură şi o blestemă pentru neascultare.

Nu fu mult şi tocmai într'o seară, pe când fata – precum e datina – se duce la mormânt să tămâie morţii, întorcându-se către casă, la poarta mormintelor întâlneşte un fecior frumos ca rupt din soare, cu vorbe drăgă-litoare şi dulci – cum sunt între tineri – fiind şi în cap de amurg, se învoeşte şi crezând că nu o vede nimeni, plecă cu el.

Şi se duc, duc, trec văi şi dealuri, codrii şi câmpii, de numai Dumnezeu ştie, până ajung la nişte curţi frumoase cu multe rânduri, la care, de te uitai, vederca zău o pierdeai şi care tot împrejurul îl lumina. Ajunseră înlăuntrul curţii şi mulţimea de jivini le ies înainte, bucurându-se şi lingând care de care mâinile stăpânului.

Fata se înspăimântă, ba începe a plânge şi a tremura, temându-se de mulţimea balelor, dintre care unele cu bucurie, altele cu ochi duşmănoşi o priveau, mirându-se.

Feciorul le făcu semn şi toate dela mic până la mare se făcură nevăzute, tărându-se pe pământ până în pădurea aproape de palaturi. Ajungând la trepte, uşa care deşi a fost încuiată, deschizându-se singură, pe fată o cuprinse o mirare din nou, ba o frică şi începu a-i veni în minte, că ea intră în casa unui om necurat. Ba se înspăimântă mai tare atunci, când trecând printre o mulţime de sobe (chilii) le află pe toate goale, fără masă, fără vreun scaun, fără pat sau vreo icoană. Nu era nimeni decât pereţii albi şi pe lângă podele muceziţi şi necurăţenie.

Aşa trec prin una, prin două, ba prin nouă, dar nesfârşindu-le le numără şi când ajunseră la cea din urmă, care fu cu uşă de fier, fură nouăzeci şi nouă. De aceasta, ca şi de cea dela trepte, încă neapropiindu-se bine şi neatingând-o, se deschisc. Ei intră înlăuntru, fata plânge de se scutură cămaşa pe ea, iar feciorul începând a o drăgăli, o linişteşte că nu i se va întâmpla nimic şi aşa tot vorbindu-i, drăgălind-o, uşa de fier se închide şi feciorul ca prin minune piere.

Rămasă singură din nou o prind fiorile, se teme, căci zău în sobă era când întunerec, când lumină; începe ai veni în minte feluri de gânduri şi aşa suspinând cade la pământ – ne mai ţinând-o picioarele de atâta umblare – şi adoarme. Şi cum doarme ca copilul scăldat, în vis visează părinţii, căutând-o şi strigând-o în tot locul şi nu o pot afla. Ea însă, părându-i-se că-i aude se tot căsneşte voind a le da răspuns şi aşa în frămân-tarea visului se trezeşte şi trezindu-se află iarăşi feciorul frumos lângă ea, care să vă spun nu era altul decât Bată-l crucea.

Incepe din nou a plânge, rugându-se a o lăsa să se ducă la părinţii ei, dar cl răzând şi drăgălind-o iar îi făgăduieşte fel de fel de lucruri şi că o va scoate şi că o va duce la părinţi.

Aşa trec zile una după alta, ba săptămâni, dar trec şi ani şi pe ca nu o mai scoate nimeni să o lase la părinţi.

Odată muindu-se şi inima necuratului – ca a fiecărui om – văzând că ea nu se mai linişteşte, îi iertă să iasă prin curte, dar punând după ea strajă, iar pe un necurat. Cum umblă prin curte, într'o sobă prin o fereas-tră, dă cu ochii de ceva ce se mişcă şi pare a fi suflet de om. Caută îndărăt, nu cumva necuratul pus după ca

este aproape, şi spre mirarea ei văzându-l ocupat cu un lucru, se apropie de fereastră spre a privi mai bine şi a se convinge de într'adevăr ochii nu o mint. Ajungând acolo, baba care o observase dinlăuntru – căci o babă căruntă şi gârbovită era – veni asemenea la fereastră şi aşa după atâta veac de vreme se întâlneşte fata cu suflet de om. Bucuroasă începe îndată a o întreba pe babă, că ce caută ce face în acea chilie ? – «Necaz şi amar fac dragă! optzeci şi şapte de ani sunt de când stăpânul casei acesteia m'a amăgit şi adus aicea ca fată – ceea ce precum văd a făcut şi cu tine – şi ţinându-mă în stăpânirea lui până când nu mai puteam şi nu mai ştiam să mă duc de unde am venit m'a lăsat în astă sobă, dându-mi un fus să-l adun pe un ghem şi la care de 28 ani tot adun şi nu-l mai pot sfârşi. Ei maică, greu şi amar va fi şi de tine, tu asemenea ca mine vei trebui să-ţi petreci zilele tale fragede între aceste ziduri mucezite şi goale până când urându-se de tine te va arunca şi pe tine în vreo sobă d'acestea, dându-ţi un lucru pe care în viaţă-ţi cu mult chin şi sudoare, nu-l vei putea sfârşi.

Insă ca să poţi scăpa de el şi ca să nu mai aibă stăpânire asupră-ţi, dacă ai neamuri trimite-le vorbă ca să postească Postul negru pentru tine, rugându-se lui Dumnezeu, ca să te scape de aici, căci numai ci, numai postul acela te mântue de el şi altul nimeni. Pentru că cu – asemenea altora – aş fi putut scăpa de aici, însă, amărâta de mine, nu am pe nimeni care postind pentru mine să mă scape.

Nu sfârşi bine baba, când fata se trezeşte cu necuratul pus după ea la spate, care aprins de mânie, o ameninţă cu spunerea stăpânului şi închiderea din nou în temniţa întunecoasă.

Aşa se şi întâmplă, stăpânul înfuriat de îndrăzneala fetei, o aruncă din nou în temniţă, care i se părea a fi mai întunecoasă ca de altădată.

O mulţime de ani a trecut când necuratul după multele rugăminţi şi plângeri ale fetei, îi concede de a merge la părinţi, dar numai pe un pătrar de oră. S'a dus şi ajungând la părinţi, mai că nu au cunoscut-o, plângând şi suspinând le spuse suferinţele şi necazurile ce trebui ca în vremea cea lungă să le sufere dela necuratul, cum a dus-o peste dealuri şi văi, peste ţări şi mări, şi ajungând acasă-i cum a trecut-o prin 98 de sobe şi în a 99-a a închis-o de unde nu o slobozi o vreme.

Când odată, slobodă prin curte, vede baba şi-i spune că ce are de a face pentru a putea scăpa, că adecă părinţii să postească Postul cel negru dela Cruce până la Cruce, că numai prin acela vor putea-o mântui de stăpânirea lui.

Vremea hotărîtă de necuratul trecu cât baţi în pălmi şi ca fiind silită să plece, fu dusă din nou la curţile necuratului, dar nu mai mult încuiată în întunerec, ci iarăşi liberă chiar şi fără pază.

Era cam pe vremea când trebuia să se ţină postul negru. Părinţii fac întocmai după cum le spuse fata şi fiind ziua de pe urmă, când după venirea dela biserică mărturisiţi şi cuminecaţi deodată diavolul simţind că nu mai are putere asupra fetei, o începe a înjura şi blestema, dar fără nicio putere, căci fata plecând dela curţi, nu fu împiedecată de nimeni şi peste puţin ajungând acasă în mijlocul părinţilor s'a bucurat, povestind din neam în neam şi auzind-o şi cu dela bătrâni, v'o spusei, ca şi voi să o povestiţi mai departe să se lăţească între următori.

Publicată de Aurel Jona în Familia Nr. 21 din 1890.

Cununa

Locuitorii Someşului mare, foştii grăniceri, trăesc din lucratul pământului şi din creşterea şi ţinerea a tot soiul de vite şi pre scopul acesta au în genere seziuni foarte extinse, de unde urmează că şi de arat, ară foarte mult, cu deosebire spicoase de primăvară, adică: grâu, secară, ovăs, hrişcă, alac, orz, ş.a. prin urmare vara pe timpul secerişului au foarte mare lipsă de secerătoare, şi fiindcă acestea se capătă foarte cu greu, s'au obişnuit economii de-a-rândul, a strânge cunună, adică: mai multe fete din sat, cărora pe lângă plată bună, seara le dă şi joc, apoi fetele după cum se ştie iubesc tare jocul şi aşa se îndeamnă a merge la seceratul altora şi fete de oameni avuţi, nu atâta pentru plată cât pentru jocul iubit de ele, dându-li-se astfel ocaziune de-a conveni mai des cu aceia de care le plac. Aceasta se întâmplă aşa: economul plăteşte pe mai multe fete pe o zi, cu care se duce dis-de-dimineaţă la secerat; ele seceră toată ziua postăţi mari şi late, iar la finea fiecăreia postăţi cântă cu mare poftă câte o strofă din doina cununei, care e foarte melodioasă şi plăcută.

Către seară se aleg 4–5 fete care din spice de grâu împletesc o cunună frumoasă şi mare, apoi se adună toate la o şedinţă spre a alege mireasa care să ducă cununa, se înţelege că pentru acest scop se alege cea mai frumoasă şi onestă copilă, din care cauză voind fiecare să fie aleasă, se mai întâmplă câteodată şi supărări între ele, însă în astfel de cazuri – gazda (economul) decide cu votul său şi lucrul se fineşte, închizându-se şedinţa.

Apropiindu-se de sat încep a cânta hora cununei

Mireasa aleasă primeşte cununa pe cap, se aşează în mijlocul trupei, fiind toate fetele în rând, gazda înaintea lor şi pornesc către casă; apropiindu-se de sat încep a cânta hora cununei pe care o cântă până ce se bagă în casa gazdei, făcând să străbată prin tot satul versul plăcut, dând flăcăilor a pricepe că vine cununa şi trebue să o întâmpine cu cofele cu apă spre a o uda. Şi în adevăr şi umblă bietele fete toate muiate, însă aşa le place şi cu cât umblă muiate mai mult, cu atâta capătă poftă de a cânta mai frumos şi a fi mai vesele; ajungând în casa gazdei se înţelege tot cântând, înconjură masa de trei ori, după ce apoi o fată care e în fruntea trupei începe a ţine gazdei o oraţie în modul următor:

Bună seara, bună seara, cinstită

gazdă,
Care toată primăvara ai trudit pe
brazdă,
Făcând holde frumoase şi mari
Ca acum toamna să pui rodul în
hambari
Şi pe noi acestea douăzeci şi patru
Ne-ai ales din tot satu
Ca aşa toate să ne gătăm,
Holdele să ţi le secerăm,
Deci foarte de dimineaţă am plecat
La secerat – holdele le-am gătat,
Insă noaptea ne-a apucat
Noi pe cale am pornit
Caii rău ni s'au obosit,
Casa d-voastră abia o am nimerit!
D-voastră v'aţi lăudat
Că aveţi casă de piatră,
Batăr frâncul cai-şi bată
In casă să nu străbată.
Noi cu frâncul ne-am bătut
Şi în casă am străbătut!
D-voastră v'aţi mai lăudat
Că aveţi un fecior mândru, frumos,
Scris faţa lui Christos,
Insă acel fecior nu-i acasă
Că s'a dus la moară cu grâu roş,
Să toarne la moară în coş
Dară moara n'a fost acasă
Că a fost în pădure
A paşte căpşune,
Morarul însă meşter mare
Ca el nime pe sub soare,
A dat de trei ori «cioc, poc»,
Şi-a pus moara la loc
Şi-a turnat în coş
Grâu roş de cel mai roş
Şi-a căzut tot trei tărăţe şi-o farina
Până a fost covata plină
A adus-o apoi acasă
La o muiere aleasă,
A cernut-o cu-o sită deasă
Dela Ţeligrad aleasă
Şi-a făcut un colac frumos
Ca faţa lui Christos.
Dar colacul rupeţi-l în două

Şi ne daţi şi nouă,
Căci noi cununa nu vom da
Până plosca cu vin nu ni-ţi arăta
Şi un fecior frumos nu ni-ţi da
Care în gură ne-a săruta
Şi cununa ne-a lua!

După acestea vine feciorul gazdei, sau dacă n'are gazda fecior, vine altul din vecini sau un consângean, se apropie de masă înaintea fetei cu cununa, se întinde peste masă, sărută fetiţa şi îi ia cununa de pe cap, o scutură de trei ori asupra mesei, şi apoi o dă gazdei zicându-i:

Să fii gazdă sănătos
Ca un rujmalin frumos,
Să te faci cu voie bună
Pe-această mândră cunună!

Gazda îi mulţumeşte frumos şi aduce cununa; după aceea fetele se aşează pe scaune în jurul mesei, iar gazda scoate plosca, pune din ea în pahar şi închină fetei care a ţinut oraţia, aceasta primeşte paharul şi iar începe:

Să fii gazdă cu voie bună
Pe această mândră cunună
Să-ţi crească stogul cât casa
Şi vravul cât masa
Ca să-ţi iasă dintr'un spic
Un olic (cupă),
Dintr'o mână
O mierţă plină!
Să fii tot cu voie bună
Cela ce usucă fânul cu soare
Coace grâul cu răcoare,
Dee viaţă bună d-tale!
Apoi bea din pahar.

După ce a primit fiecare fată câte un pahar de băutură, ies toate din casă fără a-şi lua noapte bună, se duc şi schimbă vestmintele cele ude îmbrăcând vestminte sărbătoreşti, se adună apoi toate iar la locul lor după masă, iar feciorul care a luat cununa se aşează şi el lângă mireasa lui pe care a sărutat-o când i-a luat cununa, cinează toţi laolaltă în sunetul muzicei, până ce flăcăii afară aşteaptă cu ne răbdare ca să se gate cina şi fetiţele să iasă la joc gătându-se cina se începe jocul care durează până către 10 ore din noapte, când apoi se duc toţi acasă, flăcăii, oameni miloşi fiind, nu lasă fetiţele să meargă singure, ca să nu dea de ceva potcă, ci le însoţesc până acasă unde apoi mai sugând o leacă de miere din buzele înfocate ale copilelor, îşi iau noapte bună şi se duc şi ei acasă şi cu aceasta s'a sfârşit ceremonia cununei.

Culeasă de Ştefan Utolca, învăţător în Sângeorgiul Năsăudului.

Nedeia

Sunt unele datini răspândite în poporul nostru numai prin unele părţi, din care

cauză nu sunt cunoscute întregului neam, ce cuprinde ţinuturi atât de depărtate şi care este împrăştiat prin 4 monarhii deosebite. Poate că era o vreme când toate datinile erau cunoscute întregului neam românesc, dar rogu-vă ce nu este în stare a schimba timpul! Şi nici este lucru de mirat că poporul nostru a uitat, ori cel puţin a schimonosit unele datini şi moravuri cari la moşi strămoşi erau cruţate şi urmărtie cu scumpătate; nu; ba lucru de mirat este cum se mai susţine el însuşi acest neam, care mai de două mii de ani tot sufere; dela descălecarea lui aicea se află într'o continuă luptă: cu natura şi clima, căci diferă mult de cea dulce şi blândă a Italiei cu producte naturale din regnul animal şi vegetal, cari trebuiră scoase din rădăcină, nimicite şi înlocuite cu altele folosi-toare dar mai simţitoare şi disperată luptă a trebuit să poarte cu oardele avane:

Şi cu limbile duşmane
De Gepizi şi de Bulgari,
De Longobarzi şi Avari
Cari ca Hunii şi ca Goţii
Veneau tot potop cu toţii.

Purtatu-s'a războiu pe moarte, pe vieaţă cu toate valurile de lăcuste ce veneau din răsărit de soare şi până la apune, şi neamul nostru trăeşte încă neschimbat, ca stânca care-şi râde de furtune, deşi acelea îi trimit în tot minutul mii de fulgere îngrozitoare, ca să-i sfâşie sânul şi să-i aplece creştetul la pământ; poporul nostru românesc, oţelit în luptele de mii de feluri, stă acelaşi azi care a venit acum 1780 de ani cu Traian imperatorul Romei, rămas-a şi va rămânea acelaşi până s'or răsturna falnicii Carpaţi peste dânsul şi până Dunărea bătrână ieşi-va din ţărmuri şi cu undele sale-l va lua din Ungaria şi Banat, din Crişana şi Sălaj, dela Satu Mare şi Maramureş, din Ardeal şi Macedonia, din Dobrogea şi Basarabia, dela Em şi din toată lumea şi-l va duce cu sine în portul Euxin, dar chiar Dunărea să vie, neamul nostru va sta neclintit ca o stâncă, căci scris este: «Apa va trece, dar pietrele rămân!».

Inăduşit fiind însă ca grâul în polomidă, înconjurat de toate părţile cu neamuri duşmănoase şi deosebite de firea lui cea blândă, să nu ne prindă mirarea dacă ici colea mai lasă câte una din vorbele, hainele ori datinile străbune şi în locul ei primeşte o vorbă, o haină ori datină barbară (căci pentru noi barbar, adică străin este tot ce nu-i românesc). Bine ar fi însă că acestea înlocuiri să fie cât mai rari, fie de a mea grijă şi ca corbii cei albi, ori ca iepurii la biserică. Ca însă urmaşii noştri şi urmaşi de urmaşii urmaşilor noştri să ştie ce ne-a fost păstrat timpul din datinile şi obiceiurile străbune, datori suntem noi cei de azi a le descrie întocmai precum sunt ele astăzi, că de-ar fi ca ele să-şi piarză până atunci din timbrul lor străbun, ce să ne ' ferească Dumnezeu, atunci o lacrimă de jale să verse pentru tezaurele pierdute, iar de o fi să ni le putem păstra întocmai şi lăsa lor drept moştenire dimpreună cu legea, limba, portul, jocul, poezia şi pământul ce este dela Nistru până la Tisa şi din Carpaţi până la Mare, atunci să ştie că toate acestea ale lor sunt deoarece ale lor au fost şi numai ale lor se cade să fie, căci ei sunt adevăraţii urmaşi ai colonilor lui Traian.

Intre multele datini ce le are poporul nostru este şi Nedeia ori Nedeca, datina aceasta, care numai în aşa numita Vale ori Ţară a Haţegului se păstrează şi în Banat, dar aici sub nume de fugă. Călcasem în tinereţele mele acele ţinuturi,

luasem parte la astfel de petreceri, dar sburdălnicia nu mă lăsa să le descriu din fir în păr.

Acum, când aş vrea a le descrie spre a fi păstrate urmaşilor noştri, nu mi se mai dă prilejul a merge pe acolo. Drept aceea rugat-am pe mai mulţi prieteni de prin acelea părţi, dintre cari îmi răspunseră cu deosebire doi, învăţători ambii, Nicolau Trimbiţoniu din Grădiştea de azi (oarecând Sarmisegetuza, apoi Ulpia Traiană) şi Ştefan Ţarină din Pâncenești (sat vecinaş spre vest dela Ulpia Traiană). Fiind amândoi aceşti domni învăţători bine îndeletniciţi cu scrisoarea, las să urmeze din iotă 'n iotă descrierea lor precum adică o primii dela dânşii.

Iată descrierea lui Trâmbiţoniu:

Cu multe necazuri e împreunat ţăranul, multe are să sufere, multe să tacă şi multe să rabde. Cum ar trăi bictul ţăran dacă n'ar avea o zi în care să uite toate suferinţele?

In Ţara Haţegului, apoi în partea Banatului mărginaşă cu Ardealul, este o asemenea zi în care toţi cu mic cu mare, bolnav, sănătos, tânăr, bătrân, avut, sărac, îşi petrec uitându-se de ce a fost şi de ce va fi iară.

Aceea zi e Nedeia (în Banat Ruga), care e mai luată în seamă decât Crăciunul, Paştile şi Rusaliile, căci fetele, nevestele, flăcăii, bărbaţii, copilaşii şi fetiţele dacă pe alte sărbători nu au vestminte nouă nu face nimic, nu se supără, dar pe Nedeie, cămăşi noi, şubi noi, pălării noi, obele nouă, flori pe pălărie, ceva bani de cheltuială, dacă nu de aiurea şi din fundul pământului.

Nedeia e mai mult şi decât Anul Nou. Este ce erau Olimpiadele la Greci. Nimeni din popor nu numără anii dela Anul Nou, ci dela Nedeie, nimeni nu doreşte nimic mai cu foc ca sosirea Nedeiei. Fetele şi nevestele dinainte de Nedeie cu câte 5–6 săptămâni nu le poţi pune la alt lucru, tocmai puşcă să ai în mână, lucrul lor e ştiut acul şi bumbacul.

Nedeia în sine luată nu-i alta decât Hramul bisericii. Hramul bisericii ar fi sărbătoare sfântă, dar Nedela e sărbătoare lumească. Toţi deopotrivă, fără deschilinare de vârstă, avuţie, joacă şi se veselesc.

Timpul Nedeiei începând: la Bobotează e la Clopotiva; la Sânt Toader la Petceniţa; la Dumineca Tomei la Breazova, la Dumineca Mironosiţelor în Grădişte la Sân-Georgiu în Hobiţa; la S. Ieremia (1 Mai v. la popor Arminden) în Demsuş; a 2-a zi de Arminden (2 Mai Atanasiu) în Zaicani; la Inălţarea Domnului în Pânceşti şi Câneşti; la Rusalii în Ostrov, Toteşti; la Dumineca tuturor sfinţilor la Râul de Mori, Ostrovel, Gureni şi Suseni. A 3-a zi de Rusalii e la Peştera; la T August (Sf. Ilic) la Bouţarul de Sus şi Bouţarul de Jos; la 27 August (Adormirea) la Cuila mare; la Cuv. Paraschiva în Poeni; la Sf. Dumitru în Bucova şi Steiu. Acestea sunt comunele cari înconjoară Grădiştea, depărtarea cea mai mare de 17 km.

În părţile banatice pe cât ştiu: Marga la 1 August Ruskberg la 27 August; Mărul la Rusalii; Voislova la Sf. Dumitru; Glâmboca 20 Sept.; Ohaba-Bistra la Sf. Petru; Iaz la Dumineca tuturor sfinţilor.

Să luăm un caz: Nedeia din Grădişte. Inainte de Dumineca Mironosiţelor (atunci e Nedeia) cu o săptămână se şi încep pregătirile.

Câte 10–15 Vecini se ortăcesc la câte o vită, văruesc casele frumos, mătură şi rânduesc curţile, fiecare stăpân de casă se îngrijeşte de rachiu, amăsurat rudeniilor câte are. E de observat că pe la noi acea casă e mai făloasă care are rudenii mai

multe. O glie mare de pământ cu iarbă verde, aşezată sub masa pe care stă ciubărul cu apă, la nicio casă nu lipseşte. E datină bătrână aceasta, explicarea ei adevărată nici n'am putut-o prinde. Numai în Grădişte e aceasta. Se zice numai că glia arată, că precum iarba e curată aşa şi casa e îngrijită. In casă, pe culme[7] pe lângă toţi patru pereţi sunt puse vestmintele nouă nespălate niciodată. E fală mare a avea culmele pline de asemenea hăineturi. Duminecă dimineaţa stăpânul casei merge la biserică, ducând stolnicul şi colacii şi lumina drept, pomenire pentru cei morţi şi simţire pentru cei ce vor gusta din stolnicul adus; mărginica şi colacii rămân preotului. In acest timp, oalele cu bucatele fierb pe lângă îngrijirea stăpânei. In oale e supă cu carne de vită, în alta e curechiu-cu sarmale, cu slănină şi cu sângerete. In a treia oală fierbe răchia. Pe tipsie se frige carne, pe tigaie se coc plăcintele umplute cu brânză de oi.

Pe când ies oamenii dela biserică bucatele sunt fierte, plăcintele stau pe un blid la o înălţime de 4 palme, iar răchia e luată înapoi.

Cam pe atunci încep a sosi rudeniile. Fireşte rudeniile de pe alte sate, căci în acel sat toată casa aşteaptă rudenii de pe alte sate. Cuvântul «neam» e folosit de popor, căci aşa şi exprimă: aştept neamurile «să-mi aducă Dumnezeu neamurile», cu toate că prietenii sunt într'o categorie cu rudeniile.

Vorbind de Grădişte, sosesc din toate comunele ardelene de care făcui amintire. Tot unul câte unul, fiind ruşine de a sosi deodată mulţi.

De comun la poartă se întâlnesc căci stăpânul e tot cam pe afară, că dacă va vedea pe cineva trecând mai departe – se înţelege din oamenii lui – să nu-l lase.

După întrebări de sănătate intră în casă, în care e o masă mare, dintr’un părete în celălalt aşternută. Să pun apoi la gostite (ospătate).

Dacă cumva vreun sătean nu are norocul de a primi pe toţi cei aşteptaţi, atunci se duce la crâşmă unde e strânsura de oameni şi acolo priveşte înlături după oameni de ai lui cari i-au cercetat casa, şi de acolo îl duce la gostite.

Cei cari veniţi fiind din satele vecine, n'au nici rudenii, nici prieteni, aceia se duc la locul destinat pentru a se aduna, căci după prânz toţi se adună la un loc sau două locuri, dacă sunt două locuri acomodate.

Acolo apoi să vezi strânsură! Fiind timp câtuşi de puţin frumos, în Grădişte totdeauna poţi afla cel puţin 6000 de suflete.

Să vezi jocuri apoi – nu nimic! Flăcăii din mai multe comune, fieştecare se trage unde poate şi unde sunt prietenile lui.

Fiind timp senin joacă şi până 'n şase locuri. Muzicanţii nu se ajung la toţi, ştiu însă flăcăii să-şi ajute. Ba mărginaşilor nu le place să joace pe violină căci vezi numai un flăcău îşi scoate o fluieră de sub şerpar, se trage într'o parte şi începe a jocului. Cunoscuţii lui şi mărginaşii se trag la el şi joacă. Altul aşa face în altă parte. Al treilea zice cu cimpoiul.

Cu adevărat e o privelişte încântătoare a privi la atâţia flăcăi şi fete rumeioare jucând tot după un singur tact. La timpul cinei fiecare stăpân îşi adună neamurile şi le duce acasă pentru a-i îmbia cu cină, după care haida iar la strânsură! La tot cazul mulţi rămân şi nechemaţi. A doua zi tot aşa ca prima zi; numai a treia zi se sparge strânsura.

Nedeia e o petrecere simplă, ţărănească, pe ţărani însă îi imitează şi

7 Culme = rudă de încărcat haine.

inteligenţa, căci Nedeia e ocaziunea convenirilor sociale la preotul şi învăţătorul local. Un număr însemnat de oaspeţi sunt la prânz atât la unul cât şi la altul, după care apoi formează o singură societate, atunci apoi să auzi cântând:

Sus opincă
De junincă!

Ba şi cei de altă naţionalitate ne-au imitat Nedeia noastră, căci şi la ei Nedeia e o convenire şi petrecere socială.

Tot aşa împrumutat se ospătează unii pe alţii dela o Nedeia la alta.

Datina e rea, căci spese sunt multe, până când însă mai poate poporul răsufla, până atunci şi Nedeile vor exista, de aci încolo nu pot zice ce va mai fi.

II

Descrierea Nedeiei de Ştefan Ţarină, învăţător în Pânceneşti, e următoarea:

Apăsat sub povara abia suportabilă a vieţii zilnice ţăranul român totuşi nu lâncezeşte, Nu numai atâta, dar şi în lupta purtată pe vieaţă şi pe moarte el îşi aduce aminte de vechile lui obiceiuri şi cu scumpătate le păstrează. Cu deosebire ţăranul român din Ţara Haţegului ca cel mai aproape de strălucita lui cetate Ulpia Traiană, a rămas mai credincios vechilor obiceiuri între cari unul dintre cele mai strălucite e Nedera, în Banat Ruga numită.

Ce e Nedeia? Nedeia e o sărbătoare strălucită, o zi mare de bucurie, împreunată cu jocuri, praznice şi prânzuri, la cari aleargă cunoscuţii şi neamurile chiar şi din cele mai îndepărtate sate şi cu toţi împreună se ospătează. E probabil că Nedeile sunt de origine tare veche. Se poate că sunt zilele solemne de bucurie ale vechilor Romani în onoarea zeilor patroni, căci chiar şi acum Nedeia se face aproape în fiecare sat la ziua patronului bisericii parohiei (Hramul bisericei).

Nedeia se aseamănă mult şi cu convenirile Grecilor antici. Şi acum la Nedei fiecare voeşte a întrece pe ceilalţi în bravură, eroism, hărnicie, vitejie, destoinicie, isteţime, ş.a.

Ba, Nedeile sunt şi adevărate ocazii pentru cunoaşterea împrumutată a tinerilor din ce urmează apoi peţite şi căsătorii. Cu un cuvânt Nedeile sunt teatrul adevărat, expoziţia anuală şi convenirile sociale pentru ţărani prin acestea dânşii sunt oarecum legaţi într'un întreg. Nedeile sunt oarecum şi şcoala adulţilor în care unul influenţează asupra altuia, în toate privinţele, şi unde se cultivă omul mai bine ca în societate.

Şi acum să vedem cum se petrec Nedeile. Cum se petrec?... In modul cel mai natural, nemăestrit, uneori mai bine, alteori mai rău, după cum a dat Dumnezeu an bun sau rău.

A descrie Nedeia cumsecade înseamnă a descrie toate faptele şi vorbele oamenilor ce iau parte la dânsa. Aceasta însă ar cere timp îndelungat şi ar cuprinde volume întregi. Mai bine e a privi şi a lua parte la o astfel de Nedeie spre a şti ce e şi cum se petre ce. Judecând-o din punct de vedere estetic şi naţional, rămâi încântat privind-o. Te cugeţi în mijlocul vechilor Romani. Spre a da o imagine cât de slabă despre o astfel de Nedeie, în următoarele voi descrie-o în liniamente mai generale, observând ordinea cronologică.

"Cu o săptămână încă înainte se încep pregătirile de lipsă pentru Nedeie. Casa se văruе frumos, toate mobilele se spală curat şi se pun în ordine. Curtea (ocolul)

se mătură frumos ca oglinda. S'aduc ramuri de stejar, frunză verde, flori ş.a. şi se împodobeşte casa şi curtea cu ele. Bărbaţii îşi pregătesc vesminte noi, pieptar, cămaşă, căiţă lae (neagră), opinci, cisme, curea, ş.a.; femeile asemenea: ceapţă, sgardă, cămaşă, brâu, opreg, cătriniţă, letiţiai.

Cu o zi mai înainte se pun de o parte răchia, vinul şi bucatele menite pe această zi.

În presara zilei se mai pun odată toate în rând şi se aşează la foc oalele cu curechiu şi carne ş.a. şi căsenii se culcă cu gândul la ziua de mâine. De altă parte neamurile din alte sate, ce voesc a lua parte la Nedeie, asemenea-şi pregătesc ţoale (veşminte) noi şi frumoase şi nutresc bine caii şi pun în rând cocia (trăsura) ş.a. ca să fie toate gata de plecare.

În ziua de Nedeie dis-de-dimineaţă aflăm pe buna econoamă în jurul vetrei ocupându-se cu ale mâncării, Se mătură casa frumos, se pun pe pereţi chindeele, măsele şi alte podoabe de casă. Se pune în mijlocul casei masa cea lungă, jur împrejur cu scaune de lemn. Pe masă un cilindru de vinars ca astfel sosind cineva, să aibă cu ce-l omeni.

Dacă au timp se duc cu toţii la biserică ducând stolnicul, colacii, luminile, tâmâia şi vinarsul de hram, iar dacă nu atunci se duce cu darurile numai unul dintre ai casei.

Venind dela biserică, se poate că vreun oaspe a şi sosit, când apoi după urările şi salutările îndătinate îl pun la masă ocupându-l până vin şi alţii, cu golirea cilindrului de pe masă.

Goştii (oaspeţii) mai modeşti însă, şi între aceştia's foarte mulţi, nu se duc de-a-dreptul la casa privată, ci la birt.

Din toată Nedeia folosul cel mai pipăit între împrejurările de faţă îl are jidanul. Enormă pierderea ţăra-nilor şi câştigul acestuia din urmă, din vinars şi alte băuturi. Acesta (jidanul) încă de mult deja e pregătit şi el cu tot soiul de băuturi spirtoase şi în mare parte otrăvitoare. In dimineaţa zilei şi dumnealui se scoală pe cântatul cocoşilor şi se 'ntoarce încoace şi 'ncolo în jurul numitului «gigenerari».

Din ce în ce bunii ţărani se sporesc, tot vin din alte sate şi toţi lrag la el. Fiul lui Abraham abia-i poate cuprinde, îi sar într'ajutor colegii din alte sate. Către amiaz abia mai încap. Ci să ne întoarcem ochii dela această privelişte; singura parte tristă şi neagră a Nedeilor. Să ieşim din aerul năduşitor şi plin de substanţe otrăvitoare, Ah! iată vin de prin toate stradele mântuitorii celor din crâşmă; îi poftesc la modesta lor casă, îi roagă să nu pregete a-i îmbucura cu venirea lor la un pic de băutură la mai multă voie bună.

Unii mai aşteaptă îmbietură, dar totuşi li se înmoaie şi lor inima şi se duc la casa celor ce îi chiamă, In fine tot birtul rămâne gol. Jidanul în acest timp îşi numără paralele... şi râde în pumni de prostia unora. Pe după amiaz îi aşteaptă iară.

Cei mai cuminţi însă, precum şi floarea poporului, tinerimea, nu merg la birt, ci la locul de Nedeie, care în unele sate e pe câmp, când Nedeia e vara. Aci e Nedeia în adevăr, aci e fruntea, aci e poezia. Lăutarii zic cum ştiu ei mai frumos; îţi zic cum se zice: «sub talpă».

Se formează, dansul ardeleana, pe picior, cârligul, brâul, ş.a.

Ţăranii nici aci nu-s scutiţi de jidan; acesta şi aci le îmbie negoţul otrăvitor. Mai

vin şi negustori de pită, turte, cozole, icoane etc., aşa încât pe unele locuri Nedeia seamănă cu un târg mic.

Pe vremea amiazului cei aleşi sunt toţi chemaţi la prânz.

Să intrăm în o casă. La uşă, care e deschisă, stau câte 3–4 ţigani, cerşetori ş.a. şi aşteaptă să li se împăr- ţească şi lor cât de cât din bucuriile acestei zile. Raiul e al lor, de cumva au căpătat un pahar de vinars şi puţin curechiu. Ţăranul român e bun, ţăranul le dă de mâncat, de beut, el pe toţi îi hrăneşte, toţi trăesc din latele lui spate, el mai tare se bucură de bucuria altuia, el a cărui viaţă se face din ce în ce mai neagră. Toate însă le sufere cu răbdare şi numai când aducându-şi aminte de cruda lui soartă îşi încruntă sprânceana-şi lată de vultur.

Intrăm în casă. Ne cuprind cu vorbele cele mai dulci: «Dumnezeu te-a adus la casa noastră, domnule, fii bun, treci la masă, mâncările-s cam slabe, dar din inimă curată, beutură puţină, dar cu voie bună, fii bun şezi! ie, domnule, de mâncă»... Ocupi loc, mănânci, bei, te dai în vorbă cu ei şi-ţi câştigi iubirea şi încrederea lor.

Caracteristice sunt la astfel de ocazii toasturile cari se rostesc şezând şi gesticulând cu litra sau cu paharul în mână şi cari constau într'aceea că-şi doresc unul altuia şi la toţi câte bunătăţi toate, în vreme ce 'ascultătorii nu mai slăbesc din Domnul «te audă», «Dumnezeu îţi audă cuvântul, amin, amin»ş.a.

Işi petrec astfel până la orele 2, când apoi ies cu toţi dela masă şi se duc la Nedeie...

Aici îmi stă mintea în loc. Inainte-mi văd o mulţime impozantă de ţărani, ca un râu lat ale cărui valuri umflate de vânt undulă murmurând. Nu ştiu ce să admir mai tare, frumuseţea şi clasicitatea fizionomiilor şi a portului naţional, ori minunatele chiuituri şi jocuri româneşti. Coalea se desfăşura un dans într'un cerc, a cărui margine e o adevărată cunună de crini şi roze omeneşti, iar în centru văd pe Iliana Cosânzeana întor-cându-se pe sub mâna lui Făt-Frumos. Ici se încinge o ardeleană într'un şir a cărui frunte saltă un brad, iar capătul departe, departe, se fineşte cu o zână din poveşti. Din depărtare sc aude tropăitul feciorilor ce joacă cârligul. Deodată cel din fruntea dansului, chiueşte în tacturi regulate:

Frate stai în loc!
Stai în loc şi dă pe joc!...
Soro la 'nvârtit
Vremea ne-o venit!
Ne-o venit şi ni-o mai trece
La isvor cu apă rece
Dare-ar Dumnezeu să dee
Să rămână numai tina
Să mă iubesc cu vecina!
Trecui valea şi-un părău,
La fata lui chisbirău – Doamne, bate-o, nu-i frumoasă,
Numai mândră şi drăcoasă!

Colea se desfăşura un danş într'un cerc, a cărui margine e o adevărată cunună de crini şi roze omeneşti.

Acum se încep chiuiturile, cari de cari mai frurnoase, umoristice ş.a. Care de care se sileşte să zică ceva mai bun şi mai de râs.

Feciorii şi fetele din deosebite sate îşi formează jocuri, şi dansuri deosebite şi prin chiuituri şi jocuri se silesc a se întrece unii pe alţii, din ce de multe ori urmează şi bătăi.

Ostenindu-se de joc, se pun pe cântate, se iau la lupte (la trântă) ş.a.

Seara pe la cina mare sunt invitaţi iarăşi de către bunii săteni la masă, la mâncări şi băutură, la mai multă voie bună. E de mirare mulţimea de popor ce se adună peste zi. Cu toate că cei de prin satele vecine se duseră acasă spre a veni mâine iarăşi, totuşi rămân peste noapte câte 5–7 sute de prin satele mai îndepărtate, cari se duc numai a doua zi sau a treia zi.

Cina se petrece ca şi amiazul la unele case cu muzică naţională: fluerul şi cimpoiul.

După cină bătrânii rămân pe la case şi se culcă, tinerii merg şi joacă mai toată noaptea, aşa încât de aici încolo Nedeia seamănă mai mult cu un bal domnesc. De către ziuă merg toţi de se culcă şi către prânzul mare se scoală, îmbucă ceva şi iar se apucă de joc. Pământul se clatină sub picioarele vânjoase, văzduhul răsună de chiuituri.

E caracteristică zicala bătrânilor cari s'au stricat aseară la băutură că «acum beau să se direagă».

În a doua zi neamurile mai îndepărtate îşi iau ziua bună şi se duc invitând pe gazde ca să vină şi ei la Nedeia lor.

Acum înceată caracterul oficios al Nedeiei. Gazdele căsii cu cele mai de aproape neamuri din satele vecine se pun la masă spre a se despăgubi de pirota şi ostenelile de ieri. Prima zi e mai mult petrecania străi-nilor, a doua zi a sătenilor.

Pe unele locuri ca Pânceneşti, Bucova şi Clopotiva, Nedeia ţine câte 3 zile. A-i sfătui dela multele spese, dela băuturile spirtoase, dela părăsirea obiceiurilor rele ş.a., înseamnă a pişca boul de corn.

Altcum Nedeile curăţite odată de ingredienţele vătămătoare, vor fi pentru noi un centru de vieaţă, un semn impunător, că suntem aci ca Români. Portul şi limba nu ne-o lăsăm.! A cerca să le sisteze cineva şi-ar aprinde paie în cap. S'a pus odată marele posesor din Silvaşul de Jos şi-a oprit pe Silvăşeni într'un an dela ţinerea

Nedeiei, S'a întâmplat însă de în acel an a picat grindina şi le-a nimicit viile şi sămănăturile.

Poporul s'a aţăţat numaidecât şi a zis că de aceea-i bate Dumnezeu că ce au stricat obiceiul din bătrâni, au stricat Nedeia şi amenințau pe cel ce i-a oprit. Cugetaţi că a mai cugetat respectivul posesor să mai meargă în aceea vară la Silvaş? nici cât! iar în anul viitor nici că încercă, dar nici că ar mai fi putut împiedica ţinerea Nedeiei.

Intâmplarea mi-o spuse însuşi acela venerabil boier, în faţa vicarului Beniamin Densuşan, când introduse în parohie pe preotul Lăscuţ Nandra.

Ceva din secuime

D-l Nicodim Rusu, învăţător din Voşlab, pe lângă o frumoasă colecţie de poezii poporale ce a binevoit a ne trimite, îmi face şi unele împărtăşiri din cari cele mai interesante le pun la acest loc.

Numele comunei e Voşlab ce se traduce pe româneşte picior de fier. Şi iată de ce. Mai de mult, locul unde e situată această comună a fost o pădure mare, iar în mijlocul pădurei a fost o stupină a unui nobil, care stupină era încredinţată unui român, fiind românul din firea lui credincios. Tot aci, a zidit nobilul mai târziu o cârciumă, fiind aci locul cel mai acomodat de poposit pentru drumari ca în mijlocul calei între Gyergyăszt Miklos şi Szt. Domokos. Ospătar la acea cârciumă iar nu află nobilul decât pe un român şi acela schiop de un picior, dar purtând picior de fier; se vede că altfel de om se înfrica a sta ca ospătar în mijlocul pădurei.

De aci încolo, când se întâlneau Secuii şi se întrebau: unde aţi poposit, toţi răspundeau că la Vaşlăb Korcsmarosnăl (la ospătariul cu piciorul de fier).

După aceca a început a se mai trage aci, de ici, de colea, câte un biet Român, cine ştie de pe unde alun-gaţi şi din graţia nobilului îşi făceau câte o colibă lângă Voslăb Korcsmaros şi cu timpul în jurul colibelor s'a făcut câmp şi aşa s'a format o comună mică, fireşte, tare pe încetul, ce se vede de acolo că nici acum nu e mare comuna care dela ospătarul cel şchiop cu piciorul de fier şi-a luat numele de Voşlab. Este aproape de izvoarele Mureşului şi nu departe de izvoarele Oltului, cari râuri amândouă izvoresc din muntele Feke-terez (Arama neagră), care munte se întinse pe deasupra comunei Voşlab. Munţii din apropierea Voşlabului sunt: 1. Arama neagră (fekete-rez) numită aşa, căci în internul lui se află o piatră neagră ce conţine aramă. Nu departe de el se află baia de aramă (Bălân bânya). 2. Piatra ascuţită (Hegykă). 3. Dinaintea făgetului. Desimea lupilor, cândva a fost o desime (smidă) în care se ţineau urşi şi lupi, cari făceau mari daune în vite, cu deosebire în oi, că lupii le aruncau în smidă, unde erau ei stăpâni. Cu încetul s'a făcut câmp şi acum e loc arător şi formează o parte de hotar numită desimea lupilor.

Mirare e cum de această comună mică a stat şi stă singură românească ocolită de Secui, ca o mică insulă în mijlocul mărei. De ungurizat nu-i vorbă să se fi ungurizat vreun creştin de ai noştri, dar venind aici 3 minieri secui s'au românizat cu totul.

În ajunul Anului nou, şi aici. ca şi în alte părţi, Romăncele noastre-şi caută norocul, Tot asemenea credinţă au şi despre vârcolaci.

A deochia – crede poporul din Voşlab, precum mai văzurăm şi în alte părţi, – că

poate numai acela care a fost înţărcat de 2 ori, adică odată fu ales dela ţâţă şi după aceea iar i-a mai dat câtva timp, apoi l-a înţărcat a doua oară. Acela apoi poate deochia om sau dobitoc uitându-se lung la el, şi cel deochiat capătă mari dureri de cap, dar le poate vindeca dacă i se sting 5 cărbuni în apă, iar apa aceea bând-o cel deochiat şi spălându-se cu ea. Despre strigoi cred ca şi Someşenii, cum vom vedea la locul său. Grânele şi oarzele le leagă poporul din Voşlab în contra pasărilor aşa, că cel a cui e holda merge însuşi ori trimite vreun băiat ori servitor al său dimineaţa când se revarsă de ziuă şi în pielea goală, cum l-a născut, înconjoară locul semănat de trei ori zicând rugăciunile.

Iarba fiarelor este un fir de iarbă ca un fir de mohor (iarbă lată). Se poate afla mai cu seamă în cimitire aşa: dimineaţa când e rouă, pe toate firele de iarbă e rouă numai pe iarba fiarelor nu; cine şi-l bagă în palmă, descuie orice încuietoare fără cheie.

Despre şerpii cei albi se crede că cine le mănâncă carnea se poate înţelege cu tot felul de animale, le pricepe sbieretul.

Imbrăcămintea poporului din Voşlab e următoarea:

a) Bărbaţii poartă cuşme negre ori albe, făcute de ei; vara poartă pălării mari, rotunde, cămăşi de pânză de casă curat româneşti şi până la genunchi de lungi, de sărbători au şi de giolgi toate cusute frumos. Pieptarele asemenea le fac ei, iar pe margini lasă lâna mai lungă, ca să se vadă de sub pieptar. Mijlocul şi-l încing cu curele înguste. Apoi poartă summane de lână, mai cu seamă de noatin, negre, nu însă cernile, acestea unele mai lungi, altele mai scurte, dar toate făcute de ei. Cioareci poartă albi făcuţi de ei din pănură de casă. Cei mai bătrâni fac cioarecii lungi şi încreţiţi sub genunchi, ca la Rocneni şi Bărgăuani (cioareci creţi). Încălţăminte e opinca din piele nelucrată (neargăsită). Se însoţesc mai mulţi inşi, cumpără o vită (bou sau vacă), o belesc, carnea o împărţesc (fac hopşe), asemenea împărţesc şi pielea, Tot astfel de încălţăminte poartă şi muierile.

b) Muicrile poartă pe cap o învelitoare ţesută de ele, iar unele din târg; sub învălitoare au căiţă cu cipcă (dantelă) neagră, aşa formă ca saştele şi ca oltencele şi târgovenele (muierile de după târg, dintre Bistriţa şi Reghin). Sub căiţă pun muierile din Voşlab, chiar în vârful capului, un anumit conciu, în forma unui fund de tieriu (farfurie); la grumaz poartă mărgele de sticlă, unele chiar câte un kilogram, şi multe cruciuliţe de aramă. Iarna poartă uncle femei sumane, chiar ca şi bărbaţii. După moda veche poartă unele şi cojoace lungi, după cum se văd şi în comunele de pe Someş la St. Georgiu şi Ilva Mare ş.a.

Pieptarele muierii încă sunt simple şi asemenea făcute de ei, ca şi a bărbaţilor, dar sunt tare practice şi le şede de minune de bine cu ele.

Cămeşi poartă mai mult de pânză de casă cusute cu arniciu; cu mătasă de loc. Jur împrejur poartă cătrinţa ţesută de mâna lor, din lână curată. Cătrinţa aceasta e aşa de lată încât trebue să cuprindă odată bine corpul femeii şi încă să mai rămână puţin să o petreacă. Partea din dărăt a cătrinţei, numită curariu, este de coloare neagră, iar cele două părţi cari vin înainte sunt învârstate cu puţin alb, verde, vânăt şi galben sunt tare simple, dar trainice. Incălţămintea muierilor din Voşlab e opinca; unele poartă şi ciobote negre, dar numai în sărbători. Atât în opincă cât şi în ciobotă poartă cioareci lungi până în genunchi. Peste cioarecii aceştia poartă obiele albe de pănură nouă, care nu le leapădă nici vara. Peste tot au un port curat

românesc, asemănându-se mult cu al Românilor din Munţii Apuseni.

Insemnatu-le-am acestea despre Românii din Voşlab ca să se ştie că, deşi sunt ocoliţi de Secui, cari au alt port, altă limbă, lege şi obiceiuri, ei totuşi şi-au purtat portul, limba, legea şi datinile curat româneşti, care lucru le face cinste; pe când Românii noştri din alte părţi, cum sunt cei de pe Someşul mare şi mic (afară de cei din fostul district al Năsăudului) cei din Munţii Apuseni şi de pe Târnave, încet încet prind a-şi împestriţa. portul, încât mai nu mai ştie omul de sunt Români ori Unguri.

La Crăciun, Românii din Voşlab nu umblă a colinda, decât vin la ei la colindat străini, secui şi ţigani, pe cari însă-i primesc la toate casele şi-i miluesc. Dar la Sân Vasile au următoarea datină, poate împrumutată din România. In ajunul Sf. Vasile seara umblă feciorii cei mai mari la un loc, iar cei mai mici la alt loc deosebit fiecare ceată îşi alege câte un bărbat ori fecior care să ştie o urătură pe care o zic la gazdele pe la cari umblă:

Ho, ho, ho staţi cu toţii şi ascultaţi
De chioturi[8] vă alăturaţi
Şi nimic să nu furaţi
Când voi zice să mânaţi!
Mâine anul nou soseşte
Pluguşorul se porneşte,
Pluguşor cu patru boi
Aşa-i urarea pe la noi:
Bună seara la găzducel
–– Ce mii spune, măi voinice?
–– Eu de bine, măi stăpâne,
C'a venit Sfântul Vasile
De aseară, de alaltăscară
Mai anume din iaseară (astă seară)
Şi el vouă chiar la toţi,
Vă pofteşte mulţi buni zloţi.
Când trecea Sfântul Văsii
Sare gazda mai întâi,
Incă într'o sfântă Joi
Cu feciorii cu-amândoi.
Pe ochi negri s'a spălat,
La icoane s'a 'nchinat,
Dumnezeu i-a ajutat,
Până la grajd a alergat,
Cal negru a întărniţat
Cu chingile l-a închingat
Şi pe el a încălecat,
La dealu lat a plecat
Să vadă pământul bunu-i de arat?
Pământul fuse bun de arat
Şi de sămănat!

8 Cornurile casei, şurei, grajdurilor.

Jupânul gazda de loc
Inapoi s'a întors pe loc,
In grajd de piatră s'a băgat
12 tuluci (junci) îndată a înjugat,
12 tuluci, cu coarnele lungi
Tot pline de covrigi –
Auleo Doamne, de-ar fi aici!
Şi prinseră a ara,
Tot a ara şi-a grăpa
Mai mult în lungiş
Ca'n curmneziş
Brazdă neagră răsturna,
Grâu de vară semăna,
Semăna şi revărsa
Grâu de vară
Cu secară
Să răsară până 'n seară.
Insă jupânul gazdă de loc
Se duse la luna, la săptămâna
Să vadă grâu copt răscopt?
Iată grâu copt răscopt!
Inapoi s'a înturnat,
A luat un beţişor vărgat
Tot cu sârmă ferecat
Şi a mers cu cl prin sat:
S'a dus pe uliţa cea mică
Insă n'a aflat nimică
Şi s'a întors pe cea mare
Şi-a aflat un ţigan tare
Cu un dărab de fier în spinare
Şi l-a dus la Ilie ţiganul
Că şti bine da cu ciocanul
Şi prinseră a ciocăni
Fierul a-l bucăţăli.
Din bucăţele făcu nişte secerele
Şi le dădu la nişte băieţele
Cu inclaşe 'n degeţele,
Cari prinseră a secera.
Cu dreapta tăia, nu tăia,
Cu stânga mănunchi făcea
Din ei snopi şi clăi grămădea.
Şi acasă mi le ducea
In şură mi le aşeza
Şi 'ncepură a-l îmblăti
Cu două lemne hordobele,
Cu grumazii întregi de piele.

Când dădură cioca boca
Grâul prinse hura bura
Până se umplură şura.
Pe 12 care moldoveneşti
şi 12 mocăneşti
S'au dus la moară la Ibăneşti.
Când la moară ajunseră
Morariul cel meşter mare
Prinse moara de dălog
Şi-o puse 'ndată la loc,
Puse piatră peste piatră
Făcură făină îndată
Da jupâneasa de loc.
Ce era cu opinci de porc
Răsfrânse două mâneci bilite[9]
Ca două tângeli pârlite
Dădu 'n sită şi 'n covată
Ne făcu un colac îndată
Nici mai mare nici mai mic
Din şapte mierţe şi un metric
Şi nouă-tot ne-a părut mic
Il rupse în două
Ne dădu şi nouă
Il rupse în trii
Dădu şi la copii
Mai rămase o bucată
Dădu celui de lângă
vatră Şi aci fuse plata toată.
Noi de urat v'am mai ura,
Dar ne temem c'om însera
Şi decât om însera
Pe la curţile d-voastră,
Celea cu var văruite,
Mai bine la bordeele noastre
Celea cu balegă lipite
Şi cu urzici acoperite.
Deci vă las cu Dumnezeu
Să vă dee darul său
Că când vom veni la anul
Să fiţi înfloriţi ca bostanul
Ca merii, ca perii
In mijlocul verii,
Ca vara cea bogată,
Ca toamna cea îndestulată,
Amin!

9 Inălbite.

Obiceiuri la Crăciun.

Încă în prima săptămână din postul Crăciunului întâlneşti grupe de băcţandri şi feciori holtei sfătuindu-se între dânşii. Şi oare despre ce se sfătuesc ei?

1. Apoi iată: ei se sfătuesc şi se numără să vadă fire-ar în stare să facă o bere?

2. Cine să le fie gazda?

3. Unde să meargă ca lătureni? „ Dacă se pot strânge şi înţelege 15–20 de juni laolaltă, societatea lor se numeşte: «bere». Aceasta o ţin în casa acelui proprietar, care nu are copii mici, care se pricepe, e meşter în trebile berei, şi dacă se învoeşte a-i primi feciorii îl numesc: gazda lor.

Aici îşi aleg mai întâi: tisturile berei, şi anume: 2 colceri şi 2 căprari, 2 vătavi, unul mare şi unul mic, Aceşti şase dimpreună cu gazda formează comitetul berei. Cu consensul celorlalţi feciori, dânşii cumpănesc că oare în care comună din apropiere ar fi mai cu cale să meargă ca lătureni. Pe comuna aceea o aleg unde au mai mulţi cunoscuţi şi prieteni.

Hotărită fiind comuna, îşi trimit acolo 3–4 târgaşi să facă tocmeala. Aceasta se întâmplă aşa că ei îşi spun numărul participanţilor din berea lor, iar ceia fac asemenca. De cumva într'o parte sunt cu 4–5 mai mulţi, disproporţia aceasta o aplanează când vine vorba despre întâietate, adică: de cumva berea din satul M. are de exemplu cu 4–5 feciori mai puţin, atunci din acestea pornesc întâiaşi dată lăturenii în comuna aleasă, după cum se va vedea mai jos.

Tocmeala şi târgul sunt gata, le întăresc cu darea mânei şi cu o cină dată de gazdă, după care feciorii se duc prin şezători; iar de către ziuă vin acasă. Peste câteva zile vin în M. împuterniciţii dela berea din S., cu care s'a făcut târgul; fac cunoscut că din societatea lor 2–3 feciori d, e. s'au mutat la altă bere, sau că doară nu voesc a merge ca lătureni – ceea ce se întâmplă adeseori; în cazul acesta cumpănind toate schimbările venite înainte într'o parte sau în alta, se aduce apoi hotărîrea definitivă asupra întâietăţii. Această procedură o urmează şi feciorii dela celelalte beri, deoarece, în fiecare din comunele ce se vor înşira mai jos se formează cel puţin 2 beri, Monorul însă are trei, fiindcă are la 1.300 de locuitori.

Scara după cină, la fiecare gazdă se dă semnalul c'un buciun din corn de bou, frumos lucrat. La auzul acestuia, toţi feciorii din bere se adună acolo, se aşează în jurul mesei şi învaţă a colinda deosebite colinzi. Aceasta o fac de 2–3 ori în săptămână. Când sunt bine pregătiţi soseşte şi ajunul sfântului Crăciun.

De pe la orcle 8 dimineaţa stradele viermuesc de copilaşi şi copile de 6–10 ani, cari, în grupuri de câte 4–8 inşi, vin înaintea fiecărei case şi strigă: «Colăcei!» de unde şi capătă de regulă colăcei; iar în alte locali-tăţi, în loc de colăcei, li se dă mere, nuci ş.a. Aceasta durează până cam după amiază. Dela orele două apoi încep copii dela 10–15 ani a umbla cu stelele, câte 2–3 laolaltă. Aceştia intrând în casă cântă una sau două colinzi, după care alduesc ca căsenii să ajungă mulţi ani cu pace şi sănătate. Crăciunul, Anul nou ş.a.; apoi îşi primesc plata în colăcei mai mari ca ai copilaşilor. Cu stelele umblă cam până la orele 6. Dela acest timp încep a veni colindătoarele: Romănce, Saşte, Unguroaice şi Ţigance lipsite; acestea colindă însă numai la fereşti, unde li se dă apoi şi mila.

Pe la orele 8 seara se adună reprezentanţii comitetului comunal, curatorii

bisericeşti şi ai senatului şcolastic în locuinţa primarului, şi ca atari împărţesc satul în atâtea părţi câte beri sunt.

Dela fiecare bere se află acolo vătavii, cari după ce li se comunică numărul cioturilor (caselor) se depărtează, iar înţelepţii satului rămân şi ospătează. Vătavii se duc de aici oblu la gazdele lor unde sunt aşteptaţi, îşi dau raportul şi cam pe la 9 ore, feciorii din fiecare bere buciumând din trişte (fluer) şi chiuind pornesc la colindat în casele raionului lor. Intrând înlăuntru se aşează în mijlocul casei în formă de cerc şi punându-şi fiecare mâinile pe vecinul de-a-dreapta şi de-a stânga, încep a colinda aşa, că jumătate din ei încă nu încheie bine un vers, când cealaltă parte începe altul, d. e.

«Ale cui sunt aste case,
Aşa 'nalte şi frumoase ?»

Când prima jumătate din cerc ajunge la cuvântul «case», cealaltă începe: «Aşa 'nalte şi...» Sfârşind cu colinda îndatorată, la rugarea stăpânului casei feciorii colindă şi aşa zisele colinzi menite, în cari se amintesc numele părinţilor, copiilor şi celorlalţi, cari aparţin acelei familii.

Finindu-şi colindele, cel mai bun de gură începe să alduească (ureze) Ziua Naşterii, Anului Nou şi Boboteaza, cari după Crăciun urmează, şi numai după aceasta 4 îşi primesc plata: un colac numai ceva mai mic ca rotiţa dela teleguţa plugului.

După feciori vin la colindat însurăţeii, câte 0–10 inşi, dar numai la casele cari voiesc a-i primi. Acestora nu li se dau colaci, ci numai câte un pahar de Vinars, sau câţiva creiţari.

Se întâmplă că feciorii dela beri nu sfârşesc cu colindatul până pe la orele 3 după miczul nopţii. In cazul acesta la casele unde n'au fost, colindă în ziua de Crăciun după ce ies din vecernie (însărat).

A doua zi de Crăciun este ziua pornirii şi sosirii lăturenilor. După ce ies din biserică feciorii se duc pe la casele lor şi prânzesc; apoi cei ce au se meargă ca lătureni, înschimbaţi în haine frumoase cu pene de boltă în cuşmele cele negre şi de câte 5 dm. de lungi, plecate într'o lature, cu năframa de mătase atârnată de grumaz şi aruncată pe spate, cu altă năframă mai mică după curea (şerpar) şi cu o bâtă nouă în mână, se adună cu toţi la gazda lor şi cu aceasta în frunte chiuind în şiruri de câte patru către comuna aleasă. Sosiţi aici se aşează la gazdă, care primeşte din partea colegului său recomandarea tisturilor şi ca dar un colac mare. Gazda aceea însăşi recomandă pe vătavii, colcerii şi căprarii săi. Vătavii noi sosiţi dau acelora ca cinste iar un colac. Când vin apoi aceia ca lătureni, iar dau cinste îndărăt. In timpul acesta mescle se încarcă cu mâncări şi băuturi, cu toţi se pun la masă fără de nicio poveste, îşi amuţesc foamea cât se poate mai iute, căci afară îi aşteaptă c'un dor tainic fetele şi fetişoarele. Lăturenii mândri ies în grădină şi joacă până seara. Peste noapte jumătate din lătureni cu vătavul şi adjutanţii săi pleacă şi petrec în libovă la vătavul cel mare, iar cealaltă jumătate la vătavul cel mic.

Ospăţul acesta îl dau vătavii din comuna respectivă fără de-a pretinde dela feciori nimic.

Dimineaţa se întrunesc cu toţii la gazdă unde prânzesc şi apoi ieşind la larg se joacă până la amiaz când se bagă în casă şi prânzesc. După masă îşi inu rămas bun dela toţi şi toate şi pornesc către casă, petrecuţi. fiind cu ceteraşii de către feciori

şi fete până afară din sat. In ziua următoare vin aceia la aceştia şi iarăşi petrec atâta timp laolaltă. Mâncarea ce o mănâncă la gazdă cu toţii laolaltă o aduc feciorii din bere şi anume fiecare e obligat a aduce pe zi 3 blide cu plăcinte, găluşte cu carne, brânză precum şi alte mâncări româneşti.

Băutura o cumpără în comun şi o păstrează în cămara gazdei şi la mandatul vătavului şi a gazdei, colcerul, la care se află cheile, în tot decursul petrecerei serveşte din dânsa la masă, atâta cât cere lipsa. In cămara gazdei se ţin şi vestmintele lăturenilor veniţi, pe acestea le primeşte în seamă şi răspunde de ele căprarul. Tot în cămara gazdei se păstrează şi colacii primiţi dela colindat. Pe la Anul nou feciorii din fiecare bere îşi fac socoteala despre cheltuiala avută cu muzica şi băutura şi după ce se răfuesc, plătind fiecare partea sa, cam de 1 fl. 40 cr. apoi îşi împărţesc colacii, – de aici se deduce şi proverbul. Această treabă gătându-se, fetele din raionul unei beri cinstesc pe feciori cu un prânz, care se întâmplă iar la gazdă, şi după aceasta ies cu toţi la joc, care este cel din urmă dintre jocurile Crăciunului. Jocul cu turca încă este obişnuit pe la Crăciun şi Anul nou.

Aceste datine de Crăciun şi mai cu seamă berea şi lăturenii, se ţin în următoarele sate:

1. Dumbrava, 2. Râpa superioară, 3. Râpa inferioară, 4. Lueriu, . 5. Săcar, 6 Monor, 7. Gledin, 8. Şieuţ, 9. Ardan, 10. Frij, 11. Sebeşul de sus, 12. Ruştior (Sebeşul de jos). Primele comune aparţin comitatului Mureş-Turda iar celelalte comitatului Bistriţa-Năsăud. Numele maghiarizate ale acestor comune curat românești în cari, afară de notăraş şi câte un jidov, nici cu lampa lui Diogene nu vei fi în stare a găsi vreun descen-dent arpadian, pe harta respectivelor comitate sunt însemnate cu: 1, Liget, 2. Felsă-râpa, 3Alsă-râpa, 4. Lăvăr, 5. Erdă szakâl. 7. Gledâny Monor. 8. Kis-sajo, 9. Ardiny, 10 Friss, 11. Felsă-sebes. 12. Also-sebes.

Comunele acestea sunt situate pe sub muntele Poiana Tomii şi pe sub ramurile sale, aşa dar de lături de cealaltă lume, de aci derivatul «lătureni». Conceptul bere este însuşi băutura bere. Bătrânii de astăzi între 70–80 de ani, spun că în niscai căldări se fierbea bere adevărată din orz, ovăz şi secară mestecate laolaltă. Se întovărăşeau mai mulţi inşi, cumpărau o căldare, o aşezau la unul mai găzdac, mai avut dintre dânşii. Fiecare tovarăş aducea o anumită măsură de mestecătură din bucatele pomenite şi astfel berea fiartă o petreceau pe la Crăciun cu lăturenii cari le veneau.

Pe la anul 1764, dintre comunele amintite numai Monorul, Gledinul şi Şieţul au fost militarizate, aparţinând la regimentul II român de graniţă dela Năsăud. Cu ceva mai târziu se zice că s'ar fi făcut paşi la forurile militare de atunci ca să se caseze petrecerile cu berea şi lăturenii; însă un ofiţer german de rang înalt i-ar fi oprit dela un asemenea gând.

După *Gazela Transilvaniei* Nr. 286, din 1891.

Ţara Oaşului

In comitatul Sătmarului, spre Nord, se află un ţinut foarte romantic, înconjurat de munţi, întocmai ca o cotate puternică înconjurată cu ziduri sdravene, spre a nu

putea fi atacată niciodată de nimic[10].

Ţinutul acesta are vreo 16 comune, dintre cari numai trei sunt amestecate cu unguri de legea helvetică, iar celelalte sunt curat româneşti, fireşte împestriţate ici colea cu câte un jidan. Numărul Românilor e de douăzeci de mii, iar al Ungurilor de 1.500. In privinţa culturii sunt Românii acestui ţinut ca toţi plugarii foşti iobagi, dar cu o minte ageră, naturală. Sunt foarte făloşi de numele de *oăşeni* şi nu odată poţi auzi din gura lor cuvintele: *grîji, că ai de lucru cu un oăşan*! Pe preoţi îi stimează foarte, ca toţi Românii, şi ascultă de dânşii, pentrucă după vorba lor: aceea ce zice preotul nu poate să fie minciună. Datinile rămase dela moşi strămoşi le păstrează cu multă sfinţenie cea mai mare parte, iar jocul lor original şi plin de farmec îl iubesc întru atât încât la petreceri şi la nunţi nici nu joacă alt joc.

In ţara Oaşului se află un râuleţ numit «Tâlna», care izvoreşte din Pietroasa şi din muntele Ţiganii. O minune a naturei vezi acolo, unde izvoreşte Tâlna.

Spre izvorul Tâlnei duc două poeni frumoase împodobite cu flori: Poiana cu socii şi Poiana Păcurarului. Coborînd pe poienile acestea la vale, te opreşti într'o pădure a cărei copaci, de amândouă laturile Tâlnei se îmbrăţişează şi-ţi închid dinaintea ochilor cerul. La capătul acestei păduri dăm de nişte stânci minunate, între cari se află o crepătură, a cărei pereţi sunt atât de netezi, încât crezi că-s ciopliţi de mână omenească, şi din crăpătura aceasta iese la iveală râuleţul Tâlna.

O panoramă mai înfiorătoare şi totdeodată mai frumoasă de cum e aceasta, rar se află pe podul pământ-tului. In sus perete de stâncă, iar sub picioare un abis nemărginit din care vezi izvorînd apă limpede ca cristalul şi ca o murmuitură trece pe lângă tine, făcându-te atent, că dacă cumva ai tras cândva la îndoială existenţa lui Dumnezeu acum ai prilejul de a te convinge că în adevăr este. Vântul e cel mai temut inamic prin locurile acestea. Până ce valurile şoptesc şi murmură între sine, nu e niciun pericol, nicio primejdie; cum însă înceată murmuitul râului, toţi fug către casă, căci cine rămâne, şi cei slabi de îngeri nu o pot face aceasta, aud glas plângător de om, care se roagă din apă şi cere ajutor. Vântul e teribil în puterea sa pe aicea. Când se strâmtoreşte între stânci strică tot ce are în cale. Pietrele cele mai mari le aruncă dintr'o stâncă în alta, până ce mai în urmă acestea cad în râu, făcând să răsune pădurea de sgomotul ce-l fac, iar ecoul ce-l auzi din toate părţile ţi se pare că e un râs sarcastic ce-l produce vântul. Glasul plângător se aude la îndepărtare de un kilometru şi când Oăşanul îl aude zice că: *Ileana se vaietă*. O legendă frumoasă, lăţită între locuitorii Ţărei Oaşului ne explică cuvintele şi secretul legat de glasul plângător.

Iată legenda:

Se zice că cu mulţi ani înainte de aceasta, strâmtoarea cea minunată din care izvorăşte Tâlna nu era acolo, şi râul curgea pe altundeva. In Poiana Păcurarului de astăzi trăia un păcurar dela care şi-a luat apoi poiana numele. Căsuţa lui se afla tocmai pe locul unde acum se află abisul cel înspăimântător, numit Afunzi-mea dracului. Păcurarul avea o fată frumoasă ca o zână, cu numele Ileana, care era de ajutor tătânc-so, căci îi păştea mieluşeii. Păcurarul mai avea şi un fiu adoptiv sau cum zice poporul, un copil luat de suflet cu numele Petru, un băiat frumos şi harnic care se îndrăgostise de Ileana – precum şi Ileana de dânsul.

10 Acest ţinut se numeşte *Ţara Oaşului* cum bună oară zic Haţeganii la ţinutul lor *Ţara Haţegului* şi *Oltenii* din jurul Făgăra-şului: *Ţara Oltului*.

Nimeni nu ştia însă de dragostea lor decât numai ei singuri. Proprietarul acestui ţinut, un domn mare de ungur, venia adesea pe la păcurar şi văzând odată pe Ileana, frumoasă ca o icoană, i s'au aprins şi lui călcâile după ea. Numaidecât şi-a zidit un castel (sau cum zic oamenii o cetate) în apropierea colibei păcurarului şi aci şedea el cu săptămânile, în prietenia cea mai bună cu păcurarul şi vorbind şi glumind cât e ziua cu Ileana, Cel ce nu era deloc mulţumit cu starea lucrului, era Petru care urmărea pas de pas pe streinul rival. De câte ori îl vedea râzând şi glumind cu Ileana, totdeauna zicea:

–– De cumva te-ar muşca să-mi iei dorul inimii mele, atunci lumea o răstorn peste tine şi peste voi toţi, mişeilor!

Azi aşa, mâine aşa; azi daruri pe seama lleanei, mâine pe seama păcurarului bătrân; deodată se pome- neşte Petru că bătrânul păcurar îi pune în mână 50 de galbini frumoşi de aur ca soarele şi-i zice:

–– Fătul meu, mergi în lume şi-ţi caută norocul cu banii aceştia. Eu nu te alung dela casa mea, eu te-aşi ţinca bucuros şi mai departe, dar mergi în lume, Petre, mergi între alţi oameni! Dumnezeu să-ţi ajute!

Petru le pricepu toate şi nu zise nimica şi plecă. Când fu în vârful dealului aruncă ochii la vale şi zise:

–– Aşteptaţi numai că vă răsplătesc eu ! Lumea o răstorn peste voi.

Petru a perit apoi, şi nu mai ştia nimeni de el.

Trecut-a vreme multă dela cela povestite, şi oamenii odată văd cu mirare că apa Tâlnei scade, până ce dela o vreme râul a secat de tot. Nimeni nu-şi bătea capul că ce ar fi pricina acestei întâmplări, căci apă şi aşa aveau destulă prin fântână şi prin alte izvoare. Şi nimeni nu-şi gândia că mâinile lui Petru fac această minune.

Petru adică se puse şi făcuse un zid mare cu care opri Tâlna în loc, strâmtorând-o între două stânci. Cum creştea apa, Petru ridica iazul şi-l întărea, astfel că nu-l mai putea nimeni, strica iar apa se iezărise în formă de mare. Ştia Petru că între stânci se afla o crăpătură mare, şi nu mult lucru i-a trebuit până ce a îndreptat apa prin crepătura aceea. Ca un vuet înspăimântător s'a slobozit apa prin crăpătură şi ieşind de aci afară a acoperit Poiana Păcurarului cu undele şi cu valurile sale; coliba păcurarului şi castelul domnului au fost înghiţite de valurile apei, şi în ele şi-au aflat moartea toţi: păcurarul cel bătrân, Ileana şi domnul de ungur. Ba nici Petru nu a scăpat cu viaţă, căci chiar pe când muncea el să facă loc apei printre stânci, s'a slobozit apa şi răpindu-l cu sine, în valurile ei şi-a aflat el moartea. De atunci curge Tâlna şi izvorăşte din crepăturile de care am pomenit mai sus, şi de atunci vântul e atât de turbat, pentrucă acest vânt, nu e altceva decât Petru cel răzbunător!

Culeasă de George Brăteanu învăţător în satul Vama din Ţara Oaşului.

Cetatea din Crengare

În multe locuri, cu deosebire pe cele vârfuri de „dealuri, se mai văd până în zilele noastre urme de castele vechi, părăsite, ruinate; poporul le numeşte cetăţi. Aşa este cetatea Boli în valea Jiului, spre Sud dela ţara numită a Haţegului, cetatea Hunedoarei la Hunedoara, cetatea Devei la Deva, cetatea Ciceului la Reteag ş. a. In părţile Sălajului, cale de două ore spre Sud Vest dela comuna Supurul de Sus, în

pădurea contelui Kóroly, încă se află un astfel de castel ruinat, părăsit, numit de popor «Cetatea părăsită», «Cetăţuia» ori «Cetatea din Crengare». Din comuna Supurul de Sus se începe o dâlmă de pământ arădicat şi merge din marginea Livezelor numitei comune până la Cetatea părăsită, prin uriaşa pădure a sus-zisului conte. Dâlma aceasta lungă o numeşte poporul Şanţ şi susţine că în vremile cele bătrâne acela a fost Şanţ de bătae. Astăzi însă numai urmele lui se mai văd, după cum se văd şi la şanţurile dela Rodna nouă şi la amfiteatrul dela Ulpia Traiană (Grădiştea de azi) în valea Haţegului şi pe multe alte locuri.

Locul unde se afla Cetatea din Crengare este acoperit cu copaci foarte groşi, formând o culme inaltă. Jur împrejur este înconjurată dâlma aceasta cu două Crengări sau pârae pe care curge apă limpede ca cristalul, şi fiind pururea la răcoare mare, căci locul e atât de umbros încât razele soarelui nu pot străbate nici-când – apa e rece pururea. Chiar şi vara în lunile lui lulie şi August, când pe alte locuri stai să te topeşti de cald, acolo, la umbra cea groasă e răcoare, ba chiar rece şi întunerec în desimea trufaşilor copaci ce-şi râd de vreme. Aflând domnii acestei păduri mai anii trecuţi locul acesta frumos, au tăiat copacii de pe din josul cetăţii de pe valea despre miazănoapte şi au edificat acolo case frumoase, dându-le spre locuinţă păzitorului pădurei lor. Dat-au păzitorului şi loc să lăzuiască şi să facă din el loc arător, cum a şi făcut cam 4–3 jugăre sau chiubele. Şi-a mai adus domnul acolo şi Tăuţi, cari lucră lemnele: fac şindile, doage, stânjeni ş. a. Acestora încă le-a dat pământ pe vale în sus, pe lângă cetate, aşa cât azi sunt vreo 13 case acolo, unde cu câţiva ani mai înainte era numai codru uriaş prin care se preumblau jivini mari şi mici. Iar chiar la poalele cetăţii, a zidit contele o casă frumoasă pe seama oaspeţilor când merg la vânătoare. Casa asta stă pururea închisă, afară de timpul vânătoarei când trag domnii la ea. Poporul zice că această cetate, adică Cetatea din Crengare cca părăsită şi ruinată, e făcută de mâna uriaşilor, cum zic şi despre Ciceu ş. a. castele vechi. Mai zice poporul că afund în pământ sub această cetate ar fi grămezi de bani şi de alte lucruri scumpe. Credulitatea şi pofta de a se înavuţi deodată, au dus pe mulţi să-şi cerce norocul doară, doară, vor da de comori. Spre scopul acesta s'au făcut săpături adânci unde credeau că ar da mai bine de comori, dar până acum nimeni nu s'a îmbogăţit de acea muncă grea şi ostenitoare.

Cam cu 20–25 de ani înainte de asta s'au însoţit 4 Români din Babota, comună curat românească în apropierea acestei păduri, şi şi-au cerut slobozenie dela contele să spargă minele şi să caute după comori, că ce vor găsi vor împărţi cu el.

Domnul se învoi şi ci se apucară de lucru, îşi făcură uneltele de lipsă, tăiară câţiva copaci ce erau crescuţi pe coastele cetăţii şi începură a săpa o gaură în puntea de către Crengare, aşa de largă de puteau merge prin ea doi oameni alături ea. Şi săpară câteva săptămâni în şir şi scoaseră de acolo grămezi de pământ şi de pietrii, iar altceva nimic, Odată zice că săpând au dat de o piatră frumoasă, netedă ca giuluită, dar nicio fărâmitură nu putură lua din ca, numai cât îşi tociră şi stricară uncltcle la ea, dar chip să străbată prin ea nu era; să o ocolească şi să poată trece pe lângă ea încolo încă nu era modru, fiind foarte mare. Aşa s'au dus în deseară acasă vorbindu-se ca a doua zi să-şi încerce norocul. Peste noapte unul din ortaci avu un vis groaznic. Parcă s'a ivit la el un popă bătrân cu o barbă lungă până 'n brâu şi albă ca lâna şi i-a zis:

–– Noa, Andrei, – că aşa se chema visătorul – v'aţi apucat de lucru, dar în zadar

va fi toată truda voastră dacă nu-ţi merge mai întâi la preotul vostru din sat ca el să vă înveţe cum să săpaţi dacă vreţi să ajungeţi la ceva. Dacă veţi face aşa, ferice va fi de voi, de unde nu, va fi vai şi amar de capul vostru.

Zicând acestea popa cel bătrân se făcu nevăzut, iar Andrei sări oblu 'n picioare şi unde să-ţi mai închidă ochii cât fu noptiţa de mare parcă de i-ai fi cleit ochii încă nu şi i-ar fi putut închide o clipă măcar. Când se amizi de ziuă merse la ortaci şi le spuse ce şi cum a visat. Acum începură ei a-şi face gânduri peste gânduri: unul zicea că popa cel bătrân e înger care-i îndeamnă să meargă să se pocăiască că în groapa aceea şi-or afla moartea şi să nu-i afle nepocăiţi; unul una, altul alta, destul că şi-au pierdut voia de a mai lucra, ba în urmă nici că mai gândiră la săparea de comori, ci se puseră pe lucrul lor de mai înainte. Din partea lor dară îngropate au rămas comorile.

Prin anul 1885 ori 1886 un ungur din Socacit iar visă într'o noapte despre comorile dela Cetatea din Crengare. Parcă venise la el un om foarte bătrân, un moşneag alb ca oaia, şi i-a spus ungureşte, în limba lui, ca să meargă şi să sape în cetatea din Crengare că va afla aur şi argint şi alte scumpeturi, cât se face bunul bunilor de bogat. Când se trezi fermecat de acel vis frumos şi folositor, parcă nu mai era el; se vedea numai în haine scumpe, cu cisme cu pinteni, cu pipi lungă, cu jaşcăul de tabac în buzunar de numai cănacii şi surcalăul era afară, cu musteţile sucite şi poruncind acum la birji, colo la cociş, dincolo la alt soi de slujbaşi. Destul că nici că se mai putea împăca cu gândul că doară n'a deveni chiar aşa, mâine, poimâine. Nici că putu aştepta să se facă ziuă şi încă cu noaptea în cap merse la un fecior al său şi mai la doi prieteni tot unguri şi se sfătuiră cum să facă şi să dreagă ca, să pună mâna cât se poate mai iute pe bani, că acum numai era nicio îndoială că doară nu i-ar afla, numai vorba era ca să-i afle curând şi să nu mai afle şi să ştie tot satul de planul şi norocul lor, ca să nu-i mai necăjească neamurile şi prietenii cu cerşitul de bani. Se sfătuiră însă ca mai întâi să ceară slobozenie dela domnul pădurei şi cerură şi primiră ca şi Românii cei de acuş douăzeci de ani. Apoi se apucară de muncă. Zi şi noapte săpau bărbăteşte şi au săpat de prin Octomvrie până în Mărţişor fără să găsească altceva decât pământ şi pietre.

Lucrând acolo se îmbolnăvi unul dintre ortaci rău şi după ce merse acasă în scurt timp muri. Cei trei însă nu pierdură curajul şi nădejdea că de nu azi mâine tot trebue să dee de comori, şi tot săpară până mai trecură dela hornul ce este în mijlocul cetăţii şi care merge oblu în jos ca o fântână de formă pătrată având cam doi metri fiecare din cei patru pereţi. Fântâna aceea-i foarte afundă, că nici câte cu 2–3 rude de cele mai lungi legate una de alta nu-i dai de fund că e ase menea de afundă cu pâraiele ce înconjoară cetatea; şi bolovanii ce-i aruncă oamenii acolo, numai într'un târziu se aud bubuind în fundul fântânci.

O asemenea fântână se află la cetatea Ciceu, numai că are o formă oblungică şi e făcută de uriaşi, din care şi conduseră uriaşii un izvor până la satul Cuzdrioara de Sus de Dej, lângă Someşul mare, unde e azi fântâna Buna. Uriaşii din Ciceu făcură fântâna asta la Buna ca să aibă de unde bea apă când veniau din târg dela Cluj, unde plecau din Ciceu, când puneau muicrile lor oala de mămăligă la foc şi până să fiarbă aceea, ei înturnau cu făină şi cu sită din Cluj mai abătându-se şi prin Ocna Dejului, după câte un grunz, doi, de sare – aşa susţine poporul. Şi deci aşa cred că şi fântâna aceea ori horn, ori ce-a fost, dela Cetatea. cea părăsită din Crengare

numai uriaşii au făcuto, că de n'au făcut-o ci, cine a făcut-o dar? Destul că cei trei ortaci merseră foarte departe prin cel deal al Cetăţii, dar nimeriră pe de-o lature de fântână ori horn, şi în calea lor dădură numai de piatră minunată, la faţă sură, neagră ori vânătă dar de comori numai în vis mai dau din când în când. Intr'aceea se mai bolnăvi unul din ei şi muri şi cl; acum ceşti doi îşi pierdură toată nădejdea şi curajul tot de a mai lucra acolo, unde numai visul i-au îndemnat să lucre. Oamenii i din sat ştiură de lucrul lor şi mult îi mai necăjeau: mă, da o dus mititelul pe doi dintre voi? Şi aşa şi aşa tot ai lui sunteţi voi, daţi de lucraţi numai până la luna cailor şi veţi afla pe dracul.

De atunci nimeni nu mai cearcă comori, cu toate că spuneau strămoşii ăstui rând de oameni că li-ar fi povestit ai lor strămoşi că pe vremurile acelea în adevăr trăia un om sărac care văzuse comorile cetăţii.

Iată cum a rămas tradiţia că povestea omul cel sărac:

In tinereţele mele, îndată după ce m'am însurat, m'am pus porcar la sat şi umblam iarna, vara prin pădu-rile Cetăţii din Crengare. Într’o sfântă zi de Paşti, colo către amiaz, îmi coborii turma de porci la vale, să bee apă şi mă uit peste ei să văd de sunt toţi ori ba? Adică o scroafă mare, neagră, nu era printre porci. Ce să mă ştiu face? Las porcii în vale tăvăliţi prin mocirle şi cu dau a o căuta prin pădure. Caut în dreapta, caut în stânga... nu-i şi pace. Mai merg o leacă la deal, pe lângă cetate. Adică acolo o deschizătură ce nu o zărisem până atunci, cât am umblat pe acolo. Oare ce o fi asta? Mă dau jos, văd urme de porc intrând în peşteră. Acolo o fi intrat, mă gândesc eu. Hai s'o caut, ce-a da târgul şi norocul. De pagubă nu pot rămânea, că de merg fără scroafă nu mă plătesc de stăpâni cu toată simbria de pe anul ăsta. Şi mă duc înăuntru, adică câţiva paşi, şi văd o uşă deschisă în două laturi. Cum pun piciorul pe prag, mă orbeau luminile ce erau în peşteră. Numaidecât îmi plesniră prin minte vorbele bătrânilor, adică la sărbători mari se deschid comorile din cetate şi cine nimereşte la vreme se face bunul bunilor. Acum tot atăta-i, ori îmi pun capul, ori îmi umplu sacul. Şi păşesc înăuntru. Adică peştera era toată lumini în sfeşnice de aur şi păreţii toţi zidiţi şi zugrăviţi mai altfel decât biserica, şi pe lângă pereţi tot buţi pline cu bani şi cu pietre scumpe. Iar în mijlocul peşterei era o masă, crau scaune toate suflate în aur de străluceau mai avan decât sfântul soare. Iar în fruntea mesei pe un jeţ de aur şedea un om scurt, gras, îndesat, lat în piept, cu o barbă mare albă şi cu părul asemenea alb, iar în gură cu o pipă cu ţeve lungă de un cot, colbuia de mai nu se vedea de fum. Domnul acela cum mă văzu îmi zise pe nume: Măi, ai şi grije de porci să nu mai îmi facă pe aici îngăimăceală, că nu rabd, mă! nu rabd pe nimeni să mă necăjească. Acum, fiindcă ai nimerit la mine în ceas bun, te iert, scoate-ţi scroafa şi o mână unde vrei, ia-ţi şi bani şi scumpeturi căte poţi tu duce, numai bagă bine de seamă înapoi să nu te uiţi nici să nu cerci a mai intra cândva aici, că apoi nici nu mai ieşi altul. Auzind vorbele domnului m'am mai încălzit o leacă, ba era să-mi ies din piele de bucurie, apoi iute mă dau şi scot scroafa dintre nişte buţi de galbini, îmi întorc sumanul cu poala înainte cum eram îmbrăcat, îmi umplu taşca, mânecile sumanului şi poala sumanului tot cu bani de aur şi de argint de gândia-i că m'oi rupe cotind la ei.

Domnul îmi deschise uşa, că se închisese după mine şi cu plec mânând hăramul cel de scroafă dindărăt. După ce o scot afară cu nu s'o las în câini s'o mânce, dau tot după ea; ea – ca porcii – nu să meargă pe cărare, aci mă băga într'un huciu, aci

într'o smidă, de numai nu plesniam de necaz, că nu pot cobori mai iute la porci în vale să văd ce am. Dacă văd cu ce-i şi cum zic: lupii aibă folosul, lasă că ştiu eu ce fac; mă pun lângă un copac şi pun grămadă toţi banii, şi cei din suman şi cei din traistă şi-i acopăr cu frunze, apoi fac cu cuţitul o cruce în coaja copacului ca să-l cunose şi hai după scroafă până am coborit-o în vale la ceilalţi porci.

După aceea m'am dus tot într'un suflet să-mi aflu copacul cu comoara; şi dau de el numaidecât şi repede prind a arunca frunzele de pe grămadă. Adică înlemnii de ce-mi văzură ochii! Şi cum n'oi înlemni, când în loc de comoara mea cea scumpă, găsesc amu numai o grămadă de cărbuni, ca aceia cu care lucră ţiganii la fier. Puteţi-vă d-voastră gândi necazul meu! Asta-i bună! gândesc; asta numai cânita ai de scroafă mi-o făcut-o. Că bine mi-o spus domnul cel din peşteră că să nu mă uit înapoi şi cu – bagseamă – mânând scroafa pe nevrute şi neştiute m'oi fi întors înapoi şi aşa n'avui noroc să duc muierei mele nici cât negru sub unghie din comoara cu care m'a fost dăruit Dumnezeu în ziua sfintelor Paşti. De atunci nici n’am mai văzut uşa deschisă, dar şi de o vedeam nu mai încercam să intru înăuntru. Iată deci de ce mai caută unii oameni din când în când p'acolo comori; din spusa porcarului care poporul o ia de bani buni şi se duce din gură 'n gură, din tată 'n fiu ca o întâmplare adevărată din vremile trecute.

Culeasă de Mihail Bene din Supurul de Sus, învăţător în Gimcuţa.

Piscul Fetei

La satul Sibişel pe ţărmurea dreaptă a Crişului se ridică un vârf înalt de munte stâncos numit Piscul Fetei. Încă înainte de a se ivi lumina creştinătăţii în Ardeal, locuia la poala acestui munte un războinic voinic şi tânăr, cinstit şi iubit de vecinii săi, numai de unica fiinţă nu fu iubit, după a cărui iubire el umbla, a cărei iubire singură îl putea noroci.

Tata unui arendaş de pământ învecinat care întrecea cu frumuseţea pe toate celelalte fete de o vârstă cu ca, era idolul său. Pofta lui cea mai fierbinte era să o aibă de soţie. Dar zadarnice erau toate ostenelile sale, zadarnică însăşi îndemnarea părinţilor fetei, cari o ar fi silit la împreunarea ce o doria, dacă nobilul june s'ar fi hotărit a o duce şi fără voia ei la sine. La orice îndemnare a prietenilor, la toate rugăminţile junelui ce o iubea, nu-ţi da alt răspuns decât că ea n'ar fi deajuns convinsă despre sinceritatea şi statornicia simţămintelor sale, spre a încopcia cu el o legătură pentru toată vieaţa.

Junele nu încetă de a o ruga cu tot dinadinsul ca ca să-l ispitească cum va voi, sprei a se convinge despre curăţenia dragostei sale. În sfârşit ea se declară: dacă o va duce el cu paşi repezi în braţele sale pe Piscul Fetei, fără să se odihnească, va fi pentru totdeauna a lui. Spre aceasta se hotărî junele îndată. El cuprinse în braţele sale pe fecioară şi strângând la piept povara cea iubită, începu cu paşi repezi drumul ispitirii cel greţăcios. Dragostea-i dete putere, privirea fetei iubite care-o îmbrăţişa se răzima pe umerii săi, îl făcea să uite toate greutăţile şi îndată făcură două părţi de drum; dară lucrul cel mai greu era încă de a-l face, poteca era din ce în ce mai repezicioasă şi paşii lui tot mai nesiguri. Sudoarea curgea în pârae pe faţa lui, pieptul îi bătea, răsuflarea înceta, picioarele i se clătina, negura îi învălise faţa şi el totuşi se sili a merge înainte, până ajunse în sfârşit opintindu-se din toate

puterile sale, piscul cel fatal. Acum îi scăpă din braţe comoara cea scumpă, el căzu la picioarele ei, sângele curgea pâraie din pieptul cel rupt, el mai aruncă încăodată o privire de dragoste nemărginită către ea şi ochiul său se închise pentru totdeauna.

Prea târziu cunoscu fecioara, ce inimă credincioasă rupse ea în asprimea sa.

Fugind de toţi bărbaţii şi ei fugind de ca, trăi de aici înainte ci totul retrasă. Adesea mergea ca la Piscul Fetei şi şedea ceasuri întregi în tăcere mâhnită la locul pe care l-a roşit sângele credinciosului ei, cel necunoscut de dânsa; până ce peste ani de jale zadarnică o împreună moartea cu acela, a cărui mână ca în vieaţă a dispreţuit-o.

După *Calendarul de Cluj* pe anul 1858.

Răii

Acelea vremi de tristă aducere aminte, când popoarele sălbatice veneau ca muştele columbace şi ca lăcustele din pădurile acelea întunecoase ale Asiei, şi toate îşi luau drumul spre Europa călcând mai întâi scumpa noastră patrie, prădând tot ce le sta în cale, acelea vremi zic nici până azi n'au ieşit cu totul din mintea scumpului nostru popor, cel atât de bătut de soarte.

Bătrânii noştri ştiu să ne povestească de Curuţi şi Lobonţi, de Capcâni şi Tătari, ba chiar şi de Răi.

Iată cum ne povestesc ei:

Mai de mult pe ici pe la noi veneau Răii, cari mâncau oameni. Când vencau acei Răi, atunci oameuii se trăgeau la păduri lăsându-şi toate averile pradă acelor Răi, şi tot în sânul codrilor petreceau până ce Răii se depărtau, când apoi întorcându-se se aflau numai urmele.

Dar, Răii erau hamişi (vicleni). Ei ştiau că oamenii sunt ascunşi prin păduri, deci mergeau în marginea pădurii şi strigau, Mărie, Todosie, Ioană, ieşiţi din pădure că s'au dus Răil. Unele din muieri sau fete, care purtau numele auzite, cugetând şi crezând că le strigă ai lor, ieşiau din pădure şi Răii, care erau tupilaţi în tufe, le prindeau.

Aşa au prins ei multe fete şi neveste cu celşugul, şi pe care erau grase le frigeau şi le mâncau, iar care nu erau destul de grase, le puneau la îngrăşare. Prins-au odată Răii trei fete frumoase şi le-au închis într'un coteţ şi le hrăneau numai cu sâmburi de nucă ca să se poată îngrăşa mai bine[11]. Într’o zi când s'au dus Răul de acasă, a lăsat poruncă muicrii sale că pe când se întoarce să-i frigă o fată din cele trei. Şi femeia Răului voind să împlinească porunca a făcut foc în cuptorul cel cocător până l-a roşit bine, apoi a adus o fată grasă din celea trei, şi i-a poruncit să se aşeze pe lopată zicându-i: «Ciuci fată pe lopată». Dar fata se făcu năucă, ca şi când adică n'ar pricepe cum să şadă şi-i zice muierii Răului:

Ciuci babă şi-mi arată!

şi muierea Răului s'a aşezăt pe lopată, ca să arate fetei şi s'a făcut ghem. Atunci fata prinde iute lopata de coadă şi svârl cu muierea Răului în cuptor. După aceea se duce fata la ortacile ei şi le slobozi şi fugiră toate cât văzură cu ochii să nu mai dea

11 Şi pe consorţii Viteazului Pintea zice poporul că i-au închis în Baia Mare şi i-au ţinut până au murit de bătrâni, numai cu sâmburi de nucă.

Răii de cle. Când ajunse Răul acasă, îşi află muierea friptă, iar fete... ca peri în palmă.

Acum ştiţi de când a rămas zicala:

–– «Ciuci fată pe lopată!»

«Ciuci babă de-mi arată»

Din Iclov lângă Blaj.